

I. ULUSLARARASI İRAN ÇALIŞMALARI KONGRESİ

I. INTERNATIONAL CONGRESS ON IRANIAN STUDIES

ÖZET BİLDİRİ KİTAPÇIĞI / ABSTRACT BOOK

15 - 18 Haziran
2023 / Online

www.iraniancongress.org

iranianstudiescongress@gmail.com

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

KONGRE PANELLERİ / CONGRESS PANELS

PANEL 1

15 JUNE/HAZİRAN 2023 THURSDAY/PERŞEMBE- 11:30- 13:30

Moderator: Associate Prof. Rahman DAĞ, Nous Academy and CESRAN International

**Comparative Study of Iranian Pardeh Khani and Rajasthani Phad
Mehrdad Pasandide, University of Tehran, Iran**

Abstract

India and Iran share a rich cultural heritage that includes art and mythology. One of the most fascinating aspects of this shared heritage is the tradition of epic storytelling. While both cultures have their own unique forms of storytelling, there are some striking similarities between them. For example, both Iran and Rajasthan have a tradition of using large pieces of drawn fabric as visual aids to accompany their poetic storytelling. In Rajasthan, this tradition is known as Phad which is considered a temple by itself and kept alive by special narrators called Bhopas. In Iran, the tradition is known as Pardeh Khani and is kept alive by spiritual narrators who preserve sacred narratives. In both cultures, the literary genre is epic and stories consist of the stories of heroes, kings, and religious figures who are depicted on the drawn fabric. The stories are often exaggerated due to their local audience. This article uses a comparative method to explore the similarities and differences between these two traditions. The goal is to identify the roots of these traditions in the history of both cultures and find any possible common background. There were some migrations that occurred between Iran and India which also caused the transfer of ideas and traditions. For example, Iranian Scythian tribes migrated to India and brought with them some ideas that influenced Indian epic stories. We can track some of these exchanged ideas between Iranian and Indian epic stories by Scythians and see their possible influence on the storytelling traditions.

Keywords: Cultural Heritage, Pardeh Khani, Rajasthani Phad, Storytelling

**The UN Peacekeeping in Syria from Perspective of Iran
Mehmet Şirin Oğurlu, Zonguldak Bülent Ecevit University, Turkey**

Abstract

The Syrian civil war has taken place since the beginning of 2011 when opposing groups demonstrated their demands against state president Bashar el-Assad. The United Nations Supervision Mission in Syria (UNSMIS) was tasked and established in 2012 as result of United Nations Security Council Resolution 2043 with aim to respond the Syrian civil war. At the very beginning on 21 April in 2012 mission itself was set up to monitor and support the full implementation of the Joint Special Envoy's six-point plan to give an end to the civil war in Syrian State. Following months on fifteenth June mission had to suspend it's activities in the region on account of escalation of armed violances and intensification of violent activities within the country. Following the Security Council extended the duration of operation for more 30 days by stating that any continuation will be possible on conditions such as the reduction of violences and de-escalation of armed activities which will allow the Security Council to make decision regarding the extension of operation both in terms of capacity and duration of operation. Eventually none of these conditions were met and the UNSMIS were withdrawn on nineteenth August 2012. The main purpose of the presentation will be pointing out the main aim of the UN regarding the intervention within the civil war and the objectives of Iran by involving the civil war at the very outset of the civil war. While comparing the Iranian both political and regional interests with the Syria civil war at the same time the perspective of the UN and US led West coalition approaches the Syrian civil war. One of the main questions will be whether the UNSMIS was established on the demand and consent of the host government or just by the UN security's initiation itself. To answer fundamental questions such as operations were welcomed and acknowledged by warring parties in the conflict, were seen friendly and possible supportive factor for the peace talks by the local people, main dimensions of the Syrian government and president Assad relationship with Iran and West will be tried to assessed in order to be able to make a connection with the UN if it's in fact there is one and could be stated so.

Ultimately the assessment of objectives of Iran and the UN intervention towards the ongoing Syrian civil war will be the main goal to answer. To do so comparing the approaches of both sides is predominantly important. Therefore comparison regarding the approaches of both sided will be another objective to state. With respect to Assad, his actions in the conflict and wills to achieve what he has tasked him to achieve since the outbreak of conflict will be another objective of presentation either. By doing all of these the main objective of Iran and the UN involvement within the ongoing Syrian civil war will be tried to answer.

Keywords: Iran, Proxy-war, Syria, Civil War, UN Involvement

Managing the Competition: Comprehending the Iran-Gulf Countries Normalization Mehmet Rakıpoğlu, Dimensions for Strategic Studies & Batman Üniversitesi, Turkey

Abstract

Ortadoğu bölgesinde 2020'nin sonlarından itibaren diplomatik temasların arttığı ve birçok ülkenin bölgenin farklı noktalarındaki rekabet, gerilim ve çatışma iklimini terk ettiği görüldü. Bölgede, 1980'lerden bu yana, kronikleşen Riyad-Tahran arasındaki güç mücadelesi ve birçok rekabet alanı dönüşmeye başladı. Arap devrimlerinin başlaması ile bölgesel düzende yaşanan değişimler ülkeler arasındaki rekabeti ve çatışmayı şiddetlendirmişti. Fakat 2013 Mısır darbesi ile başlayan ve bölgenin birçok noktasında kurumsallaştırılmaya çalışılan karşı devrim politikasının büyük oranda başarıya ulaşması, Suriye, Yemen, Libya gibi çatışma alanlarındaki atmosferin göreceli olumlu bir noktaya evrilmesi, covid-19 küresel pandemisinin ekonomik refleksleri yapısal boyutta etkilemesi, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanlarının Ortadoğu'da pasif angaje olmaları ve benzeri birçok sebep bölgesel aktörler arasındaki rekabetin yönetilebilir olacağı yeni bir diplomatik aşamayı ortaya çıkardı. Bu çerçevede 2016'dan beri diplomatik ilişkileri donuk olan Suudi Arabistan, söylem bazında Tahran rejimini suçlayan Birleşik Arap Emirlikleri ve çok boyutlu şekilde İran 'tehdidi' ile yüzleşen Kuveyt İran ile diplomatik ilişkileri restore etmeye başladı. Bu çalışmada mezkûr Körfez ülkelerinin İran ile normalleşme motivasyonları, bu normalleşme süreçlerinin Ortadoğu jeopolitiği için ne anlama geldiği, normalleşmenin İran-Körfez arasındaki rekabete nasıl yansyacağı tartışılmaktadır. Çalışmanın temel iddiası, İran-Körfez arasında diplomatik normalleşme gerçekleşiyor olsa da bu normalleşme çok boyutlu ve kurumsal bir iş birliğinden ziyade kompartıman siyasetinden kaynaklanmaktadır. Buna göre mezkûr ülkeler arasındaki rekabetin süreceği fakat bu rekabetin diplomatik adımlarla yönetilebilir noktaya taşındığı görülmüştür. Diğer bir deyişle diplomatik normalleşme ülkeler arasındaki rekabeti çatışma ve gerilim ikliminden yönetilebilir noktaya taşımaktadır.

Keywords: Arab Spring, Gulf Countries, Normalization, Middle East Politics

Investigating the Green Purchasing Behavior of Turkish and Iranian Consumers Nurbanu Bulgur, Sakarya University, Turkey

Abstract

The purpose of this study is to identify the determinants of green purchasing behaviour of Turkish and Iranian consumers. Although the studies in the literature have investigated the antecedents of green purchasing that affect consumers' green purchasing preferences, the antecedents of green purchasing differ due to the cultural and economic structures of the countries. For this reason, it is necessary to determine the sensitivities of consumers in green purchasing behaviours in both local and international markets and to identify these sensitivities. Developing marketing strategies within this framework is of great importance. As a result of this research, it is concluded that environmental knowledge and environmental image concern are the factors that have the most significant impact on the green product purchasing behaviour of Turkish and Iranian consumers, respectively, and that the green purchasing antecedents of Turkish and Iranian consumers are similar between the two countries. As the environmental knowledge level of consumers in both countries increases, green product purchasing behaviour also increases. The results obtained within the scope of the research According to the importance of environmental issues, consumers in both countries are more likely to purchase green products. It was the factor that least affected the behaviour of Turkish consumers. In addition, unlike Turkish consumers, Iranian consumers perceive consumer efficacy as a determinant of green product purchasing behaviour, which is another factor affecting behaviour. As in previous studies, perceived consumer efficacy emerged as an important variable in explaining Iranian consumer behaviour. If consumers believe that they are individually effective in protecting the environment, they contribute to environmental protection by choosing environmentally friendly products. In this case, the negative effects of individual consumption on environmental protection and the importance of reducing the environmental footprint on these problems emerge.

Concern for environmental image, which is the most important factor in the search for identity and approval, can often be motivating, especially for young consumers. Therefore, young consumers prefer green products to meet their needs. The main reason for doing so is to introduce themselves to others as environmentally friendly and to be accepted in society. This is both observed in the literature and revealed in this study. As in many studies, consumers' environmentalist attitudes are not reflected in their green purchasing behaviour. One of the reasons for this is that consumers find the performance of green products low. Ultimately, in order to understand the consumer's behaviour towards green products, we should be aware of the importance of environmental education.

Keywords: Purchasing Behavior, Environmental-friendly Products, Environmental Knowledge, Consumers

PANEL 2

15 JUNE / HAZİRAN 2023 THURSDAY/PERŞEMBE - 13:30-15:30

Moderator: Associate Prof. Emrah Kaya, Sakarya University, Turkey

**The Next Iranian Revolution: Turning Challenges into Opportunities
Dr. Marco Marsili, Italy**

Abstract

About 45 years after the 1979 revolution which overthrew the last Shah, Mohammad Reza Pahlavi, the Islamic Republic of Iran became a regional power, thanks to four decades of social, economic, diplomatic, and military advancements. But not all of these successes are clear-cut. Many of Iran's achievements created new challenges or even led to political and diplomatic failures. Some episodes isolated Iran and made dialogue with the West difficult: the takeover of the U.S. Embassy in Tehran in 1979, the military and financial support to Syria, Iraq, and Lebanon (Hezbollah), the adversarial relationship with Saudi Arabia, the anti-American, anti-Israeli, and anti-Semitic posture, and the controversial nuclear program, have alienated the sympathy of Western powers. The Islamic Republic has survived, despite sustained acute enmity from the US and Israel, a decade-long war against Iraq (1980-1988), and four decades of various forms of economic sanctions but, so far, was not able to come up with a governing model that reconciles the vision of a religious state with democracy. One of the last contemporary theocracies, along with Saudi Arabia and the Vatican, Iran should strive to introduce reforms, which are strongly demanded by the people: ease censorship, progress with human rights and respect for gender equality, restrict state intervention in the economy and pass electoral reforms. The harsh crack-down by the Islamic Revolutionary Guard Corps on anti-government protests which have broken out since 2017 demanding reforms or the end to the Islamic Republic have raised public outrage. After the U.S. withdrawal from the Joint Comprehensive Plan of Action in 2018, and the civil unrest against the government associated with the death of Mahsa Amini while in the custody of the Guidance Patrol, Iran's image has further deteriorated. After 20 years, Iran is still perceived as President George W. Bush characterized it, jointly with North Korea and Iraq, in his State of the Union address of January 29, 2002: 'an axis of evil, arming to threaten the peace of the world'. Economic sanctions, such as the embargo against crude oil, have injured the Iranian economy which suffers from double-digit unemployment and high inflation. Iran country would enormously benefit from their removal and the openness to the global market, in compliance with Art. 12 of the Constitution which sets the regime's goals: 'A fair economy based on Islamic criteria to create welfare and eliminate poverty and deprivation in the areas of nutrition, housing, employment, health and insurance'. Is the Tehran leadership able to get the country out of this long-term situation and bring it into a new era of prosperity? This work aims to analyze the current situation in Iran and the opportunities for the country to find the right place within the international society.

Keywords: Mahsa Amini Protest, Iranian Politics, Regional Politics, Embargos

**Iran–Turkey Economic Relations in 2010–2020 Era: A Liberal Institutionalism
Perspective Assessment
Dr. Mohammad Mehdi Shirazi, Turkey**

Abstract

Iran and Turkey have had significant interactions in their shared regions due to their historical background, strong statehood tradition, and geopolitical positioning in global affairs. Consequently, the economic relations between both countries have the potential to create positive and crucial interactions in these shared regions. However, achieving this positive outcome requires the establishment of mutual institutional economic cooperation between the two states. The main objective of this study is to examine the economic relations between Iran and Turkey within the theoretical framework of liberal institutionalism during the Justice and Development Party (JDP) or AK Party period from 2010 to 2020. According to this theory, in order to enhance their economic cooperation, states must establish economic collaboration based on three key foundations: transnational cooperation (intra-state domestic affairs and non-state actors), complex interdependence, and international regimes. The primary research question of this study is why the economic relations between Iran and Turkey have remained below their potential capacity during the specified period. Institutional economic cooperation between the two states began in the 1980s. However, due to negative and skeptical–securitized relations, as well as internal crises within each country in the 1980s and 1990s, the initiation and advancement of institutional economic cooperation were hindered. It was not until the 2000s, when the AK Party government came to power in Turkey in 2002, that these relations gained momentum. With the AK Party's rule in Turkey and the positive improvement of intra-state relations between both countries, their economic cooperation gradually entered an institutional path. They engaged in natural gas trade, collaborated on security matters, particularly in combating terrorism, and witnessed a steady increase in bilateral trade. However, this emerging economic institutional relationship experienced fluctuations during the 2010s. Interestingly, between 2010 and 2020, the economic cooperation between both countries alternated between aligning with and deviating from the perspective of liberal institutionalism. These fluctuations primarily occurred at the regional level of their relations. In conclusion, although the economic relations between Iran and Turkey have not yet reached an institutional economic level, it is argued that both states have made efforts to cooperate and centralize their economic relations in bilateral contexts.

Keywords: Iran–Turkey Relations, Liberal Institutionalism, Economic Development

**Economy Under Sanctions, Cheap Energy and Environment: Iran's Economic and
Environmental Challenges
Dr. Sayyad Sadri Alibabalu, Iran**

Abstract

Iran's economy is under severe and targeted international sanctions, however, the government continues to survive due to the abundance of fossil fuels. But Iran's economy is also facing many fundamental troubles, one of which is the subsidy system that has paralyzed the country in the last 100 years. The most important result of the subsidy economy is the culture of indiscriminate consumption and as a result the waste of fossil resources, so that Iran is one of the worst energy consumers in the world. The result of such chaos is double pressure on the environment, which is in a catastrophic state. To restore the subsidy economy, the government implemented a subsidy–targeting plan in 2010, which failed and led to other troubles for both society and the government. The results of this change, along with severe sanctions, have caused very high inflation, so that it has involved all the population so that in the last 13 years, it has been the subject of daily discussions. The main factor in this failure was the lack of planning and did not consider international sanctions. It seems that it is necessary to use Iran's experiences to avoid failing in similar policies and achieve a sustainable solution. In this regard, this research deals with the course of measures taken in order to target subsidies in Iran and analyzes its results.

Keywords: Energy Politics, International Sanctions, Iranian Economy, Environmental Politics

Borrowed Technical Terms in Modern Persian and Azerbaijani Languages
Günay Verdiyeva, Azərbaycan Bilimler Akademiyası, Azərbaycan

Abstract

The process of creating terms in the world has become intense starting from the beginning of the 20th century. The tendency towards the formation of new words is observed in almost all languages of the world. First of all, this is due to scientific and technological progress and the emergence of new technologies. The enrichment of the terminological system of both Persian and Azerbaijani languages is a dynamically developing process. In recent years, the dictionary of both languages has been replenished with many terms denoting a new event or process. Every year, the lexis of the modern Persian language is replenished with dozens of words – terms related to a certain field of science. Scientific and technical terminology is the most flexible and mobile part of the vocabulary of any language. As you know, a term is a word or phrase used in a particular science or activity, which necessarily expresses a specific concept, and at the same time is in close connection with other language units and ultimately forms a terminological system. Terms play an important role in the process of cognition and development of the world, as they define specific scientific and technical concepts. Note that the words included in the dictionary of the Persian language in recent years are mainly used technical and industrial terms, for example, [ləp tap]-laptop, [monitor]-monitor, [sayt]-site, [virus]-virus, [teractor]-tractor, etc. As can be seen from the examples, many of these words are also used in the Azerbaijani language.

At present, as in many languages of the world, in connection with scientific and technological progress and the development of advanced technologies, there is an increasing tendency in the Azerbaijani language to acquire a term or word denoting a new concept or event. Over time, the words of the language themselves can be formed from its resources, but these words do not always remain in the language or are rarely used.

As we can see, the process of term formation in both languages is a rather dynamic and continuously developing process and needs a more thorough analysis by the linguists.

PANEL 3

15 JUNE / HAZİRAN 2023 THURSDAY/PERŞEMBE- 16:30- 18:30

Moderatör: Dr. Abdullah Özçelik, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

**İran ve Türkiye'nin Kapitalist Dünya Ekonomisiyle Bütünleşme Süreçlerinin Karşılaştırılması:
Modern Eğitim Kurumları Örneği (1925-1941)**

Melike Şeker, Munzur Üniversitesi, Türkiye

Özet

Çalışma, Türkiye ve İran devletlerinin kapitalist dünya ekonomisiyle bütünleşme derece ve yoğunluğuyla iki ülkede Batı tarzı modern eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması arasındaki doğrudan ilişkiyi 1925-1941 yılları arasındaki döneme odaklanarak ele almayı hedeflemektedir. 19. Yüzyılı tarihsel bir sistem olan kapitalist dünya ekonomisinin evrensel niteliğine ulaşarak dünyanın farklı bölgelerini içerecek şekilde yayılmaya başlamıştır. Bu süreç kapitalist sistemin ulaştığı her bölgeyi kendi içsel dinamikleri ve özgül koşulları doğrultusunda dönüştürerek mevcut düzenin tam dönüşümüne neden olmuştur/olmaktadır. Kapitalist ekonominin bu eşitsiz gelişimin ulaştığı coğrafyalarda ortaya çıkardığı kurumsal etkilerden biri ise modern eğitim kurumlarının sınırlı coğrafya hakimiyeti doğrultusunda yaygınlaştırılması olmuştur. Birçok değişkenin varlığı söz konusu olmakla beraber bu çalışma, 20. Yüzyıl'ın ilk yarısına kadar kapitalist ekonominin İran ve Türkiye devletlerine nüfuz etme süreciyle Mustafa Kemal Atatürk ve Rıza Şah şahsında kristalize olan reform programlarından biri olan Batı Avrupa tarzı eğitim kurumlarını yaygınlaştırma çabaları arasındaki ilişkiye dikkati çekmektedir. Genel olarak eğitim sistemi özel olarak ise okulun egemenliğin sağlanmaya çalışıldığı toplumlar üzerinde pekiştirme işlevi düşünüldüğünde hem Atatürk hem de Rıza Şah döneminde devletin ve toplumun modern formda yaratılması temel hedefler arasındaydı. Ancak benzer yapısal koşullar altında dönüşen iki devletin aynı hız ve yoğunlukta bu süreci deneyimlememişlerdir. Bu farklılık ne sadece iki liderin sahip olduğu kişisel özelliklerden ne de sadece iki ulus devletin özgül niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Dönüşümlerin kapitalist ekonominin koşulları ekseninde meydana gelmesi çağın 'dünya' bağlamını ele almayı gerekli kılmaktadır. Bu perspektifin merkeze alınması, söz konusu zaman aralığında İran ve Türkiye devletlerinin sınırları belirli toprak parçasına dayalı egemenlik anlayışının sağlanmaya çalışıldığı topraklarda egemen olma amacı doğrultusunda hedeflediği kurumsallaşma çabasıyla dönemin ekonomi politikası arasındaki ilişkiyi ele almayı gerekli kılmaktadır. Böylece çalışma her iki ülkenin egemen birer ulus devlet olarak ortaya çıkışlarını takip eden yıllar boyunca dış ekonomik süreçlerin içsel değişimlerden biri olan eğitim kurumlarının değiştirilip yaygınlaştırılması arasındaki bağlantıyı ele alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Kurumları, Küresel Entegrasyon, İran-Türkiye ilişkileri, Kapitalist Ekonomi

Muhammed Hadî Muhammedî'nin İmparator 4. Patates Adlı Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi

Dr. Melek Gedik, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye

Özet

Değerler eğitimi, çocuğun çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurabilmesi, toplumsallaşması ve yaşama dair farkındalık edinmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Nitelikli çocuk ve gençlik edebiyatı ürünleri bu bağlamda etkin bir rol üstlenmektedir. Nitekim çocuk kitaplarının, çocuğu eğlendirmenin yanı sıra eğitici yönü de mevcuttur. Çocuk kitaplarında yer alan kahramanlar ve olaylar çocuğun, yaşadığı topluma, insana ve doğaya karşı duyarlık kazanmasına ve bilinçlenmesine katkı sunmaktadır. Bu bağlamda İran çocuk ve gençlik edebiyatı yazarlarından Muhammed Hadî Muhammedî tarafından kaleme alınan İmparator 4. Patates adlı eser içerdiği iletiler ve değerler bakımından dikkat çekmektedir. Bitkiler ile haşerelerin savaşını konu edinen romanda çevre kirliliği, çevrenin doğal dengesinin bozulması ve bu durumun bitkiler, hayvanlar ve insanlar için büyük bir tehdit oluşturduğu, gerekli önlemler alınmadığı takdirde ise tüm canlılar için kötü sonuçlar doğuracağı anlatılmaktadır. Romanda, bitki ve hayvanların insana ait özelliklere sahip olması ve insana özgü eylemlerde bulunması gibi olağanüstü özelliklere rastlanmaktadır. Roman bu yönüyle etkileyici bir anlatım sunmakta ve çocuğun bu karakterler aracılığıyla doğa sevgisi, adil olma, dostluk, sorumluluk, duyarlılık, dayanışma gibi eğitsel değerleri içselleştirmesine olanak sağlamaktadır. Çalışmamızda, Muhammed Hadî Muhammedî'nin İmparator 4. Patates adlı eserinde yer alan eğitsel değerler tespit edilerek, verilecek olan örnekler doğrultusunda bu değerlerin eserde nasıl ele alındığı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Değerler Eğitimi, Çocuk ve Gençlik Edebiyatı, Muhammed Hadî Muhammedî, İmparator 4. Patates

Osmanlı Devleti'ndeki İranlı Öğrenciler
Dr. Mine Çağır, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye

Özet

Bu bildiri Kaçar Hanedanlığı Dönemi'nde (1795-1925) Osmanlı Devleti'ne gelen İranlı öğrenciler incelenecektir. Avrupa eğitiminin yararlarından faydalanmak için İran'ın ilk girişimleri, Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğu gibi, öğrencileri Avrupa üniversitelerine göndermekle başlamıştır. Bilindiği gibi yeni ilim ve sanatı öğrenmek amacıyla İranlılar ilk defa 1811 yılında Londra'ya öğrenci göndermiştir. Daha sonra öğrenciler küçük gruplar halinde yurt dışı deneyimine sahip olmuşlardır. 1839 yılında Muhammed Şah (1834-1848) Mısır'a 40-50 kişilik bir grup yollamak istemişse de bu durum gerçekleşmemiştir. Osmanlı Devleti'ne eğitim amacıyla gelen ilk öğrenciler 1849 tarihine dayanmaktadır. Mirza Takî Han Emir Kebir (1807-1852), aynı tarihte Rusya'ya yolladığı bir grup öğrencinin yanı sıra, iki kişiyi de Kaşan'dan İstanbul'a İpek Endüstrisi öğrenmek için göndermiştir. İran'da 1851 yılında Darülfünun açıldıktan sonra, gittikçe artan sayıda öğrencinin gerek İran hükümetleri tarafından gerekse ailelerin kişisel bağlantıları yoluyla Osmanlı coğrafyasına ulaştıklarını gözlemlemekteyiz. Çoğu zaman, bir diplomat resmi bir görev için Osmanlı'ya seyahat ederse, Osmanlı'da okumak üzere bir aile ferdini beraberinde getirmiştir. On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinden itibaren, eğitim amaçlı Osmanlı Devleti'ne gelen İranlılar ciddi sayılara ulaşmıştır. Çeşitli alanlarda eğitim almak ve deneyim sahibi olmak için Osmanlı kurumlarını tercih eden İranlılar, ülkelerine döndüklerinde devletin önemli pozisyonlarına yerleştirilmiştir. Bunlardan bazıları İstanbul'daki Nizamiye Medresesinde geleneksel eğitim tercih etmişse de dönemin modern mekteplerinden Mekteb-i Harbiye, Tıbbiye, Mülkiye, Mekteb-i Sultani, Tophane Rüştiyesinde eğitim alan çok sayıda mezun vardır. Mahmud Cevad İbnü'ş Şeyh Nafi, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilât ve İcraatı adlı eserinde İranlı talebelerin 1877 yılında tahsil için Avrupa yerine Osmanlı Devleti'ne geldiğini belirtmiştir. Araştırmamız sonucunda Osmanlı Devleti'ne gelen İranlı öğrenciler tespit edilecektir. Bu çalışmada İran ve Osmanlı arşiv kaynakları karşılaştırılıp Türkçe, Farsça ve İngilizce olarak üç dilli literatür kullanılacaktır. Osmanlı-İran devletlerinin öğrenciler yoluyla artan etkileşimi ve onların Osmanlı Devleti'ni tercih etmelerindeki asıl sebepler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İran, Öğrenci Değişimi, Osmanlı İmparatorluğu, Kaçar Hanlığı

Berlitz (Berliç) Yöntemi ile Yazılmış Bir Farsça Öğretim Kitabı: Berlits-i Fârisî
Dr. Gökhan Çetinkaya, Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye

Özet

Berlitz (Berliç) Metodu, Berlitz dil okullarının kurucusu Maximilian Berlitz tarafından 1800'lü yıllarda geliştirilmiş olan, konuşarak yabancı dil öğretmeyi amaçlayan bir yöntemdir. Ağırlıklı olarak, günlük konuşmaya yer verilen Berlitz yönteminde öğretmenlerin hedef dili ana dili gibi konuşması gerekmektedir. Hedef dil odaklı öğretim tekniği olan Berlitz Metodu, Maximilian Berlitz'in 1878'de, Amerika'nın Rhode Island eyaletinde ilk Berlitz Dil Okulunu kurması ve bu okulda kullanılması ile tanınmaya başlamıştır. Bu usul ile dil öğretiminde görülen başarı üzerine önce Boston daha sonra da New York ve Washington'da dil okulları açılmıştır. Berlitz, 1880-1990 yılları arasında fikir ve yöntemlerini yazılı hâle getirerek sistematik bir usul geliştirmiştir. ABD'de kazanılan tecrübe ve başarı ile Avrupa pazarına açılmaya başlamıştır. Berlitz'in dil okulları dünya çapında genişlemeye devam etmiş; Rusya, Güney Amerika, Avustralya ve Kuzey Afrika'daki büyük şehirlerde okullar açılmıştır. 1900-1910 yılları arasında okulların sayısında gözle görülür bir artış olmuştur. Nitekim 1901'de şirket 27.000 öğrenci ve 850 öğretmenli 125 okul işletiyorken 1905'te bu sayı 105.000 öğrencili 300 okula ulaşmış ve on yılın sonunda 350'den fazla okul faaliyete geçmiştir.

Berlitz dil okullarının ve uygulanan yöntemin dünya çapında görmüş olduğu ilgi ülkemizde de karşılık bulmuştur. Nitekim bu metodu ilk defa kullanan kişi Orhan Selahaddin Bey olmuştur. Darülfünûn'da Fransızca öğretmenliği yapan Orhan Selahaddin 1912 yılında İstanbul Beyoğlu'nda Berlitz usulü üzerine eğitim veren ilk dil okulunu açmıştır. Orhan Selahaddin, bu metodu doğrudan doğruya kitabın sahibi olan Berlitz'in yanında ders görenek öğretme izni almıştır. Kendisi bu okuldaki Fransızca derslerinde kullanmak için Method Berlitz'den Tedris-i Lisân-ı Fransevî isimli kitabı hazırlamıştır. Bu eser Berlitz usulü ile ülkemizde ilk telif edilen kitaptır. Orhan Selahaddin daha sonra azınlık okullarında okuyan çocuklara Türkçe öğretilmek üzere Tedris-i Lisân-ı Türkî adıyla bir kitap daha neşretmiştir. Bu kitap bu metodun kullanıldığı ilk kitap olma özelliğine sahiptir. Osmanlı Dönemi'nde Türkçe'nin yanı sıra Fransızca, Arapça, Almanca ve Farsça öğretiminde bu metod kullanılmış ve kitaplar basılmıştır. Farsça öğretmek için İran Okulu Farsça muallimi Gulâm Hüseyin İsmâ'il tarafından rüşdiye, idadi ve sultani mekteplerinde okutulmak üzere hazırlanmış bir ders kitabı olan Berlits-i Fârisî ve Beşiktaş İttihad-ı Terakki Mektebi'nin ders müfettişi Tâlibzâde Yusuf tarafından Berliç Usulüyle Ta'lim-i Farsî adıyla iki kitap telif edilmiştir. Bu çalışmada 1912 yılında telif edilen Gulâm Hüseyin İsmâ'il tarafından yazılan Berlits-i Fârisî metodun işleniş ve uygulanışı bakımından ele alınarak değerlendirilecektir. Böylelikle Osmanlı döneminde Farsça öğretimindeki bazı yenilikler ve Berlitz Metodu'nun uygulanışı ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Berlits-i Fârisî, Farsça, Tâlibzâde Yusuf, İran

Bursa'da Yaşayan İranlı Öğrencilerin Sorunları: Netnografik Bir İnceleme
Ramin Eslami Ramchahi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye

Özet

Küreselleşmenin en önemli etkilerinden biri, toplumlara sağladığı imkanlar ve kolaylıklar nedeniyle insanların kendi ülkelerinin ve yerel toplulukların koşullarını diğer toplumlarla daha fazla karşılaştırmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra, hedef ülkedeki ekonomik koşulların daha iyi olması ve hedef ülkedeki düşünsel ve bilimsel yeteneklerinin daha iyi ve daha fazla kullanma imkanı olması, insanların menşe ülkelerinden göç etmesine neden olmaktadır. Şu anda Türkiye, daha fazla sosyal özgürlükler, İran'a göre daha büyük bir ekonomi, yolcu taşımacılığında yakın mesafe ve çeşitli yolculuk seçenekleri, iki ülke arasında birçok kültürel ortaklığın varlığına, uygun iklim ve tarihi ve doğal turistik cazibeler gibi nedenlerle İranlıların Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur. Bu bağlamda mevcut çalışma, Bursa'da ikamet eden İranlı öğrencilerin durumlarını, deneyimlerini ve sorunlarını ağ araştırması (internet etnografisi) ile araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla, Bursa Öğrencileri Telegram grubunda yer alan Bursa'da yaşayan İranlı öğrenciler incelenmiştir. Veri analizi ve değerlendirmesi sonuçları göre, çoğu sorunun Türkiye'deki yaşamla ilgili olduğunu ve daha az bir kısmının İran ve iki ülke arasındaki ilişkilerle ilgili olduğunu göstermiştir. Türkiye'deki yaşamla ilgili en önemli sorunlar arasında konut ve yurt bulma zorlukları, göç işlemleri ve vatandaşlık işleriyle ilgili sorunları, Bankalarda hesap açma ve döviz transferleri ile ilgili sorunları, İran'ın Türkiye'deki konsolosluğu ve büyükelçiliği ile ilgili sorunları, yeterli eğitim bilgisine sahip olamama ve bununla ilgili sorunlar yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: İranlı Öğrenciler, Göç, Memnuniyet, Türkiye, Netnografi ve Telegram.

PANEL 4

15 JUNE/HAZİRAN 2023 THURSDAY/PERŞEMBE- 18:30-20:30

Moderatör: Doç. Dr. İsmail Akdoğan, Bursa Teknik Üniversitesi

Uluslararası İlişkilerde Realist Teori ve Adalet Doktrini Çerçevesinde İran İslam Cumhuriyeti'nin Nükleer Enerji Kullanımına Dair Şüpheler Hakkında Bir Değerlendirme

Dr. Gürkan Biçen, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Vakfı, Türkiye

Özet

Amerika Birleşik Devletleri'nin İkinci Dünya Savaşı'nda Hiroşima ve Nagazaki'de kullandığı nükleer bombaların yıkıcı gücü nükleer enerjinin silah haline getirilmesi konusunda bir endişe yaratmış ve bu durum aynı zamanda bir caydırıcılık dengesi oluşturmuştur. Savaş sonrası düzende nükleer silaha sahip ülkelerin ayrıcalıklı konumu korunmuş, diğer ülkelerin nükleer enerji kullanma hakkı tanınsa da bunun nükleer silaha dönüştürülmesinin önüne geçecek önlemler alınmaya ve mekanizmalar oluşturulmaya çalışılmıştır.

İran'ın nükleer enerji kullanımına dair hedef ve projeleri Şah dönemine dayanmaktadır. Ne var ki Şah döneminde İran'ın nükleer enerji kullanımını destekleyen ülkeler İran İslam İnkılabı'nın ardından bu pozisyonlarını terk etmişlerdir. Bu gün itibarıyla bu ülkeler İran İslam Cumhuriyeti'nin nükleer enerjiye dair teknolojileri elde etme ve kullanma amacının nükleer silah imal etmeye dayalı olduğunu ileri sürmektedirler. İran İslam Cumhuriyeti'nin yetkilileri ise İslam'ın temel ilkelerine bağlı bir anayasaya sahip olan İran İslam Cumhuriyeti'nin böyle bir niyetinin olmadığını ve aynı zamanda din adamı olan devlet yetkililerinin İslam hukuku çerçevesinde verdikleri hükümler ile nükleer silah imalini ve kullanımını yasakladıklarını dile getirmektedirler. İran İslam Cumhuriyeti yetkililerinin sözlü ve yazılı güvencelerine karşılık Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin veto hakkına sahip daimi üyeleri sunulan bu güvencelerin kesinlik arz edemeyeceğini, İran İslam Cumhuriyeti'nin mevcut yönetici kadrosunun değişmesi halinde yeni idarecilerin başkaca bir karara varabileceğini ve hatta mevcut yöneticilerin de hali hazırdaki duruş ve kararlarını değiştirebileceğini ileri sürmektedirler.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin bu yöndeki endişelerinin temelinde konuya uluslararası ilişkiler sahasında cari Realist teori ışığında bakıyor olmaları yatarken, İran İslam Cumhuriyeti yetkililerinin bakış açısını Adalet doktrini diyebileceğimiz, İslam'ın idarecide aradığı vasıflara dair kayıtlar oluşturmaktadır.

Bu çalışma ile tarafların oluşturdukları pozisyonun kendi bakış açıları açısından temellerini ve etkilerini ve nihayet mevcut bakış açılarının sürdürülmesi halinde tereddüt içermeyen bir uzlaşma noktasına varılma ihtimalini incelemeyi amaçlamaktayız. Bu amaca ulaşmak için Realist teorinin temel kavramları ve yaklaşımı ile Adalet doktrinin kavramsal çerçevesi incelenmiş, bu çerçeveden hareketle mevcut ihtilaf değerlendirilmiştir.

Çalışmanın nihayetinde, Realist teori ile Adalet doktrini arasında devleti idare edenlerin vasıfları ve toplumun menfaatleri gerektirdiğinde yapabileceklerinin sınırlarına dair uzlaşma kabul etmeyecek mahiyette fark bulunduğundan, tarafların mevcut bakış açılarını korumaları halinde, tüm tarafların haklarını tam anlamıyla koruyan ve tereddüt içermeyen bir anlaşmaya ulaşmalarının son derece zor olduğu kanaati

Anahtar Kelimeler: Uluslararası ilişkiler- Realist teori- Adalet doktrini- Nükleer enerji- İrannne varılmıştır.

İran'ın Güvenlik Stratejisinde Vekalet Savaşı Kullanımı (1979–2020) Melih Kazdal, Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye

Özet

Özellikle 2010 yılının sonunda başlayan Arap Baharı süreciyle birlikte, vekalet savaşı kavramı Ortadoğu'da oldukça popüler hale gelmiştir. Bölgedeki ayaklanmalar ve sonuçlarında ortaya çıkan iç savaşlar hem bölgesel hem de küresel güçlerin dikkatini buraya yöneltmesine neden olmuştur. İran ise bölge ülkeleri içerisinde vekalet savaşı stratejisini en etkili kullanan devletlerin başında gelmektedir. Ancak Tahran'ın farkı bu stratejiyi Şah döneminden beri etkili bir şekilde kullanmakta olmasıdır. 1979 İslam Devrimi ile birlikte bu strateji İran'ın güvenlik stratejisinin en önemli bileşenlerinden birisi olmuştur. Dolayısıyla çalışmanın tarihsel aralığı devrimin gerçekleştiği 1979 yılından, Tahran'ın vekalet savaşının uygulamada kritik rol oynayan, Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin öldürüldüğü 2020'nin başına kadar geçen süre olarak belirlenmiştir.

Genel olarak üç ana bölümden oluşan bu çalışmada İran'ın güvenlik politikası içerisinde vekalet savaşı stratejisinin ne kadar önemli olduğu anlaşılmasına çalışılacaktır. Bu bağlamda öncelikle vekalet savaşı kavramının bir tanımı yapılacak ve faydaları, riskleri, nasıl uygulandığı ve sonuçları üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde 1979 İslam Devrimi'nden 2020'de Kasım Süleymani'nin öldürülmesine kadar geçen sürede İran güvenlik politikasının tarihsel sürecinden bahsedilecektir. Burada ayrıca askeri güç ve mozaik doktrin başta olmak üzere İran'ın güvenlik stratejisindeki başlıca unsurlar ele alınacaktır. Bunlara ek olarak Tahran'ın vekalet savaşını uygulama araçlarına değinilecektir. Son olarak İran'ın vekalet savaşı stratejisi ve bunun uygulanması, insan gücü temini, silah yardımı, finansal yardım, güvenli bölge temini ve askeri olmayan (propaganda/psikolojik) yardımlar üzerinden incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İran, Şia Eksenli, Ortadoğu, Uluslararası ilişkiler, Vekalet Savaşı, Asimetrik Savaş

Azerbaycan–İran İlişkilerinin Geleceğine Yönelik Beklentilerin Stratejik Kültür Yaklaşımı ile Yorumlanması

Allahverdi Mehdiyev, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Özet

Stratejik Kültür yaklaşımı, devletler arasındaki ilişkilerin sadece siyasi, askeri veya ekonomik faktörlere dayalı olmadığını, aynı zamanda kültürel, tarihsel ve sosyal faktörlerin de etkili olduğunu savunur. Bu yaklaşımdan yola çıkarak özellikle devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin şekillenmesinde kültürel benzerlikler ve farklılıkların, aynı zamanda devlet kademesindeki organizasyonel farklılıkların da ilişkilerin yönüne ciddi oranda tesir ettiğini söylemek mümkündür. Bu araştırmanın hedefi ise stratejik kültürün Azerbaycan–İran ilişkilerine etkisini yorumlamak ve ilişkilere nasıl yön verdiği ve ya verebileceği üzerine düşünce üretmektir.

Bu çalışmanın ana konusu ise Azerbaycan Cumhuriyetinin stratejik kültürünü incelemek ve İran ile ilişkilerde rolünü tespit etmektir. Çalışmanın temel iddialarından birisi Azerbaycan–İran ilişkilerinde stratejik kültür yaklaşımının açıklayıcı bakış açısı sunduğu yönündedir. Bu çerçevede çalışmamızda temel birkaç soruya cevap aranmaktadır:

a) Azerbaycan'ın stratejik kültürünün oluşmasında hangi etkenler ön plandadır?

Bu soruya cevap bulmak için Azerbaycan'ın tarihi geçmişini, devlet olma sürecinde sembollerin ortaya çıkmasını ve etkisini, bağımsızlık sonrası ekonominin stratejik kültür üzerinde etkisi gibi konular araştırılmıştır.

b) Stratejik kültür etkisi Azerbaycan ile İran arasında yaşanan politik gelişmelerde gözlemlenebilir mi? Nasıl gözlemlenir? Bu soruya cevap bulmak için ise Hazar'ın statüsü konusu, Karabağ savaşlarında İran'ın tutumu incelenmiştir.

Bu soruların etrafında şekillenen çalışmada şu bulgulara ulaşılmıştır:

a) Azerbaycan'ın stratejik kültürünün oluşmasında sembolik ve çevresel etkenler ön plandadır. Özellikle İran ve Rusya'dan belirli ölçüde tehdit algılaması Azerbaycan'ın stratejik algılamasının Batı yanlısı olmasını sağlamıştır.

b) İki ülkenin stratejik kültürleri çelişmektedir. Azerbaycan'ın stratejik kültürü mümkün kadar fazla sayıda Batılı güçlerle iyi ilişkiler kurmayı öğütlerken, İran tam tersi olarak bu durumdan tehdit algılamaktadır.

c) Bağımsız daha sonraki zamanda güçlü ve sorunlarını çöze bilen bir Azerbaycan devleti İran tarafından iç istikrarsızlık oluşturma bilecek bir güç olarak algılanmaktadır. Bu algılama şeklinin değişmesi için jeopolitik şoklar gerekmektedir. (çok karlı, refah düzeyini yükseltecek ekonomik programlar, sarsıtıcı iç ve dış dinamikleri etkileyecek tehditler ve s.)

Anahtar Kelimeler: Stratejik Kültür, Azerbaycan–İran ilişkileri, Güvenlik, Dış Politika

Büyük Sistemik Değişimlerde İran Dış Politikasının Neoklasik Realist Teori Bağlamında Analizi

Mehmet Akar, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye

Özet

Bu çalışma İran'ın uluslararası ve bölgesel sistemik değişimlerde verdiği tepkiyi ve geliştirdiği dış politika davranışlarını neoklasik realist teori bağlamında incelemiştir. Çalışmanın temel hipotezi uluslararası ve bölgesel büyük sistemik değişimlerde devletlerin dış politikasının sadece sistemik faktörler tarafından şekillenmediğini, devletin kendi iç faktörleri süzgecinden geçtikten sonra bir yön belirlediği veya bir sonuç ortaya koyduğudur. Bu anlamda dünya siyasetinde önemli bir bölgesel aktör olan İran, uluslararası sistemde meydana gelen büyük değişimlere kendi içyapısal süreçleri aracılığı ile bir tepki göstermektedir.

Bu varsayımlar temelinde bu çalışmada, uluslararası sistemde değişime neden olan üç önemli gelişme çerçevesinde bir dönemselleştirme yapılmıştır: Soğuk Savaşın sona ermesi; 11 Eylül saldırıları ve Arap Baharı. Çalışma uluslararası sistemde ve bölgesel sistemde meydana gelen üç önemli sistemik değişim kapsamında üç önemli vaka ile sınırlandırılmıştır. Bu vakaların ilki Soğuk Savaş sonrasında gerek yeni uluslararası düzenin yapısını göstermesi gerekse de bölgesel sistemi ve dengeleri değiştirmesi açısından önemli bir olay olan Körfez Savaşı; çalışmanın araştırmaya dahil ettiği ikinci vaka, 11 Eylül terör saldırıları sonrasında bölgesel ve uluslararası sisteme büyük etkileri olan ve sonraki yıllarda bölge siyasetini kökten etkileyen ABD'nin 2003 Irak işgali; üçüncü ve son vaka ise 2010 yılının sonlarında başlayan ve etkileri günümüzde de devam eden Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin ilk dönemlerinde başlayan Suriye iç savaşıdır.

Bu çalışmada öncelikle üzerinde durulan konu, İran'ın uluslararası önemli gelişmelere ve göreceli güç dağılımlarında meydana gelen değişimlerine kısa vadede verdiği tepkiye bakmaktır. Bu bakış açısından hareketle bu çalışmada neoklasik realist teorinin temel araştırma yöntemleri olarak kullandığı vaka analizi ve süreç takibi yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Neoklasik Realist Teori, İran Dış Politikası, Uluslararası Sistem, Bölgesel Çatışmalar

Suudi Arabistan'ın İran-İrak İttifakına Yönelik Yarma Stratejisi

Doç. Dr. İsmail Akdoğan, Bursa Teknik Üniversitesi, Türkiye

Özet

Bu tebliğinin temel amacı, İran-İrak ittifakının önüne geçmek ve zayıflatmak amacıyla Suudi Arabistan'ın Irak'a yönelik izlediği güvenlik stratejisini değerlendirmektir. ABD'nin 2010 yılında başlayan Irak'tan çekilme süreci 2011 yılının sonlarına doğru tamamlandı. ABD'nin çekilmesi sonrasında Irak'ın hangi bölgesel gücün ekseninde dış politika çizgisi takip edeceği, Orta Doğu'da en temel rekabet ve anlaşmazlık konularından biri oldu. Irak'a komşu iki bölgesel güç olan İran ve Suudi Arabistan, Irak özelinde şiddetli bir nüfuz mücadelesi içerisine girdiler. Suudi Arabistan'ın bölge siyaseti bakımından değerlendirildiğinde, İran'ın artan bölgesel etkinliğinin önüne geçmek amacıyla Irak'ın bu ülkenin eksenine girmesinin engellenmesi ve mümkünse kendi eksenini altında hareket etmesinin sağlanmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Suudi Arabistan, izlediği bu politikayla baş bölgesel rakibi İran karşısındaki göreceli gücünü artıracakları düşünülmekteydi.

Devletlerin dış politikada benimsedikleri bu tür güvenlik stratejileri, literatürde yarma stratejisi (wedge stratejisi) şeklinde tanımlanmaktadır. Yarma stratejisinin temel amacı, rakip ya da düşman devletin/tarafın ittifak ilişkilerine zarar vererek kendi göreceli gücünü artırmaktır. Dolayısıyla yarma stratejisinin uygulamaya konulabilmesi için en az üç devlete ihtiyaç bulunmaktadır. Bu nedenle de yarma stratejinin uygulamaya konulduğu siyasi iklim stratejik üçgen şeklinde adlandırılmaktadır. A devletinin B ile C devletinin arasında ittifak ilişkisinin kurulmasına engel olmaya çalıştığı ya da var olan ittifak ilişkisini bozmaya çaba gösterdiği durum, bu devletin yarma stratejisi izlediği anlamına gelmektedir.

Literatüre bakıldığında, baskı kurucu ve ödüllendirici olmak üzere yarma stratejisinin iki türü bulunmaktadır. Yarma stratejisiyle devletler, karşıt bloka girmeye meyleden ya da karşıt blok içerisinde bulunan devlete yönelik dört beklenti içerisine girmektedirler. Bunlar; ilgili devletin ittifaka girmesinin önüne geçmek, ilgili devletin ittifaktan ayrılarak tarafsız kalmasını sağlamak, ilgili devletin ittifak içinde kalmasına rağmen müttefikleriyle uyumlu çalışmasını engellemek ve son olarak ilgili devletin ittifaktan ayrılıp kendisiyle ittifak kurmasını temin etmek şeklinde sıralanmaktadır.

Mevcut literatürde yapılan çalışmaların ana argümanı, ödüllendirici yarma stratejisinin hedefe ulaşılması bakımından daha başarılı olduğu yönündedir. Bu tebliğ de Suudi Arabistan'ın Irak'ı İran'ın eksenine girmesini engelleme ve eksenine girdikten sonra da ekseninden çıkarmaya yönelik izlediği stratejiyi inceleyerek bu argümanın geçerli olup olmadığını göstermeye çalışmaktadır. Buradan hareketle bu tebliğin temel bulgusu, Suudi Arabistan'ın 2010-2015 döneminde "baskı kurucu yarma stratejisi" izlediği ve bunda başarısız olduğu, 2015-2020 döneminde ise "ödüllendirici yarma stratejisine" geçtiği ve bunda da görece başarılı olduğudur. Irak'ın Suudi Arabistan'ın "baskı kurucu yarma stratejisi" döneminde İran'la daha fazla stratejik yakınlık içerisine girdiği, daha sonra "ödüllendirici yarma stratejisi" döneminde ise İran'la stratejik yakınlığı gerileterek Suudi Arabistan'la da stratejik yakınlığa başladığı gözlenmektedir. Dolayısıyla Suudi Arabistan-Irak-İran stratejik üçgeninde var olan ilişkilere uyarlandığında, mevcut literatürün ileri sürmüş olduğu argümanın geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yarma Stratejisi, Suudi Arabistan, İran, Irak, Orta Doğu

İran'ın 2003 Sonrası Irak Politikası: Motivasyonlar, Stratejiler ve Bölgesel Etkiler Üzerine Bir Değerlendirme **Mustafa Şeyhmus Küpeli, Sakarya Üniversitesi, Türkiye**

Özet

Bu bildiri ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesinin ardından İran'ın Irak'a yönelik politikasını incelemektedir. Sunum, İran'ın eylemlerinin arkasındaki motivasyonları, uyguladığı stratejileri ve sonuçta ortaya çıkan bölgesel etkileri araştırmaktadır. Bir başka deyişle bu sunum İran'ın Irak politikasına kapsamlı bir genel bakış sunmaktadır. ABD öncülüğünde 2003 yılında Irak'ın işgal edilmesinin ardından İran, kendisini önemli ölçüde değişmiş bir bölgesel manzaranın içinde buldu. Devam eden süreçte ve özellikle 2009 sonrasında ABD'nin bölge stratejisinin değişmesi bölgesel aktörlerin daha fazla rekabete girmelerinin önünü açtı. Bu durum 2010 sonrasında Arap Ayaklanmalarıyla birleşerek daha da karmaşık bir hal aldı. Potansiyel güvenlik tehditlerinden endişe duyan ve nüfuzunu artırmayı hedefleyen İran, Irak'a yönelik siyasi, ekonomik ve güvenlik boyutlarını kapsayan çok yönlü bir politika benimsedi. İran'ın Irak politikasının altında yatan motivasyonlar, kendi ulusal güvenliğini koruma, bölgesel gücünü pekiştirme, bölgede oluşan güç boşluğunu kendi lehine çevirme arzusu da dâhil olmak üzere bir dizi faktöre dayanmıştır. Irak bu açıdan İran için risk mi yoksa Lübnan'da Hizbullah üzerinden kurmuş olduğu yapının Irak'ta bir benzerinin kurulması açısından bir fırsat mı olduğu tartışılmıştır.

Siyasi alanda İran, Iraklı siyasi aktörlerle, özellikle de Şii çoğunluktan olanlarla yakın bağlar geliştirmeye çalıştı. Şii siyasi partilere destek sağladı ve işgal sonrası Irak hükümetlerinin kurulmasını kolaylaştırmada kilit bir rol oynadı. İran bu şekilde Irak'ın siyasi yapısını kendi çıkarlarına uygun bir şekilde şekillendirmeyi amaçladı. Bu katılım, İran'ın Irak'taki kilit karar alma süreçleri üzerinde etkili olmasını ve böylece bölgesel bir güç olarak konumunu güçlendirmesini sağladı. İran siyasi bağlantıların yanı sıra ekonomik olarak da ticaret ve yatırım yoluyla Irak'la aktif bir ilişki kurdu. 2003 sonrası dönemde iki ülke arasındaki ikili ticaret önemli ölçüde artmış ve İran, Irak'ın en önemli ticaret ortağı haline gelmiştir. Güvenlik cephesinde ise İran, Irak'taki Şii milisleri desteklemiş ve silahlandırmış, çıkarlarını ilerletmek için onların yeteneklerinden yararlanmıştı. İran'ın bu gruplara verdiği destek, gücünü bölgede yaymasını ve sınırlarının ötesine uzanan bir etki ağı kurmasını sağlamıştır. Ancak bu strateji, İran'ın eylemlerini istikrarsızlaştırıcı ve Irak'ın uzun vadeli istikrarına potansiyel olarak zarar verici olarak gören bölgesel ve uluslararası aktörler arasında da endişelere yol açtı. Sonuç olarak, İran'ın 2003'ten sonra Irak'a yönelik politikasının temel motivasyonları ulusal güvenlik kaygıları, bölgesel güç boşluğunu kendi lehine çevirme ve iç siyasi karışıklıkları konsolide etmek için dış politika meselelerinin güvenlikleştirilmesi gibi temel birkaç faktör tarafından yönlendirilmiştir. İran'ın Irak politikasını anlamak, bu bakımdan Orta Doğu'nun dinamiklerini ve bölgesel güvenlik ve istikrarı anlamak için bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İran-Irak ilişkileri, Mezhep Siyaseti, Ortadoğu, Bölgesel Güç

PANEL 5

16 JUNE / HAZİRAN 2023 FRIDAY/CUMA- 11:00-13:00

Moderatör: Dr. Gürkan Bıçen, Araştırmacı

İran Dış Politikasına Tarihsel Bir Bakış: 1945–46 İran Krizi Sürecinde İran Dış Politikası

Ünal Tüysüz, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Özet

İran tarihine bakıldığında pek çok istila ve savaş göze çarpmaktadır. Göçebe toplumların geçiş güzergahında olduğu için sıklıkla akınlara uğrayan İran, Orta Asya'dan gelen Türkler ve Moğollar ile İslam'ı yayma hedefindeki Arap devletlerinin akınlara uğramıştır. Yine batıdan doğuya doğru genişleme hedefindeki Büyük İskender Pers İmparatorluğu'nu fethetmiştir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda İran coğrafyasının istila, savaş ve savunma mücadelelerine şahit olduğu görülmektedir. Daha yakın tarihe bakıldığında ise İran'ın, Ruslar ve İngilizler tarafından işgale uğradığı görülmüştür. İran, coğrafi açıdan saldırıya açık bir bölgede yer almakla birlikte sahip olduğu kritik coğrafi konumu büyük güçlerin İran'a ilgi göstermesine sebep olmuştur. Bunun yanı sıra Körfez'de ve İran'da petrolün keşfedilmesi ile bölgeye ve İran'a olan ilgi daha da artmıştır. İran'ın Mackinder'in "dünya adası" ve Spykman'ın "rimland" olarak tanımladığı bölgede yer aldığı dikkate alındığında Soğuk Savaş öncesinde ve Soğuk Savaş döneminde İran, jeopolitik ve jeostratejik bakımdan dünyada rekabet eden büyük güçlerin (Rus-İngiliz ve SSCB-ABD) stratejilerinin merkezinde yer almış ve tampon bölge rolü oynamıştır.

II. Dünya Savaşı'nın müttefiklerinin savaş sonunda toplanan üçlü konferanslarda farklı gündemlere ve stratejilere sahip oldukları ortaya çıkmakla birlikte Sovyetlerin savaş sonrası stratejisi kendisini İran'da göstermiştir. 1945 yılında petrol imtiyazı talebinin reddedilmesine bağlı olarak ortaya çıkan krizde Sovyetlerin savaş sürecinde İran'ın işgali için ülkede bulunan askeri birliklerini ülkeden çekmemeleri ve kuzey İran'daki ayrılıkçı hareketleri merkezi yönetime karşı desteklemeleri İran ile SSCB'nin karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Bu çalışma 1945 yılında başlayan krizin sona ermesine kadar geçen süreçte İran'ın izlemiş olduğu politikayı sistemik, yapısal ve birim düzey faktörleri ortaya koyarak açıklayacaktır. Devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde uluslararası sistemin etkili olduğunu savunan sistemik teorilerin ve devletlerin iç dinamiklerinin dış politikalarını belirlediğini savunan innenpolitik teorilerin aksine bu çalışmada neoklasik realist teorinin devletlerin dış politikalarını açıklamak için ara değişkenleri denkleme dahil eden yaklaşımı kullanılmıştır. Böylece İran'ın karşı karşıya kaldığı Sovyet tehdidi karşısında izlemiş olduğu stratejiyi belirlerken sistemik, yapısal ve birim düzey faktörlerin etkili olduğu ileri sürülmektedir.

İran'da yaşanan süreç, savaş sonrası çatışan çıkarlar ve siyasal sistem farkı sebebiyle küresel bir rekabete girişen ABD ve SSCB'nin karşı karşıya gelmesine ve siyasi bir çatışmaya girmesine sebep olmuştur. Bu süreçte ABD ve Sovyetler Birliği'nin İran'a yönelik olarak izledikleri stratejiler İran açısından imkan ve kısıtlar yaratmıştır. Bu ortamda, küresel sistemin iki kutuplu yapısı ve temel özelliği olan anarşi sabit kalmak şartıyla, güç, mesafe ve saldırgan niyetler gibi faktörler dikkate alınmış ve bu faktörlerin sebep olduğu yapısal koşullara bağlı olarak İran açısından Sovyet tehdidi ortaya çıkmıştır. Yapısal koşulların tehdidin açık olduğu şeklinde net mesajlar vermesi İran adına karar alıcıları tehdit karşısında strateji belirlemek için harekete geçirmiştir. Bu noktada karar alıcının krize dahil olan aktörlere yönelik sahip olduğu imaj ve algıları politika tercihlerini etkilemiştir. Tüm bu faktörler göz önünde bulundurularak İran'ın Sovyetler Birliği ile yaşadığı kriz döneminde izlemiş olduğu politikanın şekillenmesinde sistemik, yapısal ve birim düzey faktörlerin etkili olduğu ortaya koyulmuştur. Bu faktörleri ortaya koymak adına çalışmada vaka analizi yöntemi uygulanmış ve tarihsel bir süreç tek olaylı örnek üzerinden incelenerek İran dış politikası analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Güç Mücadelesi, Soğuk Savaş, İran Dış Politikası

Yerel, Bölgesel ve Küresel Dönüşümler Işığında Körfez İçi Güvenlik İlişkileri
Dr. Ahmet Üçağaç, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Özet

Irak'ın 2003 yılında Amerika Birleşik Devleti (ABD) tarafından işgal edilmesiyle Körfez Bölgesi üç kutuplu bir yapıdan iki kutuplu bir yapıya dönüştü. Böylece Irak'ın işgal edilmesiyle üçlü denge bozuldu ve yerini İran ve Suudi Arabistan arasında güvenlik ikileminin şekillendirdiği sert bir rekabete bırakmış oldu. Söz konusu rekabet 2003'ten 2023 yılına kadar şiddetini arttırarak devam etti. Ancak yeni dönemde yerel, bölgesel ve küresel düzeyde yaşanan bazı gelişmelerin etkisiyle aktörler arasındaki kıyasıya rekabet yumuşamaya ve ilişkilerde normalleşme yaşanmaya başladı. Başka bir ifadeyle, üç düzeyde de hem düşünsel hem de materyal anlamda yaşanan değişimler taraflar arasında normalleşmeyi ve yumuşamayı mümkün kıldı. Irak'ın işgali sonrası birbirlerini yoğun bir güvenlik ikilemi perspektifiyle algılamaya başlayan ve güvenliklerini sağlamak için birbirlerine karşı mutlak bir üstünlük kurma amacıyla hareket eden aktörler bu süreçte jeopolitik aktivizmlerinin ekonomik faturasıyla pek ilgilenmediler. Ancak siyasi veya jeopolitik konular önemini korumaya devam etse de, özellikle Coronavirüs salgını sonrasında ekonomik konular göz ardı edilemeyecek bir noktaya ulaştı. Bu dönemde yaşanan bir diğer önemli gelişme ise küresel düzeyde yaşanan gelişmelerin bölgeye yansımaları oldu. Bu bağlamda Çin'in yükselişiyle tek kutuplu uluslararası yapının zayıflaması ve çok kutupluluğa geçişin başlaması bölgesel aktörlerin manevra alanını genişletirken; Çin tehdidine karşı gücünü Asya Pasifik'e kaydırmaya başlayan ABD'nin bölge güvenliği üzerindeki tekeli sarsılmaya başladı. Böylece ABD'nin Körfez'deki müttefikleri, bir yandan küresel düzeyde Çin ve Rusya ile ilişkilerini derinleştirmeye, diğer yandan da bölgedeki rakip aktörlerle gerilimi azaltmaya başladı. Özetle bu çalışma son dönemde Körfez'de yaşanan yumuşama ve normalleşme sürecini açıklamayı ve bunları mümkün kılan faktörleri yerel, bölgesel ve küresel gelişmeler ışığında ortaya koymayı amaçlamaktadır. Son olarak, Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi bu analize teorik bir çerçeve olarak rehberlik ederken, 2003 Irak işgali sonrası Körfez'de yaşanan güvenlik etkileşimlerinin siyasi, ekonomik ve sosyal yönlerini anlamak için süreç izleme yönteminden yararlanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Siyaset, Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi, İran Dış Politikası

**Sovyet İşgali Sırasında İran İslam Cumhuriyeti'nin Afganistan Direnişçi Örgüt ve Mültecilerine Yönelik
Politika ve Desteği**
Hasibullah Sadeed, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Özet

27 Aralık 1979'da İran İslam Cumhuriyeti'nin doğusunda bulunan Afganistan, Sovyetler Birliği Kızıl Ordu'su tarafından işgal edilmiştir. Bu olaydan birkaç ay önce İran'da Ruhullah Humeyni'nin liderliğinde İslam Devrimi'yle şekillenen yeni hükümet, Sovyet istilasını ciddi bir şekilde kınayarak yabancı askerlere karşı örgütlenen ve mücadele veren Afganistan direnişçi örgütleri (Mücahitleri) ve grupları desteklemiştir. Bunun yanı sıra, savaş ve çatışma ortamından kaçan Afganistanlı mültecilere de sığınak vermiştir. Dokuz yıl süren Afganistan-Sovyet Savaşı sırasında Pakistan'da şekillenen Afganistan savaşçı örgütlerin sayısı yediyken, İran desteği altında olan direnişçi grupların sayısı sekize yükselmiştir. Tahran, Washington ile ilişkilerinin iyi gitmemesine rağmen ABD ile aynı politikayı izleyerek çatışma yıllarında Sovyet birliklerine karşı savaşan örgütlere siyasi ve askeri destek sağlamıştır. Tahran aynı zamanda uluslararası toplantılar ve platformlarda da yabancı kuvvetlerin işgalini ciddi bir şekilde eleştiren devletlerden olmuştur. Bununla birlikte İran İslam Cumhuriyeti ülkeye göç eden yaklaşık iki milyon mülteciye sığınak vererek, çalışma, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerden yararlanmalarına fırsat sağlamıştır.

Bu çalışmada Afganistan-Sovyet Savaşı sırasında Tahran'ın Afganistan Marksist hükümeti/ Sovyet işgalci kuvvetlere karşı nasıl bir politika izlediği ve söz konusu sekiz (Şii-Hazara) örgütün kurulmasında nasıl bir rol oynadığı incelenecektir. Buradan yola çıkılarak, çatışma yıllarında Tahran'ın Afganistan krizine hangi perspektiften baktığı gözler önüne serilecektir. Bununla birlikte, yurtdışına kaçan beş milyondan fazla mültecinin neredeyse yarısının İran'ı tercih etme sebepleri ve Tahran'ın mültecilere yönelik izlediği politika üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeleri: İran, Afganistan, Sovyet, Direnişçi, Mülteci

Anti Emperyalist Mücadele Bağlamında 1933 İngiliz-İran Petrol Anlaşması **Alper Yıldırım, ESOĞÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye**

Özet

D'Arcy imtiyazının iptaliyle (1932) gerilen İngiltere-İran ilişkileri, 1933 imtiyaz anlaşmasının imzalanmasıyla yeniden şekillenmiştir. Anlaşmanın görünen amacı İran'ın petrol rezervlerini geliştirmek, petrol üretimini artırmak ve dağıtımını sağlamak amacıyla iş birliği yapmaktır. 60 yıllığına imzalanan bu imtiyaz anlaşması İran'da birçok kesim tarafından D'Arcy imtiyazının bir devamı olarak algılandı. Bu sebeple 1933 anlaşmasının hükümleri çoğunlukla, ülkenin petrol kaynaklarının sömürülmesine ve milli zenginliklerin yabancı şirketlerin çıkarları için kullanılmasına yol açacağı şeklinde yorumlanmıştır. Bu durum, imtiyaz karşıtı anti emperyalist grupları hareketlendirmiş ve böylece Rıza Şah'a karşı tepkilerin gelişmesine sebep olmuştur. Bu minvalde 1933 İngiliz-İran Petrol Anlaşması, İran'ın petrol endüstrisi ve yabancı müdahalelerle olan ilişkisinde önemli bir dönüm noktası sayılır. Kimi çevreler bu anlaşmayı Rıza Şah'ın İran'a karşı bir ihaneti gibi görürken kimileri ise bu anlaşmanın olabilecek en uygun koşullarda imzalandığını ifade etmiştir. Sonuç olarak 1933 anlaşması, anti-emperyalist mücadele bağlamında incelendiğinde, İran halkının yabancı müdahalelere karşı tepkisini ve milliyetçi bir hareketin yükselişini ortaya koyar. Şah'ın açısından ise bu anlaşma yine İngilizlere karşı bir çeşit başarı niteliğindedir. Zira o dönemde petrol ülkenin en önemli gelir kaynağıdır ve Pehlevi hükümetinin bu kaynağı tek başına çıkartıp işleme imkânı yoktur. Bu yüzden Rıza Şah, anlaşmadan kârlı çıkmanın yollarını aramıştır. Bu çalışmada 1933 imtiyaz anlaşması ele alınmış ve anlaşmanın beraberinde getirdiği fikir ayrılıkları tartışılmıştır. Ayrıca anlaşmanın İran'da doğurduğu sosyo-politik sonuçlar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, İran, Petrol, İmtiyaz, Emperyalizm

Vekil-Sponsor İlişkileri Bağlamında İran'ın Hizbullah ve Hamas ile İlişkisinin Bölgesel Güvenlik Kompleksi Dahilinde Bir Analizi **Talha İsmail Duman ve Furkan Halit Yolcu, Sakarya Üniversitesi, Türkiye**

Özet

Bölgesel güvenlik kompleksi teorisi, uluslararası yapı içerisinde sistemden daha küçük ancak devletler üstü güvenlik kompleksleri olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda, bölge çalışmaları devletleri belirli kategorilere koyarak tasnif etmeye çalışmıştır. Her bölgede liderlik mücadelesi veren devletler, bu devletlerin taraftarı olanlar ve insulasyon ülkeleri yer almaktadır. Bu bağlamda, Ortadoğu ve Asya arasında bir insulasyon birimi olan ancak bölge liderliği için de mücadele veren İran'ın Ortadoğu güvenliğinde nasıl bir rol oynadığı incelenecektir. Bu incelemede İran'ın devletler-altı düzeyde vekilleri aracılığı ile rakiplerini nasıl baskı altına aldığı ve bölgedeki ayak izini arttırdığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Temel argüman, istatistiksel verilerle desteklenerek çalışmaya nitel bazı dayanaklar sağlanacaktır. Bu çıkarımlar, teorik bir bağlamda hem bir teori testi vakası hem de yeni varsayım alanları doğurmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Güvenlik Kompleksi, Uluslararası Sistem, İran, Ortadoğu

PANEL 6

16 JUNE / HAZİRAN 2023 FRIDAY/CUMA- 14:30- 16:30

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Bedirhanoğlu, Muş Alparslan Üniversitesi

XIX. Yüzyıl Osmanlı-İran İlişkilerindeki Sorunlar Bağlamında Geçici Elçilerin Rollerini Eralp Yaşar Azap, Devlet Arşivleri Başkanlığı, Türkiye

Özet

XVIII. yüzyılın sonunda Kaçar Hanedanı'nın İran'da iktidara gelmesi, Osmanlı ve İran devletleri arasında geçmişten beri devam eden sorunlara çözüm getirmemişti. İran özellikle, Osmanlı Devleti'ne bağlı Bağdat bölgesinde siyasi hâkimiyet elde etmek adına, bölgedeki Kürt beylerini yanına çekmeye çalışmakta ve bu sayede sınırına yakın coğrafyada otorite tesis etmeye çabalamaktaydı. 1804 yılında başlayan İran ve Rusya arasındaki harp, İran'ın bu çabalarını bir süre ertelemesine sebep olsa da bu devletin bölgeden eline çekmesine engel olmadı. XIX. yüzyılın ilk çeyreğinin geçilmesinin ardından Bağdat sorununa eklenen tüccarlar, aşiretler, sınır ve İranlı hacılar ile ziyaretçilerin artan problemleri de Osmanlı ve İran arasında büyük anlaşmazlıklara sebep oldu. Bu anlaşmazlıkların savaşa neticelenmesi ve sonrasında yapılan antlaşmayla ilişkilerde yaşanan olumlu hava iki devleti, sorunlarına masada çözüm bulmaya mecbur kıldı. Tüm bu sorunlar yaşanırken her iki devlet, anlaşmazlıkların başladığı sürecin başından itibaren geçici elçiler vasıtasıyla problemlerini çözmeye çalıştı. Bugünkü anlamda diplomat kimliği olmayanların da aralarında bulunduğu geçici elçilerin sorunlara getirmeye çalıştığı çözümler veya yarattıkları çözümsüzlükler, devletler arasındaki ilişkilere de doğrudan tesir etti. XIX. yüzyılın ilk yarısında her iki devletin başkentlerinde sefaretlerin açılmasına kadar gelen süreçte geçici elçiler kanalıyla yürütülen diplomatik ilişkilerde elçiler ve bu elçilerin Osmanlı-İran arasında yaşanan siyasi krizlere çözüm çabaları, bu çalışmanın konusudur. Çalışmanın kaynakları; Farsça/Türkçe kronikler ile literatürde yer alan eserler ve Osmanlı arşiv belgelerinden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, İran, Kaçar Hanedanı, Elçi

**Pers Kralı Kserkses'in Kimliği ve İmajı Üzerine Bir Değerlendirme
Muzaffer Duran ve Ramazan Ata, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye**

Özet

Kserkses'in kimliği ve yansıtılan imajının tespit edilmesinde kullanılan kaynaklar geniş bir profil çizmektedir. Kserkses'in kimliği hususunda özellikle Pers krali kitabeleri ile Antik Yunan yazarlarının eserleri birbirini tamamlar vaziyettedir. İmajı hakkındaki yorumların çoğunluğunda ise Yunan metinleri -özellikle Herodotos- dikkate alınmaktadır. Ancak Pers siyasi tarihinin seyri ve Pers-Yunan rekabeti, daha geniş bir tabirle Perslerin "batı" ile olan mücadeleleri Yunan ve Greko-Romen kaynaklara dikkatli yaklaşmayı gerektirmektedir. Nitekim Yunan tarih yazımında Kserkses'in olumsuz imajı modern dönem araştırmacıların eserlerine de yansımıştır. Bu eserlerde erken Pers kralları döneminin (Büyük Kyros, II. Kambyzes, I. Dareios) Perslerin genişleme, gelişme ve hoşgörüsü; Kserkses döneminin ise duraklama, gerileme ve dini hoşgörüsüzlük dönemini içerdiği konuları işlenmiştir. Ancak son dönemde yapılan çalışmalarla Kserkses hakkındaki bu görüş tartışılmaktadır. Bu çalışmanın amacı da Pers kralı Kserkses'in soy bağı ve antik batı dünyasının yansıttığı Kserkses imajı üzerine farklı bir bakış açısı sunmaktır.

Çalışma Antik Yunan müelliflerinin eserleri, Pers krali kitabeleri ile bu konuda görüş sunan modern yazarların eserleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Kserkses babası I. Dareios tarafından Akhaimenid hanedanlığından olduğunu kitabelerinde sıklıkla tekrarlamaktadır. Ancak Kserkses'in annesi, yani I. Dareios'un eşi, Büyük Kyros'un kızı olması hasebiyle bir Akhaimenid değildir. Nitekim Büyük Kyros yazıtlarında kendisini Akhaimenid olarak değil Elam kültürünün bir ögesi, Anşanid, olarak tanımlar. Dolayısıyla Pers İmparatorluğu'nda Elam (Anşanid) ve Akhaimenid geleneği Kserkses'in kimliğinde toplanmıştır. Kserkses'in imajı noktasında ise antik batı literatürünün yansıttığı başarısız bir kral; barbar ve hoşgörüsüz bir lider imajının haklı olmadığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Antik İran, Persler, Kserkses

Rey Şehrinde Büveyhî ve Sâmânî Hâkimiyet Mücadelesi
Dr. Sevgi Kübra Bilgin, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye

Özet

Tarih boyunca pek çok farklı millet ve devletin hâkimiyet mücadelesine sahne olan İran coğrafyası, X. ve XI. yüzyıllarda aslen Deylemliler olup savaşçı yetenekleriyle temayüz eden Büveyhîler Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir. Devletin idari bir kolunu teşkil edecek olan Rey şehri, yeni kurulan Büveyhîler Devleti sınırları dâhilinde kalmıştır. Ancak bu durum gerek idari teşkilatı gerekse ordu teşkilatı bakımından devrin önde gelen devletlerinden olup aynı zamanda Büveyhîlerin sınır komşusu da olan Sâmânîler ile arasında mücadeleye sebep olmuş ve şehir bu kuvvetler arasında sürekli el değiştirmiştir. İki devlet arasında Rey şehri ekseninde aralarında meydana gelen bu mücadeleler, Büveyhî emirlerinin Abbâsî hilâfet merkezinde halîfe adına yönetimi fiilen ellerinde tutması ile gerginleşmiş ve bu durum aralarındaki diplomatik ilişkileri de etkilemiştir. Bu ortamda Sâmânîler, mücadele içinde buldukları Büveyhîler'in üstünlüğünü kabul etmemek adına onlar tarafından ilan edilen yeni halîfe Mutî-Lillâh'ı tanımamış ve bir tepki olarak da hutbelerde eski halîfe Müstekfî-Billah'ın adını -ölümünden sonra dahi- anmaya devam etmişlerdir. Ancak Sâmânîlerin ilerleyen süreçte istedikleri hâkimiyet alametleri için yazdıkları mektubu da yine mücadele içinde buldukları Büveyhî Emîri Muizzüddavle aracılığı ile yeni halîfe Mutî-Lillâh'a ilettikleri görülmektedir. Yapılan bu çalışmada da Rey şehrine hâkimiyet ve Abbâsî hilâfeti ile temaslar ekseninde Büveyhî ve Sâmânî Devleti arasındaki diplomatik ve askerî ilişkiler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Büveyhî, Sâmânî, Abbâsî, Rey.

Selçukluların Devletleşme Sürecinde Horasan Bürokrasisinin Tutumu
Dr. Sinan Saçar, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye

Özet

Selçuklular X. yüzyılın sonlarına doğru devletlerarası ilişkilerde rol oynamaya başlayarak siyasi arenada kendilerine yer açmaya çalışmışlardır. Bu dönemde Doğu İslam Dünyası'ndaki siyasi aktörler arasında yer alan Sâmânî, Karahanlı ve Gazneli iktidarlarının birbirleri ile olan mücadeleleri ve iç kargaşalar Selçukluların yeni bir güç olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. XI. yüzyılın ilk yarısında ise siyasi sahnede aktif bir şekilde kendilerine yer bulan Selçuklular Mâverâünnehir, Hârizm ve Horasan'daki iktidarlara kendilerini etkin bir askerî güç olarak kabul ettirmişlerdir.

Selçukluların 1035 yılı baharında Ceyhun nehrini geçmeleri ve Horasan'a girmeleri hem kendileri hem de bölge tarihi açısından bir dizi yeni gelişmenin meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu olay en başta Selçukluların Horasan'da devletleşme süreçlerini başlatmış ve bu süreç 1040'ta Dandanakan Savaşı ile birlikte nihayete ermiştir. Selçuklu Gazneli mücadelesi bölgeyi derinden etkilemiş ve neticede iktidarın el değiştirmesine neden olmuştur. Selçukluların Horasan'da hâkimiyet kurduğu dönemde, Gazneli bakiyesi olan sivil ve askerî bürokrasi ve ileri gelen kimseler bu bölgede ikamete devam ediyordu. Bunlar âmil, sâlâr, kadı, elçi, divan reisi, mezhep reisleri, âlim, şeyhülislâm, hatip ve vaiz gibi pek çok farklı görevde bulunuyordu. Tüm bu bürokrasi, ulemâ ve hatta halk Selçuklu hâkimiyetine seyirci kalmamış ve farklı tepkiler vermişlerdir. Selçuklular ise bu süreçte tüm bu kesimlerle iş birliği yapmaya çalışarak, onların desteklerine başvurmuşlardır. Bütün bu gelişmeler Horasan'daki Selçuklu Gazneli mücadelesinin seyrinde ve Selçukluların Horasan hâkimiyetinde kilit rol oynamıştır.

Bu çalışmada, Horasan'da meydana gelen Selçuklu Gazneli mücadelesi ve Selçukluların bölgedeki devletleşme süreci açısından önemli bir yere sahip olan, Horasan halkı ve bürokrasinin tutumu, fikirleri ve faaliyetleri ele alınmıştır. Bu sayede Selçukluların devletleşme süreci izah edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Devlet İnşası, Bürokratik Siyaset, Selçuklu, Horasan

Özet

Yirminci yüzyılın başlarında fikirleri ile etkili olan İranlı entelektüel ve devlet adamlarından biri de Seyyid Hasan Takîzâde'dir. 1878 yılında Tebriz'de dünyaya gelen Takîzâde, daha küçük yaşlarda Şîî dini eğitim alan bir öğrenci olarak geleneksel müfredatta uzmanlaşmaya başlamıştır. O, ayrıca Tıp, Fizik, Kimya, Biyoloji gibi alanlarda da hatırı sayılır derecede bilgi sahibi olmuştur. 1897 yılına gelindiğinde ise, babasının ölümünün ardından, geleneksel eğitimine ve amaçlanan din adamlığı kariyerine ara vermiş ve modern eğitime başlayarak Batı düşüncesini tanımaya başlamıştır. Bir yandan Batı düşüncesini anlamaya çalışırken diğer taraftan ise İran'da modern düşüncenin önemli temsilcileri arasında sayılabilecek olan Mirzâ Malkum Han ve Abdurrahim Talibof'tan etkilenmiştir. Takîzâde, daha sonra Tebriz'den ayrılarak İstanbul, Şam ve Kahire'nin ardından Kafkasya'ya gitmiştir. Bu seyahat esnasında bazı yazar ve düşünürlerle bir araya gelmiş, Meşrutiyet yanlıları ile statükonun savunucuları arasında meydana gelen mücadeleye dâhil olmak için Tebriz'e geri dönmüştür. Devrimin manevi merkezi haline gelen Tebriz'de gizli topluluklardan birine katılarak devrimin en saygın kişiliklerinden biri haline gelmiştir. Takîzâde, daha sonra Edward Granville Browne'nin daveti üzerine Londra'ya gitmiş ve burada Cambridge Üniversitesi kütüphanesinde çalışmaya başlamıştır. 1908 yılında İran'da milletvekili seçilmiş, 1909 yılında ise bir parti kurmuştur. Daha birçok önemli görevde bulunan Takîzâde 1914 yılında Berlin'e gelerek burada Kâve Dergisi'ni çıkarmıştır. Bu bildiri, genelde Seyyid Hasan Takîzâde'nin hayatını, özelde ise onun çıkarmış olduğu Kâve Dergisi ve bu dergide yer alan konuları ele alacaktır. Çalışmanın temel kaynağını Farsça yazılan Kâve Dergisi oluşturmaktadır. Bu süreli yayın dışında literatürde yer alan muhtelif çalışmalardan da yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İran, Seyyid Hasan Takîzâde, Kâve Dergisi

Mohan Lal'a Göre Dost Muhammed Han'ın İngiltere-Rusya ve İran Arasındaki Denge Politikası **Habibe Temizsu, Bingöl Üniversitesi, Türkiye**

Özet

İlk defa 18'inci yüzyılın ortalarında topraklarında müstakil bir devlet kurulan Afganistan, müteakip yüzyılda Great Game yani Büyük Oyun'un etrafında döndüğü önemli bir sahne haline gelmiştir. Rusya ve İngiliz Hindistan'ı arasında tampon olarak varlığını sürdürmeyi başaran Afgan siyasetinde, sınır komşusu İran da her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Sık sık görülen taht mücadelelerinin yanında İngiliz ve Rus müdahalelerinin de görüldüğü modern Afganistan tarihinde, uzun süren çekişmeler sonucunda ülke birliğini tekrar tesis eden Dost Muhammed Han önemli bir yer tutmaktadır. Akıllı ve öngörülü siyaseti ile bilinen Dost Muhammed Han, kendi döneminde ülkesini Rusya-İngiltere ve İran politikalarına karşı ayakta tutmayı başarmış, hatta 1857 Büyük Hindistan Ayaklanması'nda tercih ettiği saldırmazlık tutumu ile bu öngörüsünü bir adım ileriye taşımıştır.

Günümüz dünya siyasetinde de İran'ın bölgedeki konumunu anlayabilmek için, tercihlerinin tarihsel arka planını farklı yönleriyle irdelemek gerekmektedir. Kimi çalışmalarda Büyük Oyun'un küçük oyuncusu olarak da nitelendirilen İran'ın Rusya, İngiltere ve Afganistan ile olan münasebetini ve siyasi tercihlerini tarihsel perspektiften bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirebilmek için, sınır komşusu Afganistan karşısında durduğu yeri anlamının önemli olduğu düşünülmektedir. Yapılan inceleme sonucunda Emir Dost Muhammed Han'ın genel hatlarıyla Rusya-İngiltere ve İran arasında bir denge siyaseti izlediği belirlenmiştir. Bu çalışmanın günümüz İran-Afganistan ilişkilerini anlayabilmek adına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Alan yazınında Keşmirli Mohan Lal'ın eserleri,19'uncü yüzyıl bölge çalışmalarında kaynak olarak kullanılmış olsa da direkt Lal'ın raporları esas alınarak yeterli düzeyde inceleme yapılmamıştır. Bu bağlamda Mohan Lal'ın Afgan emiri Dost Muhammed Han'ın hayatını konu edindiği Life and Works of Amir Dost Mohammad Khan adlı raporu nitel araştırma metotlarından olan doküman analizi yöntemiyle ele alınmış, konu diğer dönem kaynakları da incelenerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İran, Afganistan, Büyük Oyun, Dost Muhammed Han, Mohan Lal

PANEL 7

16 JUNE / HAZİRAN 2023 FRIDAY/CUMA- 16:30- 18:30

Moderatör: Dr. Abdüssamet Pulat, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

**İran Araştırmalarında Çığır Açan Çok Yönlü Bir İranist: Richard Nelson Frye ve
Onun İran Çalışmalarına Katkısı
Dr. Filiz Teker, Fırat Üniversitesi, Türkiye**

Özet

Dünyada "İranistlerin başı" olarak kabul edilen Richard Nelson Frye, tarihçi kimliğinin yanı sıra filoloji, felsefe, sanat tarihi gibi alanlarda aldığı eğitimlerle çok yönlü bir araştırmacı olarak yetişmiştir. Onun "şark" dünyasına ilgi duyması ve bu alanda otorite kabul edilen isimlerle çalışması, antik İran çalışmaları sahasında çığır açacak bir birikim elde etmesine ve kendine has bir yöntem geliştirmesine zemin hazırlamıştır. Bu zemin, onun İran coğrafyası dışında İran kültürünün etkisinde olan Orta Asya'yı da içine alan geniş bir bölge üzerinde eserler üretebilecek kapasitede bir araştırmacı olmasına olanak sağlamıştır.

Antik İran tarihi çalışmalarının günümüz İran coğrafyası ile sınırlı olmaması, alandaki bir araştırmacının sadece tarihçi kimliği ile bölge üzerinde kontrolü sağlamasını zorlaştırmaktadır. Bu zorluğu kendini disiplinler arası bir çalışma yapacak seviyede geliştirerek aşan ilk isim olması açısından R. N. Frye, önemle üzerinde durulması gereken bir İranisttir.

Bu bildiri, R. Nelson Frye'nin İran çalışmalarında öncü olarak açtığı yolun oluşumunu, kullandığı yöntemi ve alana katkılarını eserleri çerçevesinde konu edinmektedir. Çalışmanın amaçlarından biri; onun kullandığı yöntemi ve yaklaşımı alana katkıları ile beraber ele alarak tespit edebilmek ve bunu başarısındaki temel dinamikleri ortaya koyabilmektir. Bir diğer amaç ise; İran çalışmalarının bilimsel olarak oluşumunun daha iyi anlaşılabilmesine katkı sağlamaya çalışmaktır.

Bildiride, öncelikle dünyada İran çalışmalarının ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında bilgi verilecektir. Sonrasında, Frye'nin hayatına ve İran çalışmaları alanında onun fikrî ve akademik altyapısının oluşumuna katkı sağlayan eğitimlerine değinilecektir. Bu çerçevede, özellikle Albert Howe Lybyer, Philip Hatti, Walter Wright, Mehmet Ağaoğlu, Mehmed Simsar, Ernst Hazerfield, Albert Olmstead, George Cameron, Aydın Sayılı ve Neilson Debevoise gibi onun üzerinde akademik anlamda derin etkiler bırakan isimlerden ve onlarla ilişkisinden kısaca bahsedilecektir. Frye'nin çeşitli dillerdeki eserleri konularına ve dillerine göre sınıflandırılarak ele alınacak ve bu eserler aracılığıyla onun İran tarihini ele alış şekli, kaynaklara yaklaşımı, kullandığı terimler ve özellikle İran tarihinin tartışmalı ve sorunlu konularına bakış açısı incelenmeye çalışılacaktır. Frye'nin alana yaptığı katkıların daha iyi anlaşılabilmesi için ise öncelikle Ehsan Yarshater, Afshin Zand, David Stronach, A. S. Shahbazi gibi İranistlerin bu konudaki düşünce ve değerlendirmelerine sonrasında ise hakkında yazılmış Farsça, Almanca, Rusça ve İngilizce yazılardaki düşünce ve değerlendirmelere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Richard Nelson Frye, İran Çalışmaları, İranoloji

**Kerim Han Zend'in Meşruiyet Anlayışında Safevi Etkisi ve III. İsmail
Dr. Mehmet Dağlar, Iğdır Üniversitesi, Türkiye**

Özet

Bu çalışma Kerim Han Zend'in meşruiyet anlayışında İran geleneği üzerinedir. Avşarların yıkılışından sonra İran'da yeni bir hanedan tesis eden Kerim Han'ın ilk hakimiyet yıllarında kısa süreliğine Safevi soyundan birini tahta çıkardıktan sonra farklı bir yol izleyerek iktidarını sürdürdüğü görülmüştür. Makalede Safevi soyunun temsil edilmesi anlayışından İranlı bir hükümdarlık anlayışının oluşturulma sürecine odaklanılmıştır. Kerim Han'ın güçlü bir imparatorluk imajı oluşturabilecek unsurlardan yoksun oluşu onu meşruiyet arayışına itmiştir. Türk- İran devlet geleneğinde güçlü bir fatihin soyundan gelmek gibi bir önemli unsurun bulunması Kerim Han'ı zor durumda bırakmıştır. Yeni bir hanedanın tesisi sürecini başlatan Kerim Han'ın İran'ın kadim devlet anlayışına mahsus olan bir hakimiyet anlayışı ile hareket etmesi veya yeni bir gelenek oluşturması gerekiyordu. Bu nedenle Safevilerin siyasi mirasını üstlenerek meşruiyet oluşturma isteği Zendlerin siyasi anlayışının en belirgin özelliği olmuştur. Bu doğrultuda Zendler, İran'da siyasal meşruiyetin sağlayan yegâne gücün Safevi hanedanı olduğuna karar verdiler. Safevilerin otoritesi ile İran'da siyasal istikrarın sağlanacağına inanıyorlardı. Kerim Han Zend, iktidarı ele aldığı süreçte Safevi hanedanından, Şah Sultan Hüseyin'in kızından olan torunu Mirza Ebuturab'ı geçici olarak hükümdar ilan etti. Ancak Mirza Ebu Turab o sırada sekiz yaşındaydı. Buna rağmen şehzade III. İsmail adıyla İran Şahı olarak tahta çıkarılarak adına hutbe okutulup, sikke bastırıldı. İktidarını güçlendirdikten sonra III.İsmail gözden çıkarılıp, Kerim Han Zend, Allahın yeryüzündeki gölgesi 'Hazret-i zillullah' unvanını kullanmaya başladı.

Anahtar Kelimeler: Kerim Han, Safeviler, III. İsmail

İran'da Meşrutiyet Dönemi Kadın Hareketleri

Maryam Akbari Noshad ve Dr. Aykut Kar, Ankara Üniversitesi ve İstanbul Kent Üniversitesi, Türkiye

Özet

Toplumun yarısını teşkil eden kadınlar, geleneksel toplumlarda kendileri için belirlenen evin ve sahip oldukları çocukların bakımı görevinin dışına pek çıkmamışlardır. Batı'da Sanayi Devrimi'ne paralel olarak hürriyet, eşitlik ve kardeşlik kavramlarının basın yayın araçlarıyla Doğu dünyasına yavaş yavaş ulaşmasıyla birlikte, İran gibi ülkelerde de kadınlar haklarını kullanmak ve topluma katılmak için gerekli çabayı gösterme fırsatı bulmuşlardır. Büyümede, dinamizmde, birey olmada ve toplumsal değişimde etkin rol almak istediklerini dile getirmekten ve bunun için devrin siyasi idarecilerine varlıklarını hissettirmekten çekinmemişlerdir. Bu sebeple Türkiye gibi İslam ülkelerinde hatta İran'ın büyük bir kesiminde dahi fazla bilinmeyen İran'da Kaçar dönemindeki Meşrutiyet hareketinde kadının etkisini incelemek faydalı olacaktır. Kaçar döneminde kadınlar, bütün erkek merkezli toplumlarda olduğu gibi "enderun" denilen evlerde dış dünyadan tecrit edilmiş şekilde âdeta mahpus hayatı yaşamaktaydı. Onlar çoğu kez miras gibi en temel haklardan bile mahrumdu. Kadınların, kocalarına zevcelik, çocuklarına annelik dışında sosyal hayat gibi bir durumları söz konusu bile edilemezdi. Fakat Osmanlı Devleti'nde olduğu üzere İran'da da Meşrutiyet hareketinin alevlenmesiyle birlikte, hemen hemen aynı yıllarda İranlı kadınlar da bu durumu değiştirmek isteyerek bir takım sosyal faaliyetlere giriştiler, dernekler kurup dergiler yayımlamaya başladılar. Kaçar kadınları, sosyal hayattan mahrum olmasına rağmen Meşrutiyet hareketi aşamasında bu duruma baş kaldırmış, o zamana kadar kadınlar için kullanılan "Zayife" veya "Nine Hasan" gibi terimleri değiştirerek kendi öz adlarını kullanmaya başlamışlardır. Kadınlar o dönem cesaretli hırslı bir biçimde siyasi olayları takip ederek kendi hakları için de savaşmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Kaçarlar, Kadın, Siyaset, Meşruiyet

Velâyet-i Fakih Kavramını İslamcı Dergiler Üzerinden Okumak
Dr. Sare Koyuncu, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Özet

Âyetullah Humeynî tarafından sürgün bulunduğu Necef'te öne sürülen Velâyet-i fakih teorisi, 1979'te kurulan İran İslam Cumhuriyeti'nin temel ilkesi olmuştur. Fakih'in siyasi tasarruf yetkisi anlamında siyasal bir teori olan bu tabire, ilk defa Molla Ahmed en-Nerâkî (ö. 1829) Avâ'idü'l-eyyâm adlı eserinde yer vermektedir. Daha sonra Humeynî, tabirin muhtevasını daha da genişleterek siyaset teorisini bu sistem üzerine bina etmiştir. Bu çalışmada Türkiye'de 1979'dan günümüze kadar yayımlanan, Türkiye yayıncılık tarihinde zengin bir yer temsil eden İslamcı dergilerin Velâyet-i fakih kavramına genel hatları ile nasıl yaklaştıkları değerlendirilmeye çalışılacaktır. Çalışma kapsamına giren dergiler, içerik analiz yöntemi ile taranarak bu dergilerde Velâyet-i fakih teorisini konu edinen metinler saptanmıştır. 53 dergi taranmış, bunlardan sadece 6 tanesinde konunun işlendiği tespit edilmiştir. Tespit ettiğimiz dergiler arasında "Dünya ve İslam," "Misak," "Hüner," "Tevhid," "Bilgi ve Düşünce," "İktibas" yer almaktadır. Söz konusu bu dergilerde konu ile ilgili metinlerde Humeynî'nin devrim sürecine Velâyet-i Fakih düşüncesi büyük bir heyecanla karşıladıkları ve ileri sürülen bu düşünceye karşı olumlu bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Dolayısıyla dergilerde yer alan yazıların çoğunluğunun bu teoriyi oldukça başarılı buldukları ve diğer İslam ülkelerinin de İran'daki Velâyet-i fakih'i onaylamaları gerektiğini ifade eden yazılar yayınladıkları tespit edilmiştir. Fakih'in velâyetini temellendirme yoluna giden dergilerin hem Sünnî hem de Şîî kaynakları referans göstererek bu temellendirilmeyi yapması, dikkat çekici hususlardandır. Dergilerde ayrıca Velâyet-i fakih teorisine karşı ortaya atılmış bazı eleştirilerin de varlığı çalışmanın ele aldığı konuyu zenginleştirecektir. Bu eleştirilerin Sünnî perspektiften değil Şîî-İmâmiyye'ye mensup kişiler tarafından dile getirilenlerin bir derlemesi olmaktan öteye geçemediği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Velâyet-i Fakih, Siyasal Yönetim, İran, İslamcılık

İslamcı Dergilerde İmâmet/Hilâfet Meselesi
Dr. Rümeyza Şen, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Özet

Şîa'nın mezhebî kimlik kazanmasında ve şekillenmesinde belirleyici rol oynayan imâmet anlayışı, İmâmiyye fırkasının inanç esaslarından birini oluşturmaktadır. Nübüvvetin uzantısı olarak kabul edilen imâmet, beşeriyet için zarurî olan meselelerden biridir. Öyle ki imam, dinin bekçisi, İslam ümmetinin hamisi konumundadır. Dolayısıyla Şîa'ya göre İslam toplumunun merhametli, akıllı, zulümden ve adaletsizlikten arınmış, disiplinli bir imama, ve bu imamın rehberiyetinde kurulacak olan hükûmete ihtiyacı vardır. Öte yandan Âyetullah Humeynî tarafından öne sürülen velâyet-i fakih teorisinin, İran'da 1979 yılında kurulan İran İslam Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden olması Şîî-İmâmiyye siyaset teorisinde önemli bir dönüşümü başlatmasının yanında, dönem itibarıyla imâmet-hilâfet tartışmalarına zemin teşkil etmiştir. Bu çalışmada, Türkiye'de 1990-2000 yılları arasında yayımlanan, Türkiye yayıncılık tarihinde zengin bir yer temsil eden İslamcı dergilerin imâmet kavramına genel hatlarıyla nasıl yaklaştıkları değerlendirilmeye alınacaktır. Çalışma kapsamına giren dergiler içerik analiz yöntemiyle içerik analiz yöntemiyle taranarak bu dergilerde imâmet meselesini konu edinen metinler saptanmıştır. Toplamda 26 dergi taranmış, bunlardan 10 tanesinde konunun ele alındığı saptanmıştır. Tespit edilen dergiler arasında "Hira", "Tevhid", "Misak", "Haksöz", "Yeni Zemin", "Yeryüzü", "Evrensel Kadın", "Değişim", "Vasat", "Mektup" yer almaktadır. Söz konusu bu dergilerde imâmet meselesi farklı açılardan ele alınmış olup özellikle devlet başkanının gerekliliği hususunda görüşler öne sürülmüştür. Konunun Ehl-i Sünnet ve Şîa açısından nasıl değerlendirildiği hususu da karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır ki bu da konuyu daha dikkat çekici hale getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: İmamet, Siyasal Yönetim, Şîa, Ehl-i Sünnet, İslamcılık

Foucault'nun İran Devrimi'ne Yönelik Görüşleri
Serdar Nükte, İzmir Bakırçay Üniversitesi, Türkiye

Özet

Bu bildirinin amacı, Michel Foucault'nun İran Devrimi'ne yönelik fikirlerini analiz etmektir. Foucault, İran Devrimi'ne, dolayısıyla da İran toplumuna ilgi duymuş bir düşünürdür. 1970'lerin sonuna doğru, yani İran Devrimi döneminde iki kez İran'a gitmiş ve İran Devrimi üzerine on beş makale kaleme almıştır. Bunun yanı sıra iki defa söyleşi gerçekleştirmiştir. Bu bildiriye, Foucault'nun İran Devrimi'ne dönük yazılarından hareket edilecektir. Söz konusu yazılar ışığında, Foucault'ya göre, İran halkı iktisadî ve kültürel modernleşme programını otoriter bir şekilde yürüten Muhammed Rıza Şah Pehlevî rejimine yönelik toplumsal bir direniş ortaya koymuştur. İlk ve genel anlamıyla yalnızca bir din devrimi gibi sunulan bu direniş, aslında içinde daha derin anlamları içermektedir. İran Devrimi söz konusu olduğunda, İranlıların tam olarak neye karşı çıktığı ya da kendisini neyin karşısına yerleştirdiği önemli bir sorudur. Foucault, İran Devrimi'ni analiz ederken bu sorudan hareket etmiş, rejime karşı oluşan toplumsal tepkiyi tarihsel nedenler üzerinden incelemiştir. Foucault'ya göre, İran toplumunun verdiği direniş, diğer modern devrimlerden ayrılan ve kendi ürettiği bir mücadele etrafında şekillenen bir karşı koyuş olarak düşünülmelidir. Foucault, İran halkının direnişini önemsemiştir. Söz konusu direnişin, İran Şahı'nın devrilmesinden çok daha öte bir anlamla evrensel bir boyuta sahip olduğuna inanmıştır. Bu yüzden, İran toplumuna dönük bir dizi tahliller öne sürmüştür. Foucault'ya göre, İran halkının rejime yönelik isyanı, kendi içinde bilinçli bir başkaldırı örneğidir. Nitekim, İran halkının Şah'a olan tepkisinin haklı gerekçelere dayandığını belirtmiştir. İran toplumunun kaygısını paylaşarak, onlarla benzer bir tutum benimsemiş ve İran Devrimi'nin özgün boyutunun olduğunu dile getirmiştir. Söz konusu Devrim'in içinde barındırdığı esas yönün doğru anlaşılmasını arzulamıştır. Foucault'ya göre, İran toplumunun Devrim sürecindeki benimsediği tutum, aslında onların zihni yapısının da anlaşılması için önemli bir yere sahiptir. Çünkü, İran halkının 1979 İran Devrimi sürecindeki tepkisinin temelinde, tarihsel birikimine sahip çıkması olduğunu vurgulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Michel Foucault, İran Devrimi, İran Toplumuna, Şah Rejimi

PANEL 8

16 JUNE / HAZİRAN 2023 FRIDAY/CUMA- 18:30-20:30

Moderatör: Doç. Dr. İsmail Akdoğan, Bursa Teknik Üniversitesi

Jung'un Aşama Arketipi Bağlamında İskender'in Yolculuğu
Dr. Funda Türkbey Aydın, Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye

Özet

According to the definition of the collective unconscious put forward by Carl Gustav Jung, the founder of analytical psychology, human beings unconsciously try to grasp the way they think about the universe through the knowledge of their ancestors from the past in a conditioned way. The archetypes in the collective unconscious encompass everything that is universally valid and operates independently of time and space, both human and natural. Therefore, archetypes appear in literature and in many cultures as images that are thought to be universal. Jung's theory, called "archetypal theory", has been used as a method of literary criticism. One of these archetypes, the stage (hero) archetype, also known as monomythos, is one of the archetypes frequently encountered in literary works. These stories, in which the pattern of the hero's journey is treated, are considered universal by many theorists. The stage archetype is formulated as leaving-stage-returning. When we look at the stories constructed in classical literary texts, we can see many elements that overlap with Jung's archetype of this stage. Nizami Ganjavi, a highly skilled poet who often conveys the story of a person's change and transformation to the reader in his works, is the last masnavi of Nizami Ganjavi, Eskandar-Nâme, one of the works about the life of Alexander, which was inspired by many poets afterwards. Nizami's character of Alexander overlaps with many of the concepts mentioned above in Jung's stage archetype. The study will focus on Alexander's journey in the light of the stage archetype and the stories told in Eskandar-Nâme.

Keywords: Carl Gustav Jung, Archetype Theory, The Stage (hero) Archetype, Nizami Ganjavi, Eskandar-Nâme, Alexander

Seyahatnâme-yi İbrahim Bey ve Les Aventures De Télémaque Romanlarını Siyasetnâme Bağlamında

Okuma Denemesi

Dr. Emine Zeytunlu, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Türkiye

Özet

Yazılmaya başlandığı dönemlerde coğrafi eserler niteliğinde olan seyahatnâmelerin, yazıldığı toplumların özellikle de modernleşme yıllarında edebî bir kimliğe büründükleri de görülür. İran Meşrutiyet Dönemi edebiyatının önemli isimlerinden Hâcî Zeynülâbidîn-i Merâgâî'nin 1895-1900 yılları arasında üç cilt olarak yazılmış olan Seyahatnâme-yi İbrahim Bey ya Belâ-yi Taassub-i U (İbrahim Bey'in Seyahatnâmesi ya da Onun Taassubunun Belası) adlı eseri biyografik bir seyahatnâme örneği olmasının yanı sıra aynı zamanda hem dönemin Farsça nesrinde sadeleşmeye hem de İran Meşrutiyet İnkılâbı'na giden yolda atılan adımların sağlamlaşmasına zemin hazırlamıştır. Edebiyat eleştirmenlerine göre Fransız İhtilali'nin ortaya çıkışında önemli bir paya sahip olan Fransız yazar ve düşünürlerin eserleri gibi, Seyahatnâme-yi İbrahim Bey de İran Meşrutiyeti için çok etkili olmuştur. Eser İranlı bir tüccar olan İbrahim Bey ile hocası Yusuf Amca'nın ideal İran'ı bulma yolculuğunu anlatır.

Çalışmamızda bize kaynaklık edecek diğer eser Les Aventures de Télémaque (Télémaque'ın Başından Geçenler) Fransız bir başpiskopos olan François Fénelon tarafından kaleme alınmış ve 1699 yılında Fransa'da yayımlandığında çok ses getirmiştir. Homeros'un Odyssea destanından yola çıkılarak yazılan bu eser XIV. Louis'nin torununun iyi bir devlet adamı olması için hazırlanmıştır. Eserde Télémaque adlı genç, Truva savaşına katılan babasını aramaya çıkar. Bu yolculukta yanında akıl hocası Mentor vardır. Başlarda sıradan bir yolculuk gibi görünse de eser zamanla epik ve didaktik anlatısı ile bir siyasetnâme türüne dönüşür. Tam da buradan hareketle Les Aventures de Télémaque'ın Doğu toplumlarının batılılaşma yılları tercüme faaliyetlerinde tercih edilen ilk eserler arasında yer alması, ideal bir devlet, ideal bir hükümdar ve ideal bir vatandaş olmanın ipuçlarını vermesi, tüm bu özellikleriyle tercüme edildiği toplumlarda örnek alınarak toplumsal hareketlere ve yazın dünyasına öncülük etmesi, bu çalışmanın fikrini oluşturmuştur.

İbrahim Bey ve Yusuf Amca'nın arayış yolculuğu ile Télémaque ve Mentor'un arayış yolculuğu birçok açıdan paralellikler göstermektedir. Öyle ki her iki eserin de ülkelerin geri kalmışlığının önüne geçilmesi, ekonomi, eğitim, tarım gibi alanlarda yapılması gereken reformların önemi ve mutlak adaletin sağlanması adına verdiği mesajlar siyasetnâme türüne örnek olarak gösterilebilir. Buradan yola çıkarak çalışmamızda Seyahatnâme-yi İbrahim Bey ve Les Aventures de Télémaque eserleri üzerine karşılaştırmalı bir okuma yapılacak ve eserler siyasetnâme türü bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hâcî Zeynülâbidîn-i Merâgâî, Seyahatnâme-yi İbrahim Bey, François Fénelon, Les Aventures de Télémaque, Siyasetnâme, Seyahatnâme, Karşılaştırmalı Edebiyat

Unsurî-yi Belhî'nin Kasidelerinde Gazneli Dönemi Saray Bahçelerinin Tasviri

Dr. Dilek Sakaroğlu, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye

Özet

Gazne Devleti, Sultan Mahmûd'un (ö.421/1030) saltanatı zamanında en parlak dönemini yaşamıştır. Sultan Mahmûd, İslamiyet'i yayma amacıyla Hindistan'a yapmış olduğu gazveler ile ülke topraklarını genişletmiş ve elde ettiği ganimetlerle ekonomik açıdan güç kazanmıştır. Bu sayede refah seviyesinin yükselmesini sağlayan Sultan Mahmûd edebî faaliyetlere önem vermiş, saray ve çevresinde birçok ünlü şairin yetişmesine ortam hazırlamıştır. Bu dönemde dikkat çeken şairlerin arasında bulunan Unsurî-yi Belhî (ö.431/1040), Sultan Mahmûd'un küçük kardeşi Emir Nâsr'ın aracılığıyla saraya intisap ederek yeteneği ile kendini Sultan Mahmûd'a beğendirmesi sonucu kısa sürede şairler içinde en yüksek mertebeye ulaşmış ve sarayda Melikü's-Şuara unvanını elde etmiştir.

Unsurî'nin Divân'ında yer alan kasidelerinin büyük çoğunluğu Sultan Mahmûd'un övgüsünü içerir. Kasideler, Sultan'ın savaşlarını ve ordusunun kahramanlıklarını konu alması bakımından önem arz ederken saray bahçelerinin tasviri, dönemin siyasal ve sosyal yaşantısına ışık tutar. Özellikle bayram günlerinde yapılan kutlamalar ve eğlenceler ile sarayda ağırlanan komşu ülkelerin elçilerine, devletin güç ve kudretinin gösterilmesi amacıyla düzenlenen meclislerin doğal ve canlı tasvirleri Unsurî'nin edebî yönünü öne çıkarır. Ayrıca Unsurî'nin Sultan Mahmûd'un veziri Hâce Ebu'l Kasım Ahmed b. Hasan Meymendî'ye söylediği kaside vezirin evi ve bahçesini işler. Şair, bahçeyi betimlerken havasını Tibet ve Ferhar'a, yüzeyini Manî'nin Erjenk kitabına, içinde akan nehri samanyoluna, bahçe düzenini Öklidis'in kitap sayfalarına, menekşe çiçeğinin yerini adeta Nil Nehri'nin bahçeye dökülüp etrafa yayılan yeşil ipeğe benzetir. Söz konusu kasideler, günümüze ulaşamayan saray bahçeleri hakkında fikir edinmemizi sağlar. Bu sebeple Unsurî'nin kasidelerinden örnek beyitler gösterilerek Gazneli dönemi saray bahçelerinin tasvirleri ile bahçelerin siyasal ve sosyal alandaki yeri anlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gazne Devleti, Sultan Mahmûd, Unsurî, Klasik Fars Şiiri, Saray Bahçeleri, Tasvir

Pehlevi Dönemi Milliyetçi Tarih yazımının Zirvesi: Abdülhüseyin Zerrînkûb'un İki Yüz Yıllık Sessizlik

Adlı Eseri

Dr. Mert Aydemir, Boğaziçi Üniversitesi, Türkiye

Özet

Milliyetçilik ve milliyetçi tarihyazımı birçok ülkede olduğu gibi İran'da da 19.yüzyılda başlamıştır. Celâleddîn Mîrzâ'nın Nâme-i Hüsrevân ve Mîrzâ Âgâ Hân Kîrmânî'nin Âyîne-i İskenderî gibi eserleri milliyetçi tarihyazımının ilk örneklerindedir. Milliyetçi düşüncenin 1906 Meşrutiyet Devrimi ile İran toplumunun çeşitli kesimlerine yayılmaya başlaması milliyetçi tarihyazımının da güçlenmesini beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Batı dillerinden çevrilen kitaplar İranlı okuyucunun oryantalist gelenekle daha yakından aşina olmasını sağlayarak milliyetçi düşünce ve tarihyazımının kökleşmesine katkı sağlamıştır. 1925 yılında Rıza Han'ın Pehlevi hanedanını kurmasıyla milliyetçilik, devlet ideolojisi haline gelmiştir. Böylece, 1860'lı yıllardan başlayarak toplumun çeşitli kesimlerini cezbeden milliyetçilik kitle iletişim araçları ve modern eğitimin yaygınlaşmasıyla güçlenmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak, Pehlevi Dönemi'nde (1925-1979) kaleme alınan tarih eserlerinin önemli bir kısmı milliyetçi bakış açısını taşımıştır. Bu dönemde yazılan sayısız tarih eseri içinde Abdülhüseyin Zerrînkûb'un (1923-1999) ilk baskısı 1951 yılında yapılan İki Yüz Yıllık Sessizlik (Do Karn-ı Sükût) isimli kitabı yayımlandığı yıldan bugüne farklı nesiller üzerinde yarattığı etki ve aldığı olumlu olumsuz eleştiriler bakımından incelenmeye değerdir. Velûd bir yazar olan Zerrînkûb'un gençlik dönemi eserlerinden olan İki Yüz Yıllık Sessizlik, İran'ın İslam fetihlerinden sonraki iki yüz yılını anlatır. Zerrînkûb, her ne kadar Emevi ve Abbasi hâkimiyetlerinde geçen bu iki yüz yıl boyunca birçok siyasi-dini isyan meydana gelmiş olsa bu devrin İranlılar için bir sessizlik devri olduğunu ileri sürer. Yazarın iddiasına göre bu dönemde İranlılar, yaşanan yıkım ve baskı karşısında söz söyleyecek mecal bulamamıştır. Kitapta sıklıkla rastlanan Araplar hakkındaki aşağılayıcı ifadeler, İran'da ana akım milliyetçilikte Arapların yerine dair okuyucuya iyi bir fikir vermektedir. Kitabın içeriği ve doğurduğu tepkiler kadar yayımlanma macerası da dikkat çekicidir. Zira kitap, 1979 Devrimi'nin ardından yasaklanmış ve 1999 yılına kadar yayımlanamamıştır. İran'da milliyetçi tarihyazımının ürettiği en popüler eser olduğu anlaşılan İki Yüz Yıllık Sessizlik, antik miras ile İslam'ın modern İran kimliğindeki yerlerine ilişkin fikirleri bakımından üzerinde düşünölmeye değer bir tarih eseridir.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçi Tarihyazımı, Pehlevi Dönemi, İslam, Araplar

İran Tiyatrosuna Genel Bir Bakış

Dr. Aysel Yıldız Erol, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Türkiye

Özet

Tiyatro kavramı temsil edilen eser anlamında Yunanca "theatron" kelimesinden gelmektedir. Günümüzdeki anlamıyla tiyatro şarap ve coşkunluğu simgeleyen Dionisos adına yapılan dinsel törenlere dayanmaktadır. Türk tiyatrosuna dair ilk görüşlerden biri Namık Kemal'e aittir. Türkiye'de modern Türk tiyatrosunun kaynakları, Tanzimat sanatçıları tarafından atılmıştır. Tanzimat öncesi dönemdeki tiyatro, geleneksel sanat olarak ortaoyunu, meddah, Karagöz ve seyirlik oyunlar olarak toplum hayatında yer almıştır. Oyun tiyatronun temel taşı oluşturmaktadır. Oyun yalnız tiyatronun değil, tiyatroyla akrabalık bağı bulunan, opera, bale, sinema gibi başka sanatların da temelini oluşturmaktadır. İran'da drama, Avrupa'da olduğu kadar eskidir. Avrupa tarzı tiyatro İran'da 19. yüzyılda başlamış gibi görünse de bu dönemden öncesine ait tiyatronun izlerini görmek mümkündür. Dolayısıyla İran'da tiyatronun başlangıcının çok daha eskilere dayandığı söylenebilir. Batı tarzı tiyatro ilk olarak 19. yüzyılın başlarında Avrupa'ya giden İranlılarla ortaya çıkmıştır. İran tarihinin en uzun saltanat süresini elinde bulunduran Nâsîrüddin Şah, tiyatro yapımını, oyun çeviri ve telif çalışmalarını teşvik ederek, tiyatro topluluklarını destekleyerek çağdaş İran tiyatrosunun alt yapı çalışmalarını başlatmıştır. Tiyatro oyunlarının ilk olarak Kerbela olaylarına ithafen taziye şeklinde ortaya çıktığı görölmüştür. Taziye türünden sonra ta lîd, rû ovzî, rovze ânî, perde dârî, eyme şeb-bâzî olarak adlandırılan bu temsiller İslam öncesi İran tiyatrosunun örneklerindedir. Bu çalışmamızda, Türkçe literatürde İran tiyatrosuna dair eksiklik olmasından sebebiyle genel olarak İran Tiyatrosu, onu oluşturan oyun türleri ve akabinde modern oyun yazarlarından useyn-i Sâ'idî, Ekber Râdî ve Behrâm-i Beyzâyî'ye yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İran Tiyatrosu, Oyun Yazarları, useyn-i Sâ'idî, Ekber Râdî, Behrâm-i Beyzâyî

Anlambilimsel Boyutta Derin ve Yüzey Yapı: Mercân Fersâd'ın Evimiz Adlı Şarkı Sözlerinin Göstergeler Açısından İncelenmesi
Dr. Ümit Gedik, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye

Özet

Yazılı metinlerde, sinema filmlerinde, bestelenmiş olan sanat eserlerinin yazım süreçlerinde; kültürlerin, geçmişin ve gündelik hayatın izlerinden etkilerin var olabileceği göz ardı edilemeyecek bir gerçekliktir. Elbette, bu gerçekliğin yanı sıra kişilerin sürdürdükleri yaşam biçimlerinde de çeşitli değişim ve gelişim gösterdikleri bilinmektedir. Bu değişim ve gelişimle birlikte kişilerin edinmiş oldukları yeni deneyimler, maddi ve duygusal açılardan çeşitli farklılıklar gösterirken; ihtiyaçlarında, yaşantılarında ve duygu ifadelerinde yenilikleri beraberinde getirmektedir. Nitekim, 1983 Tahran doğumlu söz yazarı, besteci, şarkıcı, illüstratör Mercân Fersâd'ın da Tahran'dan ülke dışına uzanan yaşam serüveninde değişiklikler ve gelişimlerin olduğu bilinmektedir. Fersâd'ın sürdürdüğü yaşam biçimindeki değişikliklerin, onun duygu dünyasında ortaya çıkan evreni algılama ve anlamlandırma şekli, yaşamını sürdüreceği yeni mekanlar ve kültürel değişim gibi hayatını etkileyen birçok değişkenin kaleme aldığı şarkı sözlerine etki ettiği gözlemlenmektedir. Bu çalışmada, Fersâd'ın duygu dünyasına yansıyan imgelerle bezeli ilk albümü **یادگار / Mavi Çiçekler**'de yer alan **ام هواناخ / Evimiz** adlı şarkısının sözleri anlambilimsel açıdan yüzey ve derin yapı boyutlarıyla analiz edilmeye çalışılacaktır. Duygusal söylemin hâkim olduğu bu şarkıda somut anlamları dışında sembolik anlam değerlerine sahip birçok göstergenin bulunduğu göze çarpmaktadır. Şarkıda sanatçı tarafından tercih edilmiş olan ve insana ait belirli duyguları çağrıştıran sözcük seçimleri, bu sözcüklere ait söyleniş biçimi, müziğinde tek düze bir tempoda giden ses seyri, vurgu ve tonlama benzeri duygusal anlamlandırmayı sağlayan ve dolaylı anlamlar içeren göstergelere rastlanılmaktadır. Bu dikkatle, "Sanatçının, evimiz adlı şarkının sözlerinde üretmiş olduğu mesajları hangi amaca yöneliktir? Sanatçı bu amaç doğrultusunda şarkı sözlerinde hangi göstergeleri tercih etmiştir?" araştırma soruları dikkate alınarak şarkıda dile getirilmiş olan göstergeler üzerinden; nostalji, özlem, sıla, umutsuzluk vb. konulara dair anlambilimsel açıdan derin yapıda hangi mesajların verilmek istendiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mercân Fersâd, Evimiz, Anlambilim, Derin, Yüzey Yapı, Gösterge

PANEL 9

17 JUNE / HAZİRAN 2023 SATURDAY / CUMARTESI- 10:00- 12:00

مودریتور: دکتر سید وحید کاشانی، دانشگاه المصطفی ایرا:

بررسی تاریخی رویکردهای مدیریت نهاد مسجد در جمهوری اسلامی ایرانسجد در ایران نعیم حسینی کردکندی، پژوهشکده تمدن توحیدی، ایران

چکیده

مسجد نقطه‌ی کانونی بروز ظاهری یک جامعه‌ی اسلامی است. بسیاری از احکام شریعت که در حقیقت قوانین یک جامعه‌ی مسلمان محسوب می‌شوند، در متن مسجد یا در نسبت ویژه‌ای با این نهاد تعریف شده‌اند. در ایران اسلامی از دیرباز مساجد متعددی وجود داشته است و کارکردهای متنوعی در این اماکن به ظهور رسیده است. جلوه‌ی گردشگرانه‌ی بعضی مساجد تاریخی به جای مانده در برابر نقش تاریخی آن‌ها تنها بخش کوچکی به شمار می‌رود. در جریان پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و پس از آن در دوران دفاع مقدس و دیگر حوادث، مساجد نقش محوری خود را ایفا نموده‌اند که بررسی آن بحث مستوفایی می‌طلبد. آنچه در ذهن سیاست‌گذاران و مسئولین حاکمیت بوده است، ساماندهی و مدیریت مساجد بوده است. امری که با بروز برخی نابسامانی‌ها و برخی تخلفات برجسته‌تر هم می‌شده است. نیم‌نگاهی به کشورهای مسلمان دیگر و سبک اقدام آن‌ها در مدیریت نهاد دین و به طور خاص مسجد نیز مزید بر علت بوده است. در این مقاله به تحلیل رویکردهای غالب در امر مدیریت مسجد پرداخته شده است و در بستر این بررسی، تاریخچه‌ای مختصر از تلاش‌های حاکمیتی انجام شده در سطح رهبری و مجلس شورای اسلامی و برخی نهادهای دینی فرهنگی دیگر گزارش شده است. مرکز رسیدگی به امور مساجد و بنیاد هدایت دو مصداق از این تلاش‌هاست. شیوه‌ی پژوهش، تحلیلی و کتابخانه‌ای و به ضمیمه‌ی برخی مشاهدات و تجربیات نگارنده در این عرصه بوده است.

واژگان کلیدی: مسجد، امور مساجد، دین و جامعه، ولی فقیه، انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی، ایران

نقش آب در اقتصاد سیاسی ایران

امیرحسین احمدی، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران

اقتصاد سیاسی ایران در نگاه‌های اروپامدارانه مبتنی بر زمین بررسی می‌شود. از آنجایی که بیش از دوسوم مساحت ایران در مناطق بیابانی و نیمه‌بیابانی قرار دارد، آب در نظام تولید و توزیع ثروت نقش مهمی را ایفا می‌کند و طبیعتاً در چنین محیطی اصلی‌ترین مسئله برای ادامه بقا، شیوه مصرف آب است. بنابراین اقتصاد سیاسی ایران بیش از آن که مبتنی بر زمین باشد، آب‌محور است. این پژوهش نشان می‌دهد چگونه آب در فرایند تولید و توزیع ثروت در ایران نقش محوری داشته است. یافته این پژوهش این است که پدیده‌ای به نام «بُنه» سبب توزیع دموکراتیک آب تا پیش از اصلاحات ارضی ایران بوده است و برخلاف نگاه استعماری افرادی مانند ویتفولک هیچگاه مسئله آب به مثابه موجبیت‌گرایی جغرافیایی به استبداد منجر نشده است.

واژگان کلیدی: اقتصاد سیاسی ایران، بنه، قنات، مدیریت آب، آبخیزداری، اصلاحات ارضی ایران

دین و تحول آفرینی در جامعه

مطهره اختری، جامعه‌المصطفی پژوهشگر و کارشناس ارشد ادیان ابراهیمی، ایران

چکیده

انسان از زمانی که به اهمیت اندیشه و تفکر توجه نموده، دین را یافته است. دین آمیخته با حیات و زندگی که موضوع تمام کتاب‌های آسمانی و پیام همه پیام‌آوران الهی در طول تاریخ بشریت است. به راستی چه تعدادی از انسان‌ها به ویژه نسل جدید، حتی قشر تحصیل‌کرده، آگاهی لازم را نسبت به شناخت دین دارا هستند؟ آیا از نظر اندیشمندان کسی می‌تواند بدون تحقیق پیرامون دین، با آن به خصومت بپردازد یا آن را طرد نماید؟ خداوند تعالی به عنوان بزرگترین خیرخواه بشر، دین را به عنوان جامع‌ترین سرمایه و برنامه زندگی جاودانه انسان قرار داده است لکن از آنجا که بیشترین عامل دین‌گریزی حاصل عدم شناخت صحیح از دین و کم‌اطلاعی از ضرورت و آثار حیات‌بخش آن است، در این نوشتار بر آن شدیم تا با معرفی کوتاه و مستدل دین راستین، گام مؤثری را در جهت روشنگری نسل ماندگار دین‌پژوه برداریم. در این مقاله درباره قدرت تحول‌آفرینی دین، مآدهای عظمت دین، اظهارات دانشمندان درباره خدمات اصلاحی دین، نظرات مخالفان دین، چیستی و حقیقت دین، فلسفه قوانین در جوامع مادی و الهی، هدایت جامعه و عقل و دین بحث شده است.

واژگان کلیدی: دین، جامعه، تحول، حیات، فطرت، عقل، اسلام، خیرخواهی، اخلاق

مشهورترین مزارات سادات زیدی مذهب در ایران سعید طاوسی مسرور، محمدرضا محمدی نجات، دانشگاه علامه طباطبائی، ایران

چکیده

بعد از قیام زید بن علی بن الحسین (ع) در سال 122 فرقه‌های در تشیع پدید آمد که زیدیه نام گرفت. پیشوایان این فرقه اصالت را به قیام علیه ظالمان و حاکمان جائز میدادند و قیام را شرط امامت دانستند و از ایزترو امام صادق (ع) را به امامت نپذیرفتند. مرکز اولیه زیدیه، کوفه بود و پس از آن به جهت شرایط سیاسی و اجتماعی عراق و نیز مبانی خودشان خصوصاً لزوم قیام مسلحانه ناچار شدند نقاطی دورتر از بغداد (مرکز خلافت عباسی) را مرکز خود قرار دهند و از این رو تدریجاً دو کانون مهم زیدی را شکل دادند یکی در شمال ایران یعنی طبرستان و دیلمان و دیگری یمن که در هر دو منطقه موفق به تاسیس دولت شدند. زیدیان ایران علاوه بر طبرستان و دیلمان در برخی نقاط دیگر نیز مستقر بودند که مهمترین آنها عبارت است از قزوین، ری و اطراف آن، کومش (قومس)، بخشهایی از خراسان مانند بیهق و برخی از روستاهای آن مانند چشم و برون. از این رو مزار برخی از مهمترین ائمه زیدیه و سادات زیدی مذهب در ایران قرار دارد مانند مزار ابوطالب هارونی در ساری، مزار مؤید بالله هارونی در روستای زیارت ور از توابع عباس آباد تنکابن، مزار ابوالقاسم بن مؤید بالله در روستای امامزاده قاسم در جاده دوهزار تنکابن، مزار ناصر اطروش در آمل و مزار برادرش جعفر در دامغان، مزار امامزاده جعفر در پیشوای ورامین، مزار محمد بن محمد بن زید در نیشابور، مزارسید ابو محمد حسن دین و مزار نوادهاش اسماعیل بن علی بن احمد بن ابی محمد حسن در قزوین، مزار ابو علی محمد الاصغر بن احمد سکین بن جعفر بن محمد اکبر بن زید بن زین العابدین (ع) در روستای زرآباد قزوین و مزار دخترش آمنه ... خاتون در شهر قزوین و

واژگان کلیدی: ایران، زید بن علی بن الحسین (ع)، زیدی

مطالعه موردی واکنش‌های الهیاتی ضد مدرنیزاسیون در ایران امین محمدی دانشگاه تهران، ایران

چکیده

مدرنیزاسیون از بالا به پایین یا آمرانه، سرنوشت محتوم جهان اسلام پس از جنگ جهانی اول بود و رضاشاه در ایران مسئولیت چنین کاری را بر عهده گرفت. متعاقباً، مخالفت جامعه سنتی به‌ویژه علما برانگیخته شد و یکی از مخالفان مدرنیزاسیون محمدعلی شاه‌آبادی، عارف و مجتهد معاصر شیعه، نامور به فیلسوف فطرت و از حکمای مکتب حکمی-عرفانی تهران بود. این مقاله در پی آنست که با نگاهی تحلیلی نخست بستر اجتماعی-سیاسی اندیشه شاه‌آبادی، سپس خود الهیات دستگامند وی و تأثیر آن بر پس از خود را توصیف کرده تا در نهایت جایگاه عرفان اجتماعی-اقتصادی او در تاریخ اندیشه دینی معاصر ایران آشکار گردد. بر پایه یافته‌های این پژوهش، اندیشه شاه‌آبادی در واکنش به نقدهای روشنفکران به دین و سیاست‌های سیاسی-اقتصادی رژیم پهلوی، توانست در کنار نگاهداشت اصالت اندیشه خود، خوانشی عقلانی و اجتماعی از اسلام فراموده و به مسائل زمانه خویش پاسخی بدهد. وی برای نخستین بار الهیات دستگامند خود را بر فطرت استوار کرد تا بتواند اشکالات روشنفکران را رد کند و در مقابل سیاست‌های ضد دینی پهلوی و برای تحقق عملی الهیات خود، به تأسیس ناحیه مقدسه اسلام به مثابه نهادی اجتماعی روی آورد تا مشارکت اجتماعی مؤمنان افزایش دهد و در مقابل سیاست‌های اقتصادی پهلوی که بر خام‌فروشی، مصرف‌گرایی و وابستگی اقتصادی استوار بود، شرکت مخمس را به مثابه نهادی مالی-اقتصادی بنا می‌نهد که بر فرهنگ تولیدی و مشارکت اقتصادی افراد ناحیه یا الگوی تعاونی استوار بود. آراء شاه‌آبادی بر تاریخ اندیشه ایران خواه در حوزه نظری خواه اجتماعی-سیاسی تأثیرگذار بود.

واژگان کلیدی: محمدعلی شاه‌آبادی، فطرت، ناحیه مقدسه اسلام، شرکت مخمس، جماعت اخوان، شذرات المعارف

PANEL 10

17 JUNE / HAZİRAN 2023 SATURDAY/CUMARTESİ- 12:00- 14:00

Moderatör: Dr. Mehmet Mustafa Örucü, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

İran Muhitinde Urmiya Aşıklık Geleneği
İlgar İmamverdiyev, Gaziantep Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Türkiye

Özet

İran'ın Batı Azerbaycan bölgesinin 31 eyaletinden birisinin ismi Urmiya'dır. İran'ın kuzeybatısında Türkiye sınırına yaklaşık 50 km. mesafede denizden 1340 m. yükseklikte kurulmuştur. Eyalet sınırları içinde bulunan önemli yerleşimler Urmiye, Hoy, Miyanduab, Bukan, Mahabad, Salmas, Maku, Uşnu, Nakade, Piranşehr, Serdeşt, Şahindej, Takab, Siyahçeşme ve Şot şehirleridir.

Bir aşığın-tek sazın günümüzde faaliyet gösterdiği esas bölge İran'ın Batı Azerbaycanı kabul edilir. İran'ın Batı Azerbaycan aşık muhitini temsil eden bölgelere Hoy, Maku, Selmas, Dol, Sulduz, Urmiye dahildir. Diğer âşık okulları ile karşılaştırıldığında Urmiye âşık ekolünün özel bir yeri ve özel bir ağırlığı vardır. Eski çağlardan beri musiki ve söz sanatına saygı ve hürmetin simgesi, aşık sanatının beşiği kabul edilen Urmiye'deki aşık okulu, bu ilçede gerçekleştirdiği önemli faaliyetlerle dikkat çekiyor. Profesör Muharrem Gasımlı, "Ozan-Aşık Sanatı" adlı kitabında şöyle yazıyor. "...icra ilkeleri ve musiki yükü bakımından bir takım üstün özelliklere sahip olan Urmiye âşık çevresi, güneyin başlıca âşık merkezlerinden biridir". Urmiye aşık sanatının şanlı bir tarihi geçmişi vardır. Bu okul, dikkatli bir şekilde aşıklık sanatının kurallarına daha fazla bağlılığına ve sadakatını yaşatması ile dikkat çekiyor. Bu açıdan bakıldığında Dollu Mustafa, Dollu Abuzer, Dollu Muhammed, Balovlu Misgin gibi büyük âşıklar ve güçlü sanatçılar yetiştirmiş, âşıklar diyarı, müziğin ve sözün kalbi olarak bilinen mübarek kadim Dol semtinin adı gururla anılmalıdır. Batı Azerbaycanlı âşıkların kullandığı tek çalgı bağlama-sazdır. Hoy, Dol, Selmas ve Urmiye sanatçıları, Batı Azerbaycan aşık ortamının karakteristik bir özelliği olan tek bir enstrümanda çalıp şarkı söylüyorlar. Bu yönüyle Doğu Azerbaycan'ın aşık ortamını temsil eden Karadağ-Tebriz ve diğer çevre bölgelerin saz-soz sanatından farklıdır. Tek saz çalmanın da Gürcistan'da eski çağlardan beri faaliyet gösteren Borçalı âşık okuluna, özellikle Anadolu âşık çevresinin başında gelen Çıldır, Kars, Erzurum âşık geleneğine ait olduğunu belirtmek gerekir. Bu açıdan İran'ın Batı Azerbaycan âşık ekolü (Urmiye, Selmas, Hoy), Borçalı (Gürcistan) ve Çıldır (Suhara), Kars, Erzurum âşık ekolü sanat ufkunda aynı misyonu yerine getirmekle geleneksel olan kadim icracılık prensiplerini eskiden olduğu gibi aşık sanatında korur ve canlı tutar. Profesör Muharrem Gasımlı, "Ozan-aşık sanatı" adlı kitabında bunu şöyle der: "Teksaz performansına dayalı bu ortamın müzik tarzı, Anadolu âşıklarının (özellikle Kars ve Iğdır çevresi) müzik tarzıyla büyük ölçüde yankılanıyor".

"İran Muhitinde Urmiya Aşıklık Geleneği" adlı bildiride Urmiya aşık ekolünün yeri, önemi ve icracılık sanatı ile ilgili bazı sorunları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Urmiya, Aşık, Destan, Aşık Havası, Saz, İcra

Kaşkayı Türk Kültüründe Âşıklık Geleneğinin Bazı Sorunları Ali İmamverdi, Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü/Stajyer Avukat, Türkiye

Özet

Çok eski ve zengin bir geçmişe sahip olan İran'ın orta bölgesine birçok Türk boyu yerleşmiştir. Bu Türk boyları arasında Halaç, Karagözlü, Bayat, Afşar, İğdir, Beydilli, Karabağ, Karabahılı, Muganlı ve Kaşgay Türkleri bulunmaktadır. Daha net dersek Kaşgaylar, İran'ın güneybatısında, özellikle Fars eyaletinde ve tabii ki Çaharmahal eyaleti, Kohgiluya eyaleti, Kuzistan eyaleti ve Buşehr eyaletinde yaşayan bir grup Türkçe konuşan kabiledir. Kaşgay lehçesinde konuşurlar. Kaşgay eyaletinin en büyük beş kabilesinin isimleri "Kaşküllü" (Büyük ve Küçük Kaşküllü), "Şeşbeyli" "Dereşorlu", "Farsimedan" "Emele", 4 küçük kabilesinin isimleri ise "Karaçaylı", "Rehimli", "Sefihanlı" "İğdir" adlanır. Kaşgay halk müzik kültürü düğünlerde uzun zurna (gereney da denir) davul eşliğinde seslenen dans müzikleri ile yanı sıra kaşgay türklerine özgü halk türküleri ve özellikle de aşık sanatına dahil olan halk müzik örneklerini, aşık hikayelerini vurgulamak gerekir. Kaşgay türklerinde aşıklık geleneği kadim bir tarihe sahiptir. Edindiğimiz bilgilere göre Kaşgay Türkleri birçok boydan oluşmaktadır. Bu aşiretler arasında "Aşıklar" adlı bir küçük azınlık halk bulunmaktadır. Aşıklar bu yörede, "Büyük ve küçük Keşküllü" kabilesi içinde yer alan bir Türk aşiretidir.

Eski dönemlerde "Aşıklar" aşireti diğer Kaşgay kabileleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bu kabilenin ozanları (aşık), geniş bir ses aralığına sahip olmaları ile tanınırlar. "Aşıklar" olarak bilinen bu aşiret ozan sanatı geleneksel olarak dededen babaya, babadan oğula, oğuldan toruna aktarılır ve bu özelliği ile öne çıkar. Görünüşe göre bu boy, Türk dünyasının büyük ve kutsal âşık sanatının "Kaşgay Âşık Mektebi" adlı bir dalını koruyup kollamak ve gelecek nesillere aktarmada önemli bir rol oynamıştır. "Kaşkayı Türk Kültüründe Âşıklık Geleneğinin Bazı Sorunları" adlı bildirimizde Kaşkayı Türklerine özgü âşık sanatının İran coğrafyasındaki yeri önemi icracılık ile ilgili bazı bilgileri aktaracağız.

Anahtar Kelimeler: Türk Boyları, İran, Kaşkayı Kültürü, Aşıklık Geleneği

New York Metropolitan Sanat Müzesi'ndeki Mantıku't-Tayr Örneğinde 15. yy Herat Minyatür Sanatına Bakış Dr. Seçil Sever, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Türkiye

Özet

Metropolitan Sanat Müzesi'ndeki "Mantıku't-Tayr" örneği, 15. yüzyıl Herat Minyatür Sanatı üzerinden bir perspektif sunmaktadır. Minyatür sanatı, metin içerisine yerleştirilen iki boyutlu resimler vasıtasıyla el yazma kitaplar veya murakka albümlerinde anlatılan konuların görselleştirilmesini amaçlayan bir sanat formudur. Bu sanat formu, özellikle İran ve Osmanlı coğrafyasında üretilen eserlerle temsil edilen İslam minyatür sanatının öne çıkan bir örneğidir. Metropolitan Sanat Müzesi, İslam Sanatı alanında zengin bir yazma eser koleksiyonuna sahip dünyanın önde gelen kurumlarından biridir. Müzenin web sayfası üzerinden binlerce yazma eser sayısallaştırılarak erişime sunulmaktadır. Bu koleksiyonda yer alan nadir ve önemli örnekler arasında İranlı ünlü Sufi şair Ferîdüddin Attâr "Mantıku't-Tayr" adlı dünyaca tanınan tasavvufi mesnevisi nüshaları gelmektedir. Şair eserinde manevi arayışın, insanların kendi içlerine doğru bir yolculuk olduğunu kuşlar aracılığıyla dini ve dünyevi bağlamlarda anlatmaktadır. "Mantıku't-Tayr"ın konusu Hüdhüd kuşunun liderliğindeki kuşların, Kaf Dağı'nda yaşayan Simurg'u padişah olarak seçmek için giriştikleri zorlu yolculuktan ve bu süreçte arayıştan vazgeçen kuşlara yönelik Hüdhüd'ün anlattığı öğretici hikayelerden oluşmaktadır. Yazmanın Metropolitan Sanat Müzesi'ndeki 63.210 numaralı minyatürlü nüshası İslam minyatür sanatının dönemsel bir temsilcisidir. Bu nüsha, 1478 yılında Sultan Hüseyin Baykara döneminde Herat'taki saray atölyesinde görevli hattat Sultan Ali el-Meşhedî tarafından istinsah edilmiş, tezhipli ve minyatürlü sayfaları belirlenmiştir. Aynı zamanda bu çalışmanın odak noktasını oluşturan minyatürler de bu süreçte üretilmiştir. Esere daha sonra I. Şah Abbas döneminde İsfahan'da minyatürler ve tezhipli zahriye sayfaları eklenmiş eser ayrıca muhteşem bir kab ile ciltlenmiştir. Yenilenen eser, 1609 yılında Şah Abbas tarafından Erdebil'deki kraliyet ailesinin türbesine bağışlanmış olup 1963 yılında Metropolitan Sanat Müzesi'nin mülkiyetine geçmiştir. Bu çalışma kapsamında, söz konusu el yazmasında yer alan Nakkaş Kemaleddin Bihzâd (ö.1535) tarafından yönetilen Timurlu saray atölyesinde üretilen "Suya Düşen Adam" (63.210.44), "Bir Prense Olan Sevgisini İfade Eden Dilenci" (63.210.28), "Babasının Yasını Tutan Oğul" (63.210.35) ve "Horasan'lı Şeyh Ebu Sa'id Mihna'i ve Köylü" (63.210.49) adlı minyatürler, 15. yüzyılda Herat Sanat ekolü açısından analiz edilmiştir. Bu minyatürler, Herat Sanat ekolünün özelliklerini taşımakta ve dönemin sanat anlayışını yansıtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Iranian Miniature, Painter Kamal-ud-din Bihzad, 15th-Century, Herat Miniature Art, Feridüddin Attar, Mantıku't-Tayr, Metropolitan Museum of Art

Nizâmî Gencevî'nin "Hüsrev ü Şirin" Eserinin Kaynakları
Günel Orucova, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan

Özet

"Hüsrev ü Şirin" eseri Nizâmî Gencevî'nin kaleme aldığı "Hamse"nin 6500 beyitten oluşan, hezeç bahrinde yazılmış ikinci eseridir. Şair öncesinde Doğuda tanınan birçok kaynakları incelemiş, yenilikler katmış ve sonuçta ortaya oldukça güzel bir eser çıkmıştır. Nizâmî Gencevî "Hüsrev ü Şirin" mesnevisini kaleme alırken en çeşitli kaynaklara, birçok halkların, özellikle de Azerbaycan halkının folklor örneklerine başvurmuştur. Şair halk arasında yaygın olan efsaneye yeni bölümler ekleyerek, çeşitli değişiklikler aracılığıyla onu benzersiz bir mesnevi seviyesine ulaştırmıştır. Gencevî "Hüsrev ü Şirin" mesnevisinin yaratılış sürecinde hangi kaynaklara başvurduğunu somut olarak belirtmemiştir, fakat şair Abulkasım Firdevsî'nin "Şahname" eserine yansımış "Hüsrev ü Şirin" efsanesini kastederek onun herkes tarafından bilindiğini ima etmiştir.

"Hüsrev ü Şirin" efsanesi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Bu efsane Yakın ve Orta Doğu, Güney Kafkasya, Orta Asya ve Hindistan halklarının folklorüne yansımış ve yüzyıllar boyunca dilden dile dolaşarak çeşitli değişikliklere maruz kalmıştır. Bu efsane hakkında bilgi veren kaynaklar özellikleri açısından iki gruba ayrılır. Birinci gruba VII. yüzyılda mevcut olan ve temeli tarihi olgulara dayanan eski kaynaklar ait edilmektedir. Bu grupta daha ziyade bir sıra tarihi eser ve salnameler yer alır. İkinci grupta tarihi olgular yerini efsanevi anlatılara bırakır. Burada "Hüsrev ü Şirin" ile ilgili efsanenin bahsi geçer. Bu kaynakların hepsinde yer alan olgular arasında bir takım farklar görülür. Makalede bahsi geçen farklar analiz edilerek karşılaştırılmalı şekilde incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hüsrev ü Şirin, Efsaneler, Olgular,

PANEL 11

17 JUNE / HAZİRAN 2023 SATURDAY/CUMARTESİ- 14:00- 16:00

Moderatör: Dr. Ahmet Yeşil, Sakarya Üniversitesi

Gaffârî-i Kazvînî'nin Nigârîstân İsimli İslâm Tarihinde Yer Alan Farsça Şiirlerin İncelenmesi
Dr. Sedat Kocabey, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Özet

Ahmed bin Muhammed-i Gaffârî-i Kazvînî (ö. 975/1567) XVI. yüzyılda yaşamış, İran'da VII. (XIII.) asır itibariyle meşhur Gaffârî ailesine mensup tarihçi, münşî ve meşhur bir yazardır. Aslen Sâveli olan ailesi onun doğumundan en az 300 yıl önce Kazvin'e gelip yerleşmiştir. Aldığı eğitimler hakkında detaylı bilgiye sahip olmadığımız Gaffârî'nin yazdığı eserlerini incelediğimizde iyi bir eğitimden geçtiği söylenebilir. Bazı Hint tezkirecilerinin Hint âlimlerinden saydığı Gaffârî'yi çağdaşları ve daha sonraki dönemde yaşayanlar iyi bir edebiyatçı, âlim, hattat ve münşî olarak methederler; ancak onun şiirlerinden sadece bir beyit naklederler. Günümüze ulaşan eserleri genel itibariyle tarih içerikli olsa da eserlerin içerisindeki farklı edebi unsurlar; hikâyeler, şiirler dikkat çekmektedir. Çalışmamızda inceleyeceğimiz şiirlerin bulunduğu Nigârîstân adlı eser de bahsettiğimiz türdedir.

Tam adı Târî -i Nigârîstân olan eser 959/1552'de tamamlanıp Safevi hükümdarı Şah I. Tahmasb'a ithaf edilmiştir. Eserde İslâm tarihi Hz. Muhammed'in soyundan başlanarak ele alınmış ve Gaffârî-i Kazvînî'nin yaşadığı döneme kadar süregelen İslâm devletleri konu edinilmiştir. İşlenen dönemlere dair farklı bilgilerin yer aldığı eserde, bilgi akışının aralarında çeşitli hikâyelere ve şiirlere de yer verilmiştir. Bu şiirlerin bazılarında şairlerinin ismi zikredilirken bazılarının şairlerine yer verilmemiştir. Tespit edebildiğimiz şairlerin isimleri ilgili şiirlere dair dipnotlarda belirtmek suretiyle gösterilmiştir. Daha sonra şiirlerin vezinleri, akabinde Türkçe manaları ve edebi hususiyetleri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nigârîstân Gaffârî, Kazvînî, Tarih, Şiir, İran Edebiyatı

Şeyh Safi Nasihatnamesi Üzerine Bir Değerlendirme: Şeyh Safi Nasihatnamesi
Dr. Berat Dal, Bartın Üniversitesi, Türkiye

Özet

Bu tebliğin amacı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı koleksiyonunda ait Osmanlı Dönemi Nadir Eserler kısmında bir yazma eser mecmuasında bulunan Şeyh Safi Nasihatnamesi başlığı ile kaydedilmiş eseri tahlil etmektir. Alevi-Bektaşî geleneğinde buyruklarının önemi ve bunlar içerisinde Şeyh Safiyuddin Erdebîlî'nin buyruklarının ehemmiyeti düşünüldüğünde söz konusu tahlilin çok boyutlu olması gerektiği aşîkârdır. Tebliğde Safevî Şiiliğinin öncesine uzanan Safevî tarikatının kültürel ve yerel motiflerinin ne şekilde işlendiği Şeyh Safi Nasihatnamesi üzerinden irdelenmeye çalışılacaktır. Şeyh Safi'nin buyruklarına ilişkin çeşitli çalışmalar yapılmakla birlikte içerinde bu tebliğin konusunu teşkil eden nasihatnameye ilişkin bir bilgiye rastlanmamıştır. Çalışmamızda söz konusu literatüre bu anlamda bir katkı sağlanacak olup yazma eserdeki bilgileri çalışılmış olan buyruktakilerle mukayese edilecektir. Nasihatname'de Şeyh Safiyüddîn-i Erdebîlî'nin hayatı ve kurmuş olduğu Safevî tarikatına katılmak için gerekli erkânî ve bu erkânâ müritler tarafından nasıl uyulması gerektiğini aktarılmıştır. Ayrıca bu tebliğde eserden hareketle tarikatın Sünnî ve gayrisünnî damarlarının patikaları bu erkândan yola çıkılarak takip edilecek ve ne gibi sonuçlara varılabileceği tartışılacaktır.

Sonuç olarak bu nevi risalelerin Safevî tarikatının Şii bir anlayış ile devletleştikten sonra, Anadolu halkının bir kısmını hangi fikri temellerle kendine bağladığı, hangi dil üzerinden propaganda dilini kurduğu, nasıl bir iletişimsel ağ meydana getirdiği meselelerinin anlaşılmasında katkılarının üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şiileşme, Sünnilik, Osmanlı Devleti

Muhammed Hasan Han-ı İtimadü's-Sâltane'nin Harnâme'sinde Sosyal ve Kültürel Öğelerin Değişimi:
Harname

Dr. Nezahat Başçı, Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye

Özet

Comtesse De Segur'un Les Mémoires d'un Âne (Bir Eşeğin Anıları) adlı başyapıtının özgün, bağımsız ya da keyfi bir uyarlaması olan Harnâme veya diğer adıyla Mantıku'l-Himâr adlı eser, Kaçar ve Nasıreddin Şah dönemi İran'ın önemli siyaset ve kültür adamlarından, aynı zamanda saray mütercimlerinden olan Muhammed Hasan Han-ı İtimadü's-Sâltane tarafından Farsçaya ve doğu kültürüne kazandırılmış bir eserdir. Doğu toplumlarındaki hikmet ve ahlâk anlayışı ile sosyal ve siyasal yapının eleştirisini bir eşeğin gözüyle mizahî olarak anlatan eser, pek çok açıdan bir nasihatnâme ya da öğüt kitabı olarak da değerlendirilir. Eser, her ne kadar özeldir İran toplumunun söz konusu asırdaki sosyal ve siyasal ahlâk eleştirisi olsa da eserin bazı kısımlarında; benzer siyasal ve sosyal süreçlerden geçen Osmanlı ve yakın doğu topluluklarının ahlâk anlayışını eleştiren hususlarda vardır. Özellikle aydınlanma dönemi Osmanlı ve İran entelijansiyasının buluşma noktalarından olan Tiflis ve Bakü'deki aydın locaları tarafından da birçok kez övülmüş bu eser toplam on sekiz bölümdür. Hatırat şeklinde kurgulanmış eser, bir eşeğin sahibiyle samimi konuşmalarını içerir. Metin aralarında ise istidrâdî (bir sözde asıl gayeden bahsederken bağlantılı olarak ikinci derece başka konuları açmak) başlıklar altında antropolojiden din bilimlerine, ilahiyattan sosyolojiye kadar sosyal bilimlerin değişik disiplinlerinde görülen düşünce ve eleştiri egzersizleri yapılmıştır. Olay örgüsü dışında Fransızca orijinaliyle hemen hemen hiçbir ortak yanı bulunmayan eserin edebî türü ise metinsel kapsam açısından geniş (letilmiş) ya da süreleyici alegori (allegory sustained) olarak değerlendirilir. İçerik olarak da siyasal ve tarihsel (historical-political allegory) alegori türüne girer. Bilhassa din, siyaset ve ahlâk gibi kompleks konuları daha kolay yolla anlatmak için kullanılan alegori sanatı; anlatımı hem daha eğlenceli hem de daha düşündürücü kılmak için kullanılır. Herhangi bir anlatımı ya da hikâyeyi hem eğlenceli hem de toplumun değer yargıları ve kültür dokusuna uygun bir hale getirmek; Kaçar dönemi edebî tercümelerinde sıklıkla görülen bir durumdur. Bu dönemin mütercimleri çoğu zaman metnin orijinaline sadık kalmayarak, metin üzerinde mesel ve istiarelerle süsleme yapmış ya da kendi yorumlarını katmak suretiyle metni Farsça okurun zevkine göre uyarlamışlardır. Bu dönemin edebî çevirilerinde mahallîlik en fazla göze çarpan hususlardandır. Öyle ki bazen bir hikâye ya da anlatıda yer alan karakterlerin orijinal isimleri yerine daha yerel ve mahallî isimler bile kullanılmış yahut dini orjinli ifadeler eklenmek suretiyle metin yorumlanmaya ve tevîl edilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla söz konusu eserde de durum böyledir. Yapılan süsleme, ekleme ve müdahalelerle değişen metnin dokusu kültürel ve sosyal öğelerin değişimini de beraberinde getirmiştir ki bu sunumda bu değişimlerden bazılarını incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Harname, Tercüme, Kaçar Dönemi, Kültürel Yapı

**Hamdullah Müstevfî'nin Nüzhetü'l-Kulûb Eserinde Mekke, Medine ve Kudüs
Dr. Aslınur Özcan Kocabay, Ordu Üniversitesi, Türkiye**

Özet

Hamdullah Müstevfî XIV. yy. de yaşamış İranlı tarihçi ve şâirdir. Aslen Kazvinli olan Müstevfî'nin meşhur tarih eseri Tārīh -i Güzide'nin yanı sıra coğrafya ve kozmografyaya dair Nüzhetü'l- ulûb adlı bir eseri de bulunmaktadır.

Nüzhetü'l- ulûb eseri giriş, üç bölüm ve bir hâtimedden meydana gelmektedir. Birinci bölümde mineraller, botanik ve zooloji, ikinci bölümde insan vücûdunun yapısı, ahlâkî vasıfları ve melekeleri, üçüncü bölümde ise coğrafyayı konu edinmektedir. Coğrafya bölümü ise kendi içinde üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Mekke, Medine ve Kudüs, ikinci kısımda İran coğrafyası ve üçüncü kısımda komşu ülkeler konu edilmiştir. Hâtime bölümünde ise acâibü'l-mahlûkât konularına yer vererek eser nihâyete erdirilmiştir. Çalışmamızın konusu, Nüzhetü'l- ulûb eserinin coğrafya bölümünün ilk kısmı olan Mekke, Medine ve Kudüs'tür. Eserin yazılış amacı İran coğrafyasını yazmak olsa da yazar, cihânın en faziletli şehirleri diye tasvir ettiği Mekke, Medine ve Kudüs'ü konu edinen başlamıştır. Bu şehirlerin âyet ve hadislerde zikrinin geçmesi de onun bu şehirleri faziletli görmesinde bir sebeptir.

XIV. yy. Şam ve Hicaz coğrafyasının tavsir edildiği bu kısım orijinal bilgiler içermektedir. Aynı zamanda eserde bahsi geçen şehirlerin İran coğrafyasına uzaklıkları, coğrafi olarak enlem ve boylam gibi bilgilerinin verilmesi ve şehirlerin kapladığı yüz ölçümlerinin ayrıntılı şekilde belirtilmesi bu eseri değerli kılan özelliklerdendir. Peygamberlerin zikri geçtiği yerlerde kıssa ve menkıbelere de yer verilmesi, şehir tarihi açısından önemli isimlerin zikredilmesi de diğer unsurlardır.

Bu çalışma ile bahsi geçen eserde İranlı bir tarihçi tarafından XIV. yy. coğrafyasında Mekke, Medine ve Kudüs'ün nasıl konu edildiği ve ne gibi bilgiler sunduğu ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hamdullah Müstevfî, Mekke, Medine, Kudüs, Nüzhetü'l-Kulûb, Tarih

**Taklitten İbdaya Selâmân ve Ebsâl Hikâyesinin Fars Edebiyatındaki Serüveni
Fatma Batkitar, Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye**

Özet

Selâmân ve Ebsâl ilk defa Huneyn b. İshak tarafından 3.yy'da Yunancadan Arapçaya çevrilmiş bir hikâyedir. İbn Sina'nın, el-İşârât ve't-Tenbîhât adlı eserinde hikâyeye atıf yapmasıyla gündeme gelmiş; onun bu atfı şâirleri tarafından şerh edilmiş ve böylece hikâyenin farklı zaman dilimlerinde, farklı coğrafyalarda, farklı müellifler tarafından telif serüveni başlamıştır. Felsefe, tasavvuf ve edebiyatın kesişimi olan bu metinler çok "renkli" ve derin düşüncelerin hamisi olarak farklı türevler kazanarak değişime uğramıştır. Müelliflerin hikâyeleri "tekrar üretme" sürecinde aynı hikâyeyi ele alırken taklit ithamını nasıl konumlandığı, bu durumu bir sorun olarak görüp görmediği, orijinallik ve inşa iddiasında olup olmadıkları bu metinlere yönlendirilen eleştirilerdendir.

Fars edebiyatının önemli şair ve alimlerinden Abdurrahman Câmî (ö. 898/1492), hikâyeyi Heft Evreng adlı eserinde ilk defa manzum olarak yazmıştır. Ondan altmış dört yıl sonra Abdîbeg Şîrâzî (Nuvidî) (ö.997 h.), Heft Ahter'inde Selâmân ve Ebsâl hikâyesini tekrar yorumlamıştır. Çalışmada öncelikle hikâyenin kökenine kısaca değinilecek ardından bahsi geçen iki şairin eserleri hakkında genel bilgi verilecektir. Ve çalışmanın odak noktası olan taklit ve ibda sorunu bu iki eser üzerinden analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Selâmân ve Ebsâ, Câmî, Abdîbeg

PANEL 12

17 JUNE / HAZİRAN 2023 SATURDAY/CUMARTESİ- 16:00- 18:00

Moderatör: Doç. Dr. Emrah Kaya, Sakarya Üniversitesi

**Erken Orta Çağ'da İran'da Bir İlim Merkezi: Cündiŝâpûr
İsmet Burak Batır, Türkiye**

Özet

Sâsânî hükümdarı I. Ŗâpûr b. Erdeŝîr tarafından kurulan Cündiŝâpûr şehri, İran'ın Hûzistân bölgesinde yer almaktadır. Günümüzde Ŗûŝter ŝehrinin kuzeyindeki Ŗahâbâd denilen mevkide metruk bir halde bulunmaktadır. Sâsânîlerin, Romalıları mağlup etmesinden sonra buraya getirilen mühendisler ve mimarlar şehrin imarında önemli rol oynamıştır. Bunun yanında sanatçılar, bilginler ve işçilerden oluşan kalabalık bir esir grubunun da buraya getirilmesi şehrin entelektüel bir kimlik kazanmasını sağladı. Daha sonraki dönemlerde şehirde imar faaliyetlerine devam edilerek saray, baraj, köprü, yol ve bent gibi birçok yapı inşa edildi. Sâsânîlerin bilime olan desteği sayesinde Cündiŝâpûr'da açılan mühendislik, tıp, mimarlık, matematik ve astroloji okulları şehrin ilmî yönden inkiŝâfını sağladı. Bu kurumlar içerisinde tıp okulunun ayrı bir yeri vardı. Suriyeli, Hintli, Yunanlı ve İranlı bilginler buradaki okullarda faaliyet göstererek bilimin gelişmesine katkı sağladılar. Ŗöhreti dünyaya yayılan Cündiŝâpûr'daki tıp okulu; Edessa, Ruha ve Nisibis'deki okullarla yarışabilecek düzeye geldi. I. Hüsrev Enûŝîrvân (531-579) zamanında tekâmülünü tamamlayan Cündiŝâpûr okulu bu dönemde ilmî gelişmişliğin zirvesini yaşadı.

İslâm orduları 638 yılında Cündiŝâpûr'u fethettiğinde şehirde bilimsel faaliyetler devam etmekteydi. Abbâsîler zamanında buradaki hastane, tıp okulları ve diğer eğitim kurumları örnek alınarak başta Bağdat olmak üzere Kahire, Ŗam ve Ŗîrâz'da da benzer kurumlar inşa edildi. Bu merkezlerdeki okullarda bilginlerin yürütmüş olduğu çalışmalar neticesinde İslâm'ın bilim çağı başladı. Ancak VIII. yüzyılda Bağdat'ın kurulması ve İslâm dünyasının ilmî merkezi haline gelmesiyle birlikte Cündiŝâpûr'un önemi kaybolmuş ve buradaki bilginler Bağdat başta olmak üzere çevre ŝehirlere göç etmişlerdir. Abbâsîlerin İran ve Cündiŝâpûr'daki siyasi otoritesi zamanla zayıflamış ve ardından bu bölgede Saffârîler, Büveyhîler ve Selçuklular gibi devletler hâkimiyet kurmuşlardır. Ancak bu süreçte meydana gelen iç savaşlar, Cündiŝâpûr'un önemini gittigide azaltmış ve bölge tekrar eski haline kavuşmamıştır.

Bu çalışmada erken Orta Çağlarda ilmî bir merkez olarak Cündiŝâpûr'da meydana gelen bilimsel gelişmeler ve İslâm bilimine olan etkisi üzerinde durulacaktır. Bunun yanında ilmî gelişmelerin siyasi olaylardan bağımsız olmayacağını düşündüğümüzden şehrin sükûtuna kadar olan dönem hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İran, Hûzistân, Cündiŝâpûr, Tıp, Tercüme Faaliyetleri

Özet

İran coğrafyasında hakimiyet kurmuş Safevîler kuruluşlarından yıkılışlarına değin sağlam müesseseler ile tarihte yer almışlardır. Bu müesseselerden biri kültürel ve hakimiyet öğelerinden olan avcılık idi. Safevîlerin kurucu hükümdarı Şah İsmail başta olmak üzere akabindeki Şah Tahmasb, Şah Abbas ve Şah Safi gibi şahlar da saltanat avcılığına ehemmiyet vermişlerdir. Maiyetleri ile çıktıkları avlar haftalar sürece kadar çok uzun sürebilmekteydi. Safevîlerde avcılık merasimleri temelde iki tür olarak: cerge olarak bilinen Halka Avı ve Serbest Av olarak sınıflandırabilmektedir. Safevî dönemi kaynaklarının satır aralarında sıkça avcılığa ve av teşkilatına dair önemli hususlar göze çarpmaktadır. Safevî şahlarının arasında zamanlarının pek fazla bir kısmını avda geçirenler de mevcuttu. Avlar genellikle yaylak ve kışlaklara geçiş yapılırken gerçekleşmesinin yanında ayrıca Şah İsmail’in Çaldıran Savaşı sırasında ava çıktığına dair kayıtlar da mevcuttur. Safevî şahları, avcılığı temelde besin elde etme gayesiyle değil de bir eğlence, talim, hırslarını dizginleme aracı olarak görmektedirler. Av merasimlerinde avlanan helal hayvanlar genellikle bölge halkından olan görevlendirilmiş insanlar tarafından istif edilmek üzere toplanmaktaydı. Şah İsmailnâme, Ahsenü’t-tevarih, Habibü’s-siyer başta olmak üzere diğer pek ana kaynak ve seyahatnamelerde Safevî şahlarının av meraklarına iştirak etmelerine gerçekleşen törenlere dair canlı kayıtlar sunulmuştur. Ayrıca mirşikarbaşının başında olduğu ve emri altında bulunan segbanbaşı, kuşhane ağası, hezarten gibi rütbelilerin teşkil ettiği av teşkilatına dair bilgileri ve detayları sunmaktadır. Hazırlanan çalışmada Safevîlerde avcılık ve saltanat avcılığının tanımları yapılırken avda en önemli işleve sahip yırtıcı av hayvanlarına da değinilmiştir. Müteakiben av türleri izah edilirken saltanat avlarında gerçekleşen merasimin kaynaklarda ne şekilde kaleme alındığı tartışılmıştır. Çalışmada avcılık temele alınarak av teşkilatı izah edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Safevîler, Şah İsmail, Av Teşkilatı, Mirşikarbaşı

Felsefede İsfahân Ekolü

Dr. Sedat Baran, Batman Üniversitesi, Türkiye

Özet

Günümüzde İran’ın orta kesiminde yer alan ve uzun bir tarihi geçmişe sahip olan İsfahân şehri, Safevîlerin ikinci en kudretli şahı olarak kabul edilen I. Şah Abbas döneminde imparatorluk payitahtı ilan edildikten sonra bütün yönleriyle gelişim göstermiş bir şehirdir. Şiiliğin Safevi imparatorluğunun resmi mezhebi hâline getirilmesi aynı şekilde Safevi şahlarından I. Şah Abbas’ın özellikle ilim erbabını himaye etmesiyle birlikte İslam dünyasının farklı bölgelerindeki Şii din adamları ve sayısı binlerle ifade edilen Şii talebeler bu şehre yönelmiş ve zamanla bu şehri dönemin en önemli kültür, bilim ve sanat merkezine dönüştürmüştür. Bu yüzden İsfahân şehrine doğunun ilim merkezi anlamına gelen “Daru’l-İlmi Meşrik Zemin” lakabı verilmiştir.

Felefe tarihinde İsfahân ekolü diye tabir edilen ekol de bu dönemde; özellikle “Muallim-i Sâlis” unvanıyla şöhret bulan Mîr Dâmâd öncülüğünde ve Mîr Fındıriskî ile Şeyh Bahâeddin Âmilî gibi isimlerin katkılarıyla teşekkül etmiş bir ekoldür. Sözü edilen bu ekolde zamanla; Mîr Dâmâd’ın öncüsü olduğu Hikmet-i Yemanî, Molla Sadrâ’nın müessisi olduğu Hikmet-i Mütealiye ve Molla Receb Ali Tebrizî’nin temellendirdiği üç felsefi mektep ortaya çıkmıştır. Bir bütün olarak İsfahân ekolü ve bu ekolün içinde gelişen söz konusu bu üç mektep, kendi bünyesinde barındırdıkları tüm farklılığa rağmen Meşşâî ve İshrâkî felsefe geleneğine ilaveten Kur’an-ı Kerim ve ondört masumdan rivayet edilgeleyen bilgi ile irfanî şühûdu kaynak ve esas olarak kabul eder. Bu ekol aynı zamanda farklı düşünce yöntemlerinin buluşma yeri ve noktası olarak da kabul edilmiş; din ile felsefe ikiliğini ortadan kaldırmış bir ekol olarak da değerlendirilmiştir. Elbette bu sentetik yaklaşım İsfahân ekolünün farklı düşünce yöntemlerinin bir derlemesi olduğu anlamına gelmez. Bu ekolde tıpkı arıların farklı bitki türlerinden polen toplayarak bal üretmesi gibi farklı düşünce yöntemlerinden istifade edilerek yeni felsefi meseleler açıklanmış veya mevcut problemlere yeni çözümler sunulmuştur. İsfahân ekolünde hakikat bilgisi sadece akılla elde edilen bir bilgi kuramı olarak ele alınmamıştır. İlim kaynağından iphamsız şekilde bilgiyi aldığına inanılan Peygamber ve Ehlibeyt’ten gelen rivayetlere teemmül ve irfanî tecrübeyle de hakikat bilgisinin kesbedilebileceği şeklinde bir yaklaşım vardır. Yani bu ekol, akla, vahye ve irfanî keşfe dayanan epistemolojik yapıya sahip bir ekoldür ve vahiysele öğretileler ile irfanî tecrübeler rasyonel düzlemde akli kurallara uygun bir yöntemle açıklanır. İsfahân ekolünde yetişmiş filozoflarının en önemli özelliği ilmi açıdan kapsayıcı olmalarıdır. Söz konusu filozoflar akli ve nakli ilimler alanında yetkin kimseler olup farklı disiplinlerde önemli eserler ortaya koymuş kimselerdir. Mîr Dâmâd, Mîr Fındıriskî, Molla Sadrâ, Molla Receb Ali Tebrizî, Mollâ Muhsin Feyz-i Kâşânî, Mollâ Şemsâ Gîlânî, Seyyid Ahmed Alevî, Mollâ Abdürrezzâk Lâhicî gibi isimler İsfahân ekolünün en önemli filozofları olarak karşımıza çıkarlar.

Anahtar Kelimeler: İslam Felsefesi, İsfahân Ekolü, Hikmet-i Yemanî, Hikmet-i Mütealiye, Mîr Dâmâd, Molla Sadrâ

Özet

Çalışmada, Büyük Horasan bölgesine ilk yerleşen Türk boylarından biri olarak düşünülmekte olan Halaçlar, milat öncesi döneminden itibaren günümüz dâhilinde disiplinlerarası şekilde incelenmiştir. Sibiryâ'nın tayga hattından Karadeniz'e kadar olan bölgeden İran platosu- Hint Yarımadası- Güney Türkistan arasındaki bölgeye kadim zamanlardan itibaren yapılmış olan göçlerin izi gösterilmiş, tarihsel olarak bağlantılı olduğu topluluklara değinilmiştir. Sadece tarihsel kaynaklarla sınırlandırılmamış, dilbilimsel, genetik, arkeolojik, demografik, zoolojik kaynaklardan da yararlanılmıştır. Araştırmada, Halaç isminin geçtiği kaynakların değerlendirilmesiyle isminin etimolojisi, ilgili olduğu ve yer edinmiş olduğu topraklar hakkındaki bilgileri (özellikle Hindistan'da yer almaları ilginç bir konu olmasıyla birlikte), yöneticileri derlenmiştir. Çalışma bu yönüyle sadece disiplinlerarası değil, aynı zamanda coğrafyalararasıdır. Zira Rus, Çin, Hint, Arap, Fars ve Baktar kaynaklarından faydalanılmış, göç yolları geniş bir perspektifle ele alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Halaçların tarihteki rolleri ve tarih sahnesinde ortaya çıkışları, Hun dönemine geri giden tartışmalarla birlikte ele alınmış, çalışmanın sonrasında ise önce dilbilimsel veriler incelenmiş, sonrasında ise günümüzdeki durumları çeşitli araştırmacıların bulduğu verilerle ve İran devletinin köy nüfusu verileriyle birlikte incelenmiştir. Halaççanın Türk dil ailesi içindeki kendine özgü durumu incelenmiş, bu konu da Türkoloji-dilbilim disiplini içinde ele alınmıştır. Çalışmanın dilbilimsel kısmından sonra gelen kısım ise, dilbilim ve sosyoloji disiplinini bir arada içeren sosyolinguistik kısımdır. Köyden kente göçlerin, Halaççanın yazılı bir eğitim dili olmayışının ve diğer faktörlerin incelendiği bu kısımda, Halaççanın geleceğine dair öngörülere yer verilmiş, demografik verilere öncelik verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Boyları, Halaçlar, İran, Türkoloji-Dilbilim

Mir Damad'da İnsanın Özgürlüğü Problemi **Nurettin Yakışan, Bingöl Üniversitesi, Türkiye**

Özet

İslam düşüncesinin temel problemleri arasında en erken tartışılmaya başlayan meselelerden biri insanın özgürlüğü problemidir. Dinî kaynaklarda yer alan -konu ile alakalı- bazı verilerin farklı anlayışlara kapı aralaması ve nihayet yaşanan siyasi sorunların sebep olduğu trajik sonuçlar, insan eylemlerinde özgür mü yoksa yaşanan her şey ile beraber insan eylemleri de önceden belirlenmiş mi, sorularına teolojik zeminde cevap aranmaya başlamıştır. Henüz İslâmî ilimlerin hiçbirinin tedvin edilmediği tarihlerde tartışılmaya başlayan bu konu, büyük kelâm ekollerinin oluşumunda da doğrudan rol oynamıştır. Söz konusu ekollerin bir kısmı Allah'ın ilim, irade ve kudret sıfatlarını esas alarak insan eylemlerinde özgürlük alanı bırakmazken (cebr), diğer bir kısmı ise Allah'ın adaletini merkeze alarak insanın tamamen özgür olduğunu (tefviz) iddia etmiştir. Bu iki zıt yaklaşımın arasında, Allah'ın iradesini dışlamaksızın, insanın eylemlerinde sınırlı bir irade ile hareket edebildiğini ve kısmen özgür olduğunu savunan ekoller ve düşünürler de olmuştur. Teolojik zeminde farklı açılardan ele alınarak değişik teorilerle çözülmeye çalışılan mezkûr problem, İslâm dünyasında gündeme gelişinden yaklaşık bir buçuk asır sonra ortaya çıkmaya başlayan Müslüman filozoflar tarafından felsefî zeminde de tartışılmaya başlamıştır. Filozofların meseleye yaklaşımlarının arka planında sudûr teorisi yer alır. Onlar insan fiillerinin yakın illetinin insanın kendisi, uzak illetinin ise Allah olduğunu belirterek hem insana fiillerinde bir rol vermişler hem de bu fiillerin bütün âleme hükmeden Allah'ın iradesi ve hâkimiyeti haricinde icrâ olunmadığını ifade etmişlerdir. İslâm düşüncesinin üçüncü ana disiplini olan Tasavvuf cenahında da bu meselenin ele alındığını dikkate alırsak söz konusu problemin bu düşünce geleneğinde oldukça zengin bir literatüre kaynaklık ettiğini söyleyebiliriz.

Safevi dönemi İran'ında görülen felsefî faaliyetlerdeki canlılıkta büyük rolü olan ve İsfahan Okulu denilen ekolün kurucusu sayılan Mîr Dâmâd (ö. 1631), insanın özgürlüğü problemini ele almış ve farklı açılardan değerlendirmiştir. O bu meseleyi hem felsefî hem kelâmî hem hadis alanındaki eserlerinde tartışmış ve genel olarak cebr ve tefviz anlayışlarını eleştirerek orta yolu tutmuş, görüşlerini hem felsefî hem kelâmî yöntemlerle temellendirmeye çalışmıştır. Biz bu tebliğimizde, tamamen söz konusu meseleye hasredilen el-İkâzât fî halki'l-a'mâl adlı eserini merkeze alarak ve diğer eserlerinden de yararlanarak onun insanın özgürlüğü problemine dair ortaya koyduğu çözümü açıklamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: İrade, İhtiyâr, Cebr, Tefvîz, Eş'âriye, Mutezile, Mîr Dâmâd

PANEL 13

18 JUNE / HAZİRAN 2023 SUNDAY/PAZAR-10:00-12:00

مودریتور: دانشگاه آزاد تهران، ایران نازنین داوری

تأثیر زبان فارسی بر زبان آلبانیایی عبدالله رجپی، دانشگاه پریشینا، کوزوو

چکیده

زبانی است با ریشه‌ای در خانواده زبان‌های هند و اروپایی و به (Shqip- شکیپ) زبان فارسی و زبان آلبانیایی هر دو از خانواده زبان‌های هندواروپایی اند. زبان آلبانیایی این ترتیب تا حدی معین به دیگر زبان‌های اروپا مرتبط است. تحقیقات زبانی نشان می‌دهد که بین زبان فارسی و آلبانیایی همانندی‌های فراوان هم در حوزه واژگان و هم در حوزه دستوری وجود دارد. زبان فارسی که از زبان‌های مهم خانواده هند و اروپایی است، در گذشته‌ای نه چندان دور در بیرون از مرزهای کنونی ایران بسیار گسترده و فراگیر بوده است. زبان فارسی با مایه‌های فرهنگ اسلامی به همت سپاهیان عثمانی وارد آلبانی شده و طی پنج قرن حاکمیت عثمانیان بر این کشور، به عنوان زبان ادب و تصوف و فرهنگ خواص این کشور بوده است. طی حکومت عثمانی‌ها در آلبانی و دیگر مناطق آلبانیایی نشین (کوزوو، مقدونیه، منته نگر و صربستان) واژگان فراوان این زبان وارد زبان آلبانیایی شد و بسیار این واژه‌ها نیز هم اکنون در زبان مردم آلبانیایی رواج دارند. این واژگان در حوزه‌های گوناگون زندگی مردم آلبانیایی استفاده می‌شود و این دلیل نشانگر تأثیر فرهنگ ایرانی بر فرهنگ‌های دیگر جهان، از جمله فرهنگ آلبانیایی است. در این مقاله کوشش خواهد شد کمیّت و کیفیت واژگان فارسی و دگرگونی‌های لفظی و معنایی آن در زبان آلبانیایی بررسی و تحلیل گردد.

واژگان کلیدی: زبان فارسی، زبان آلبانیایی، واژگان فارسی

مستندنگاری از ایران به روایت عکاسان زن غربی در دوران قاجار و پهلوی جمشید حاتم، نازنین داوری، دانشگاه آزاد تهران، ایران

چکیده

ایران "همواره به عنوان سرزمینی ژئوپلیتیک و از نخستین تمدن‌های کهن در جهان در جغرافیایی پر رمز و راز خاورمیانه؛ مورد توجه تمدن مغرب زمین و افکار غربیان بوده" است. در این میان بی شک "مستندنگاری" از ایران بسان آینه تمام نمایی است از فرهنگ و هویت این سرزمین. این مهم نقش بسزایی در شناخت سیاحان و مستشرق نگاران از ایران در بازه زمانی قرن نوزدهم تا نیمه‌های قرن بیستم در جهت شناخت از این سرزمین داشته است. در این میان نکته مهم از نظر نگارندگان این مقاله اهمیت حضور زنان به خصوص عکاسان زن غربی به ایران در این بازه زمانی است که همین نکته پرسشهایی را در ذهن نگارندگان این مقاله مطرح کرد؛ پرسشهایی نظیر: آیا در نگاه عکاسان زن غربی و در مجموعه آثارشان زنانگی جایگاه ویژه‌ای دارد؟ و یا سفر به جغرافیای ایران و مناطق پر مخاطره تأثیری بر عکسهای ایشان داشته است؟ دیدگاه عکاسی ایشان تا چه میزان تحت تأثیر باورهای غربیان به مبحث اورینتالیسم (نگاه به شرق) و کلیشه‌های رایج این مکتب مهم قرن نوزدهم و بیستمی تفکر مدرن در دنیای هنر بوده است؟ عکاسان زن غربی که در این مقاله به آنها پرداخته می‌شود از نگاه استنادی و جامعه‌شناسی به رسانه عکاسی از تنوع دید و نگاه تفسیری عکاسانه برخوردارند. در بین ایشان عکاس باستان‌شناس، مردم‌نگار، سیاح طبیعت‌نگار و حتی عکاس با امیال جاسوسی دیده می‌شوند که ایران را در دوره قاجار و پهلوی به تصویر کشیده‌اند. معرفی منابع تصویری و آثار شاخص این عکاسان زن مستندنگار، از جمله نکاتی هستند که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نکته دیگری که در این میان حائز اهمیت است؛ مستندنگاری از ایران از نگاه این عکاسان زن غربی در این بازه زمانی (قاجار و پهلوی) توسط ایشان تحولات شگرفی را نیز تجربه نموده است. در سال‌های اولیه ورود دوربین عکاسی به ایران؛ بازمایی مظاهر سنتی، حفظ دنیای گذشته و جنبه‌های غریب و شگفت‌انگیز، اگر از مهمترین ویژگی‌های زیبایی‌شناسی و نگاه این عکاسان بوده است، به مرور زمان کشف ریشه‌های اجتماعی و تجزیه و تحلیل در خصوص جامعه ایرانی و شناخت وجوه مهم آن اهمیت بسزایی پیدا کرده است.

واژگان کلیدی: ایران، قاجار، پهلوی، عکاسان زن

ارتباط و همکاری میان فرهنگی عرفای ایران و ترکیه در شرح آرا و آثار عرفانی ابن عربی سعید طاوسی مسرور، دانشگاه علامه طباطبائی، ایران

چکیده

همراه با اشاعه افکار ابن عربی در عالم تسنن، در عالم تشیع نیز افکار و آثار او رواج یافت. برای نمونه سید حیدر آملی با وجود انتقاد از وی در خصوص مسأله ولایت، با عناوین و القابی هم چون «الشیخ المکمل» و «الشیخ الاعظم» از او نام برده و او را از مشایخ معتبر صوفیه می‌شمارد و در تقریر و ترویج افکارش کتابهای جامع الاسرار و رساله نقد النقود فی معرفة الوجود و شرحی بر فصوص الحکم به نام فصوص الحکم نوشته است. در عالم تسنن، داود قیصری، صاحب یکی از بهترین شرح‌ها از فصوص الحکم معروف به شرح فصوص قیصری است که در حوزه‌های درس گوی سبقت را از عالی‌ترین شروح فصوص الحکم چون شرح مؤید الدین جندی و شرح ملا عبد الرزاق کاشانی و... ربوده است. داود قیصری از سرزمین آناتولی با تربیتی اسلامی در حوزه اهل سنت به کاشان آمد و از عبدالرزاق کاشانی جعفری مذهب که خود نیز از شارحان موثر فصوص بود بهره جست بطوری که این بهره مندی در شرح فصوص قیصری دیده می‌شود. سرگذشت داود قیصری و تأثیری پذیری او از کاشانی در شرح فصوص نمونه ای بسیار گویا از امتزاج دو گرایش مذهبی شیعی و سنی، در ظرف عرفان اسلامی است. خروجی این تأثیر و تأثر، خلق اثری به گران سنگی شرح داود قیصری است که به عنوان کتاب مرجع توسط بسیاری از عالمان مذهب امامیه مورد شرح و حاشیه نویسی و مراجعه و تحقیق قرار گرفته است. در ادامه مسیر بازشناسی این رابطه میان فرهنگی، می‌توان به تعلیقات امام خمینی بر مصباح الانس شمس الدین فناری (شیخ الاسلام امپراطوری عثمانی) اشاره کرد که مهمترین شرح مفتاح الغیب صدر الدین قونوی در عرفان نظری است و دانسته است که صدرالدین قونوی شاگرد خاص ابن عربی و اولین شارح فصوص است

واژگان کلیدی: ایران، ترکیه، ابن عربی

پیش بینی تاثیر موسیقی بر میزان اعتماد به نفس به کمک روش های داده کاوی سیده زهرا سیدموسوی، دانشگاه شاهد تهران، ایران

چکیده

که همچنین از خودباوری به عنوان نام دیگری از آن یاد می‌کنند یکی از شاخه های علم روانشناسی و اجتماعی است. یکی از مهم ترین «self-confidence» اعتماد به نفس فاکتور های یک شخصیت خوب، داشتن اعتماد به نفس است. افرادی که از اعتماد به نفس بالا تري برخوردار هستند معمولا در کارهاي خود موفق تر اند. قرار گرفتن در معرض موسیقی باعث افزایش عملکرد شناختی انسان می‌شود. محققین دریافته اند که موسیقی یک عامل تأثیر گذار بر میزان اعتماد به نفس به ویژه در افراد جوان است. در نزدیکترین همسایه و دسته بندی ساده بیزین جهت پیش بینی K، این پژوهش به تجزیه و تحلیل مدل های متفاوت داده کاوی از جمله درخت تصمیم، جنگل تصادفی. میزان تأثیرگذاری موسیقی بر روی اعتماد به نفس افراد می‌پردازیم سپس آنها را توسط معیار ارزیابی مناسب مورد مقایسه قرار می‌دهیم

واژگان کلیدی: اعتماد به نفس، موسیقی، هوش مصنوعی، داده کاوی، شبکه عصبی مصنوعی

پروژه گونه علمی زبان فارسی مطالعه ای بر اساس واژه ها و اصطلاحات رشته ی کارآفرینی هاشم ابراهیمی وریانی، دانشگاه علوم و تحقیقات تهران محمد مهدی مظاهری

چکیده

هدف این تحقیق، بررسی تلاش و نوآوری های است که در راستای پروژه گونه علمی زبان فارسی در رشته ی کارآفرینی صورت گرفته است. بدین منظور کل مقالات فصلنامه "توسعه کارآفرینی" دانشگاه تهران در سال های 1387 تا 1401 به کمک جدول تحلیل محتوا بررسی شد. این فصلنامه منبعی برای تولید متون فارسی نوین در زبان علمی فارسی در رشته ی کارآفرینی است. برای تهیه جدول تحلیل محتوا، دسته بندی فرهنگستان زبان و ادب فارسی برای روش های واژه گزینی مورد استفاده قرار گرفت که شامل: نوگزینش از گنجینه زبان فارسی، گسترش معنایی، اشتقاق، ترکیب، ساخت گروه یا عبارت، اختصار سازی و وام گیری واژگان میباشد. نتایج نهایی بیانگر آن است که فصلنامه کارآفرینی در طول 15 سال انتشار، سبب افزایش سرمایه واژگانی در گونه علمی زبان فارسی در رشته ی کارآفرینی شده است. از روش های واژه گزینی شامل ساخت ترکیب و ساخت گروه به خوبی استفاده شده است ولی بعضی از ظرفیت های واژه گزینی مانند نوگزینش، اشتقاق و اختصار سازی همچنان مغفول مانده است. پژوهشگران، ساخت ترکیب و گروه را بر اساس شم زبانی خود، به صرافت طبع، بی آنکه فرایندهای واژه سازی را آگاهانه آموخته باشند، به کار می‌برند. اما استفاده از روش های دشوارتر مانند نوگزینش، اشتقاق و اختصار سازی برای پروراندن زبان علمی به آموزش نیاز دارد

واژگان کلیدی: واژه گزینی، اصطلاح شناسی کارآفرینی، گونه علمی زبان فارسی، زبان علمی فارسی، فارسی نوین

PANEL 14
18 JUNE / HAZİRAN 2023 SUNDAY/PAZAR- 12:00- 14:00

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Çalışkan, Sakarya Üniversitesi

İran Ekonomisinin Kronik Sorunları
Orkhan Taghiyev, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Özet

İran ekonomisi, büyük doğalgaz ve ham petrol rezervlerine sahip olmasına rağmen istikrarlı bir ekonomik gelişme kaydetmekten uzaktır. Birçok faktör bu duruma katkıda bulunmaktadır: Yaptırımlar: İran, uluslararası toplumun yaptırımlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle nükleer faaliyetleri nedeniyle ekonomik yaptırımlara maruz kalmış ve bu durum ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. İç ve dış politika: İran'ın karmaşık siyasi yapısı ve devletin sık sık müdahaleleri ekonomik sorunları tetiklemektedir. Devrim sonrası dönemde rüşvet ve yolsuzluk gibi sorunlar artmış ve bu durum ekonomideki dengeleri bozmuştur. İşsizlik: İran genç bir nüfusa sahip olup işsizlik oranı yüksektir. Genç nüfusun istihdam edilememesi, ekonomik istikrarı olumsuz etkilemektedir. Enflasyon: İran'da enflasyon kronikleşmiş bir sorundur. Petrol gelirlerinin ekonomiye yeterince aktarılmaması ve bankacılık sisteminin yetersizliği gibi faktörler enflasyonu artırmaktadır. Dış borç: Yüksek petrol ve doğalgaz fiyatlarının düşmesi ve artan yaptırımlar nedeniyle İran'ın dış borcu önemli ölçüde artmıştır. İran ekonomisi, içerisinde bulunduğu zorluklara rağmen bazı pozitif gelişmeler kaydetmektedir. Yaptırımların azalması ve petrol üretiminin artması gibi faktörler ekonomide olumlu etkiler yaratmaktadır. Ancak, ekonomik istikrarın sağlanması ve sorunların çözülmesi için daha fazla reform ve istikrarlı politikalar gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: İran Ekonomisi, Kronik Sorunlar, Petrol–doğalgaz, Enflasyon, İşsizlik

Yaptırımların İslami Finans Sektörüne Etkisi: İran Örneği
Ahmet Biçer, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye

Özet

İran, dünyanın en büyük İslami finans piyasalarından birine ev sahipliği yaparak önemli bir rol üstlenmiştir. Ancak, yaptırımların varlığı, İran'ın İslami finans sektörünün uluslararası alanda daha fazla büyümesini ve gelişmesini engellemektedir. Bu anlamda yaptırımların İran'ın İslami finans sektörünü olumsuz etkilediği gözlemlenmektedir. Bu durum, ülkedeki bankacılık sisteminin modernizasyonu ve finansal yeniliklerin benimsenmesiyle ilgili çabaları da etkileyerek sektördeki potansiyel büyümeyi sınırlamaktadır.

Çalışmamızda uluslararası yaptırımların İran İslami Finans sektörüne olan etkisi, sektörün mevcut durumu ve yaptırımlara karşı ülke içerisindeki alınan önlemlerden bahsedilerek yaptırımlar sonrası sektörde olası yaşanacaklardan bahsedilmiştir. Bu kapsamda sektörün büyüme ve gelişmesi için yalnızca yaptırımların kaldırılması ve uluslararası iş birliğinin yeterli olmayacağı. Ülkenin bankacılık ve finans sisteminde bir modernizasyonun ve sektör ile ilişkili reformların da gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda sektörün güvenilirliği ve uluslararası tanınırlığı artırılmalı, teknolojik gelişmeler benimsenmeli ve ekonomik büyümeyi destekleyici politika ve stratejiler geliştirmelidir.

Böylece İran hükümetinin sektöre yönelik politika ve stratejilerinin uluslararası ve yerel düzeyde dengeli bir şekilde geliştirilmesi gerektiği, sektörün güvenilirliğinin artırılması ve uluslararası iş birliği imkanlarının değerlendirilmesi seçenekleri ön plana çıkmaktadır. Bu sayede, İran İslami finans sektörü dünya genelinde daha rekabetçi ve etkin bir konuma ulaşabilecek ve ülkenin ekonomik gelişimine önemli bir katkı sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: İran, Yaptırımlar, İslami Finans, Uluslararası ilişkiler

Orta Doğu Sorunsalında Ekonomik Kalkınma Serkan Künü, Iğdır Üniversitesi, Türkiye

Özet

Eski uygarlıkların dokuduğu tarihi duvar halılarıyla dolu büyüleyici bir diyar olan Orta Doğu, farklı kültürleri arayanları büyüleyen küresel bir mıknaş olarak ortaya çıkmaktadır. Bu topraklarda dünyayı değiştirecek olayların tohumları yatarken, insanlığın önemli bir kısmının inançlarının da temeli Ortadoğu bölgesinde oluşmuştur. Sanayi Devrimi'nin coşkusu arasında ortaya çıkarılan parıldayan hazinelere benzeyen petrol ve doğal gazın keşfi, Orta Doğu'yu ekonomik açıdan önemli bir aktör haline getirmiştir. Zamanın gelgitlerinin ortasında, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere emperyalist güçlerin bölgeye göz diktiği, I. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında sınırsız potansiyelini sömürdüğü bir tarih ile karşı karşıya kalınmıştır. Zaman geçtikçe bu bölgedeki hâkimiyet, bir zamanların kudretli imparatorluklarından, Orta Doğu'nun karmaşık güç dansını yönetmek üzere yükselen iki dev ülkeye, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'ne geçmiştir. Stratejik hesaplardan cesaret alan Amerika Birleşik Devletleri, İsrail'i bir kale olarak ustalıklarla kullanarak çıkarlarının labirentimsi inceliklerinde gezinen ittifaklar kurarak bölgede egemen güç olmak için çeşitli politikalar gerçekleştirmiştir.

İki boğaz ve bir kanalın birleştiği, ticaretin beşiği ve kavşak noktası olan deniz yollarının önemi zamanla daha da artmıştır. Burada dikkatleri üzerine çeken bir mıknaş, tüccarları ve ticaret erbabını çağırarak bir siren çağırısı yatmaktadır; zira Orta Doğu dünya nimetlerine açılan hayati bir kapıdır. Dünyanın kanıtlanmış petrol rezervlerinin %47,6'sına ve doğal gaz rezervlerinin %40,9'una sahip olan Orta Doğu'nun zenginlikleri bu ticaret arterlerinden akmaktadır. Böylece Orta Doğu, yankısı tüm dünyada yankılanan ekonomik öneme sahip bir dayanak noktası olarak sahnenin merkezinde yer almaktadır. Ancak bu esrarengiz toprakların değişen kumları arasında, Arap Baharı ile birlikte değişim hareketleri başlamıştır. Bu taban hareketi bir halkın özlemlerinden, demokratik haklar için haykıran bir ses korosundan, işsizlik, yolsuzluk, eşitsizlik, adaletsizlik hayaletine karşı bir savaş çığlığından ve adil yargılanma özleminden filizlenmekle birlikte temelinde Orta Doğu da bulunan zenginliklerin ele geçirilme savaşlarının politik hareketleri yatmaktadır. Tam anlamıyla gerçekleşmiş bir demokratik kültüre giden yol hala zor olsa da, Arap Baharı ateşli bir beklentiye, ilerlemenin alevlerini tutuşturan bir katalizörü temsil etmekte ve nihai meyvesine doğru zorlu bir yolculuk başlatmış bulunmaktadır. Bölge halkının demokratik hakları elde etme çabası olarak gösterilen eylemlerin alt yapısı Irak örneğinde görüldüğü gibi temelinde ekonomik güç dengelerinin yattığı politik ülkeler tarafından organize edilmiştir. Bu çalışmanın temel amacı yer altı doğal kaynakları açısından zengin olan Orta Doğu bölgesinin ekonomik kalkınma anlamında gerçekleştirilemeyen politikaların altında yatan unsurlar teorik olarak araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, İran, Yaptırımlar, Ekonomik Kalkınma

PANEL 15

18 JUNE / HAZİRAN 2023 SUNDAY/PAZAR-14:00-16:00

Moderatör: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yeşil, Sakarya Üniversitesi

**Türkiye’de Şiileşme: Dinamikler, Gerekçeler ve Tepkiler
Dr. Nail Elhan ve Mustafa Onur Tetik, Hitit Üniversitesi, Türkiye**

Özet

1979 yılındaki İran Devrimi'nden sonra devrim ihracı, İran'ın temel dış politika araçlarından biri olmuştur. İranlı yöneticiler bu bağlamda Ortadoğu'daki devrimci ve İslamcı grupları destekleyip teşvik etmişlerdir. Türkiye de İran'dan ilham alan grupların ortaya çıktığı ülkelerden biri olmuştur. Ancak Devrim'in Türkiye üzerindeki etkileri sıklıkla ideolojik rekabet çerçevesinde ve İslamcı yönetimin Türkiye'deki İslamcı gruplar üzerindeki etkisi bağlamında tartışılmıştır. Ancak İslam'ın temsilcisi ve lideri olduğunu iddia eden İran'ın Türkiye'deki Müslümanlar ile Şiileşme konusunda sınır ötesi bir ilişkisinin olup olmadığı genellikle göz ardı edilmiştir. Şiileşme, Türkiye'de son yıllarda tartışılan yeni bir olgudur. Bu olgu, geleneksel olarak ilahiyat alanının kapsamına girse de tek bir bilimsel disiplinle sınırlandırılmaz. Bu çalışma, Türkiye'de Şiileşme ve İran'ın bu konudaki rolü üzerine yapmış olduğumuz ve saha çalışması ile zenginleştirdiğimiz araştırmamızın bir bölümüne dayanmaktadır.

Çalışma, Türkiye'deki Alevilerin ve Sünnilerin Şiileşmesine odaklanmakta ve bu olayda İran'ın rolüne ışık tutmayı amaçlamaktadır. Çalışmamız kapsamında Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde konu ile ilgili Şii/Caferi, Sünni ve Alevi topluluklarının önde gelen kurumlarının temsilcileri ve üyeleri, akademisyenler ve uzmanlarla görüşmeler yapılmıştır. Çalışma, saha çalışmasından elde edilen veriler çerçevesinde Türkiye'de Şiileşmenin arkasındaki dinamikleri, İran'ın rolünü ve Aleviler, Sünniler ve Caferiler/Şiiilerin birbirlerini algılama biçimini incelemektedir. Çalışma Şiilik ve Türkiye-İran ilişkileri çalışmalarına farklı bir boyut kazandırarak literatüre katkı sağlama iddiasındadır.

Anahtar Kelimeler: Şiilik, Şiileşme, Türkiye-İran ilişkileri, Alevilik, Sünnilik

Rıza Şah'ın Türkiye Ziyaretinde Kurulan Zafer Takılarının Değerlendirilmesi Hüseyin Çınar ve Nuran Kara Pilehvarian, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

Özet

Rıza Şah'ın Türkiye ziyareti iki ülkenin siyasi ve kültürel ilişkilerinin gelişmesini sağlamıştır. Bu ziyaretin önemli bir siyasi olay olmasının yanında Rıza Şah için yapılan hazırlıkların sunduğu veriler dikkate değer çalışma alanı sunar. Rıza Şah'ın bu yolculuğunda birçok Anadolu şehrini ziyaret etmiş ve bu şehirlerin karşılama merasimlerinin yapılacağı yollara zafer takıları kurulmuştur. Çalışmanın ele aldığı konu karşılama yapısı olan bu takılar üzerine düşünmek ve bu yapıların biçimsel izlerini sürmektir. Rıza Şah'ın İstanbul ziyareti için Galata Köprüsü üzerine biri İstanbul Belediyesi diğeri İstanbul'da yaşayan İranlılar tarafından iki tane karşılama takı yapılmıştır. Çalışmanın odaklandığı nokta ise İranlılar tarafından yapılan taktır. Çünkü bahse konu tak 19.yy da Tahran'da Kaçar döneminde yapılan şehir kapılarından biri olan Kazvin kapısı ile birtakım biçimsel ve simgesel bağlantılar taşımaktadır. İran'da Kaçar döneminin reddedildiği, Pers milliyetçiliği çerçevesinde Ahameniş veya Sasani dönemleri formlarından esinlenen binaların üretildiği, uluslararası üslubun İran uyarlamalarının çoğaldığı çok katmanlı bir dönemde; İstanbul'da Kaçar dönemine referans veren bir yapının Rıza Şah'ı karşılamak için yapılmış olması bu yapıyı çalışmaya değer bir konu yapmaktadır. Üstelik Tahran'da yer alan kapının şehrin fiziksel gelişimi ve Kaçar geçmişi ile yaşanan gerilimli bağ sonucu yıkılmış olması ve buradan hareketle İstanbul'da İran Şahı'nı karşılamak için Kaçar geçmişine referans veren bir tak yapılması ikilemli bir zemin sunmaktadır. Bu ikilem Ahameniş veya Sasani formlarını referans almayan bu takım üstünde Faravahar simgesinin yer almasıyla da kendini göstermektedir. İstanbul'da yaşayan İranlıların Büyük Valide Han'da dükkânlarının bulunduğu ve ticaretle uğraştıkları bilinmektedir. İstanbul'da yaşayan İranlıların zafer takımının yapılmasını üstlendiği ve Nikolai Peroff isimli bir ressamın bu işte yer aldığı dönemin gazetelerinde yer almaktadır. N. Peroff ise Bolşevik Devrimi sonucu Rusya'yı terk etmek zorunda kalan bir ressamdır. N. Peroff'un İstanbul'da ressamlık yaptığı, fotoğrafçılık stüdyosunda çalıştığı ardından Darülbeydi daha sonra Türk Tiyatrosu'nda dekoratörlük yaptığı bilinmektedir. Tiyatro'da sahnelenen oyunların dekorlarını hazırlayan N. Peroff'u bu işte yeteneğinden dolayı ünlendiği bilinmektedir. Çalışmanın vardığı noktalardan biri 1934 yılında İran Şahı'nın Türkiye ziyaretinde İstanbul'da yapılan bir karşılama takımının Tahran'da yer alan ve aynı dönemde Kaçar devri eserinin özelliklerini taşıması, yabancı ülkede İran'ı temsil etme pratikleri hakkında izler sunmaktadır. İstanbul'da yaşayan İranlıların temsil pratiklerinin Kaçar geçmişinde yer alan formlarla yakın ilişki kurduğu görülmektedir. Bu karşılama yapısı İstanbul'da yaşayan İranlılar tarafından ülkesini terk etmek zorunda kalan Rus ressama en azından birtakım özelliklerini yapması istenmiştir. Geçici bir karşılama yapısının üretilmesinde İranlı esnaflar ve Rusya'dan gelen ressam yer almıştır. Bu durum ise Galata Köprüsü'nü İran ve Rusya gibi farklı coğrafyalardan gelen insanların birikimlerinin bulunduğu bir alan yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rıza Şah, Türkiye Ziyareti, Zafer Takı, N. Peroff, Galata Köprüsü

Osmanlı Minyatürü Açısından Çaldıran Savaşı Mehdi Mohammadzadeh, Atatürk Üniversitesi, Türkiye

Özet

Çaldıran savaşı hiç şüphesiz Osmanlı ile İran arasında yaşanan en önemli tarihi olaylardan biridir. İran ile Osmanlı Devleti arasındaki en büyük askeri çatışma olarak ünlene bu olayın farklı boyutları incelendiğinde, meselenin sadece askeri bir çatışma olmadığı, bu çatışmada ciddi dini ve kültürel boyutların olduğu görülmektedir. Bu tarihi olayın incelenmesi için önemli ve güvenilir kaynaklardan biri de Osmanlı minyatürleri çerçevesinde incelenen resimli Osmanlı yazmalarında kalan resimli belgelerdir. Osmanlı medeniyetinde minyatürün, İslam dönemi İran medeniyetinden farklı olarak belgesel bir yaklaşıma sahip olduğu düşünülürse, bu eserlerin kullanılması tarihin ve tarihi olayların yeniden okunması ve yeniden inşası için oldukça faydalı olacaktır. Bu makale, Osmanlı resminin klasik döneminden, yani 16. ve 17. yüzyıllardan kalan resimli belgeleri tespit, tahlil ve bunları inceleyerek dönemin ressamlarının bu büyük savaşa bakışını incelemeyi amaçlamaktadır. Betimleyici ve analitik bir şekilde üzerinde çalışılan bu makalenin örneklem gurubu, Taj al-Tawarikh'in resimli versiyonunda bulunan resimler olacaktır. Yavuz Sultan Selim döneminde yazılmağa başlanan bu eserin en az üç resimli nüshası Türkiye (Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul Üniversitesi kütüphanesi) ve Fransada (Fransa Millî Kütüphanesi) tespit edilmiştir. Bu resimli kitaplarda yapılan resimlerin bir kısmı türünün tek örneği olup, benzerlerine Osmanlı ve İran resimlerinde hiç rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Minyatür Sanatı, Osmanlı Savaşları, Taj al-Tawarikh, Çaldıran Savaşı

Kaçarlar Döneminde İran'da Osmanlı İmajının Değişimi (1794-1925) Masoud Sadrmohammadi, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Özet

Bildiri Kaçar dönemi zamanında (1789-1925) Osmanlı Devleti imajının İran'daki değişim sürecini araştırmaktadır. Yüz seneyi aşkın bu dönemde hem İran ve hem Osmanlı devletleri ve toplumları derin değişiklikler yaşamış kendi modern dönemlerine ayak basmışlardır. Özellikle İran'da Safeviler sonrası uzun süreli bir iktidardan yoksun olan İran, Kaçarların hâkimiyeti ile istikrar dönemi yaşamış, siyasal, sosyal, kültürel ve hatta dini alanlarda bu günkü İran toplumunun temelini oluşturan olaylara şahit olmuştur. Bu dönemde İran bir daha uluslararası ilişkilerde aktif rol almağa başlamış, modern iletişim araçlarının yaygınlaşması ile kapalı bir ülke halinden çıkmış özellikle çevre ülkeleri ile etkileşime geçmiştir. Doğal olarak bu süreçte Osmanlı Devleti de İran devleti ve halkı tarafından dikkate alınmış ve Osmanlı devleti ve toplumunun İran'da etkileri olmuştur.

Kaçar döneminin resmi ve gayri resmi literatürünü gözden geçirdikte bu dönemde Osmanlı Devleti'nin İran'da farklı zaman dilimlerinde farklı çağrışımlar uyandırdığını görmek mümkündür. İlk dönemlerde Sefevi geleneğinden kaynaklanan düşmanca bakışlar genel bir bakışken dönemin sonlarında Osmanlı Devleti güvenilir ve hatta örnek alınabilir bir devlet ve ülke haline gelmiştir. Siyasi ilişkilerle beraber iki ülke aydınları ve düşünürleri arasındaki kültürel ilişkiler de bu imajların değişiminde büyük rol oynamıştır. Düşman, rakip, dost, örnek ve hatta kurtarıcı imajları Kaçar döneminde farklı zaman dilimlerinde Osmanlı için kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Kaçarlar, Toplumsal Değişim, Siyasi Yapı

Türklerin Humeyni'si: Aşk-Nefret Sarmalında Türkçedeki Ayetullah Humeyni Biyografileri Mehmet Akif Koç, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye

Özet

Modern dönemin en köklü ve etkili devrimlerinden 1979 İran Devrimi'nin lideri Ayetullah Humeyni ile ilgili, Türkiye'de ve Türkçe literatürdeki çalışmalar son derece yetersiz olup, mevcut az sayıdaki yayın da bilimsel perspektiften uzaktır. Bu yetersizliğin sebepleri arasında şu parametreler ön plana çıkmaktadır; Devrim sonrası süreçteki uzun yıllara yayılan karşılıklı ideolojik gerginlikler, Türkiye'de son yıllara kadar Ortadoğu ülkelerine yönelik genel ilgisizlik, lisan bilgisi eksikliği, özellikle kitap tercümesi alanında yaşanan güçlükler vs. En az bu eksiklikler kadar dikkat çeken bir sorun da akademik perspektif zaafı olup, Türkçedeki Humeyni biyografileri aşk-nefret sarmalının ötesine nadiren geçebilmektedir. Bu açıdan, nitelikli telif biyografi kitaplarının azlığı ve yetersizliğinin yanında, literatürde önemli yeri olan biyografilerin (bilhassa İngilizce, Fransızca, Arapça ve Farsça) tespit edilip tercümesinde de önemli sıkıntılar dikkat çekmektedir. Bu çalışmada çeşitli telif ve tercüme Humeyni biyografi kitapları üzerinden, Türkçedeki Ayetullah Humeyni çalışmaları incelenecek, çeşitli örneklerle bu eserlerin nitelik ve perspektif olarak eksiklikleri ele alınacaktır. Bu yapılırken, Humeyni'yi doğrudan öven veya doğrudan yeren çalışmaların yanısıra, az sayıdaki akademik nitelikli çalışmaya da değinilecek ve mukayeseli bir analiz ortaya konulacaktır. Son bölümde, Türkiye'deki İran Devrimi ve Ayetullah Humeyni çalışmalarındaki mevcut sorunlardan hareketle, bu sahanın zenginleştirilmesi ve akademik bir perspektifle yeniden düzenlenmesini teminen çeşitli tespit ve önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Humeyni, 1979 İran Devrimi, Türkiye-İran İlişkileri, Ortadoğu

PANEL 16

18 JUNE / HAZİRAN 2023 SUNDAY/PAZAR- 16:00- 18:00

Moderator: Dr. Öğr. Üyesi Feyza Doğruyol, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

**Eyyâm-ı Fâtımiyye: Modern İran'da Hz. Fâtıma'nın Matemi
Zeynep Sena Kaynamazoğlu, Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye**

Özet

İran'ın en önemli dinî gündemi şüphesiz Kerbelâ'da şehit edilen Hz. Hüseyin'in ardından tutulan 'aşura matemleridir. Muharrem ayında icra edilen bu matemler özellikle de Safevîler dönemiyle birlikte İran'ın dinî hayatında derinlemesine yer edinmiş ve bir matem kültürü yaratmıştır. Kerbelâ matemlerinin yol açtığı bu kültürle birlikte, farklı dönemlerde Şii halk dindarlığına, Şii İmamların ve önderlerin doğumlarının ve şehadetlerinin anıldığı yeni önemli gün ve geceler de dahil olmuştur. Bu tarz merasimler geçmişle bugün arasındaki irtibatı canlı tutmuş, halk dindarlığının zenginleşmesine fırsat tanımış ve en önemlisi de Şiilik bilincinin nesilden nesile aktarılmasını sağlamıştır. Bu aktarım modern dönemde de devam etmiş, bilhassa İran İslam Devrimi'yle birlikte, daha önce dinî ajandada yeri olmayan bazı özel dinî gün ve gecelerde merasimler düzenlenmeye başlanmıştır.

Modern dönemde Şii kültüre dahil olmuş ve pratik dindarlıkta yerini almış olan en dikkat çekici merasim ise Hz. Muhammed'in kızı, Hz. Ali'nin eşi ve Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in annesi olan Hz. Fâtıma ez-Zehrâ'nın (ö. 11/632) vefatının & şehadetinin anıldığı matem merasimleridir. Hz. Fâtıma'nın ölüm tarihi hakkında ihtilaflar olması sebebiyle bu matem günleri birkaç on günlük periyodu kapsamaktadır. Hz. Fâtıma'nın vefat günü, Hz. Peygamber'den 75 gün sonra vefat ettiğine dair rivayet esas alınarak Cemâziyelevvel ayının 13. günü ve 95 gün sonra vefat ettiği görüşü esas alınarak Cemâziyelâhir ayının 3. günü olarak tespit edilmektedir. Bu tarihleri de kapsayan üç yahut on günlük aralıklarda matem tutulmakta ve bu günler eyyâm-ı fâtımiyye ismiyle anılmaktadır. 2000 yılında, Muhammed Hatemi'nin yönetiminde Cemâziyelâhir ayının 3. günü Hz. Fâtıma'nın şehadet günü ilan olarak millî takvime işlenmiş ve resmî tatil edilmiştir. Bu gün, Muharrem ayının onuncu gününe referansla, 'âşûrâ-yı fâtımî olarak da adlandırılmaktadır.

Bu çalışma oldukça yakın bir dönemde ortaya çıkmış ve kabul görmüş olan bu matemî İran'ın mevcut dinî, siyasî ve toplumsal şartlarını göz önüne alarak incelemeyi hedeflemektedir. Bu bakımdan öncelikle Hz. Fâtıma'nın Şia geleneğinde ve maneviyatındaki önemi ve modern dönemdeki algılanma biçimi anlaşılmalı çalışılacak, sonrasında ise eyyâm-ı fâtımiyye'nin hangi bağlam içerisinde teşekkül ettiği ve nasıl icra edildiği incelenecektir. Bunun akabinde ulemânın Hz. Fâtıma'nın vefat biçimi ve bu günlerde matem tutmanın hükmüne dair ihtilafları ele alınacaktır. Tüm bunların neticesinde, Muharrem merasimlerinin modern dönemde Şii halk dindarlığına ve diğer merasimlere olan etkisinin tartışmaya açılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şia, İran, Fâtıma ez-Zehrâ, Eyyâm-ı Fâtımiyye, Matem Kültürü

Çağdaş İran'da Din-Toplum İlişkisine İlişkin Yaklaşımların Dini Bilim Merkezleri Ekseninde İncelenmesi

Dr. Neslişah Başbuğ, Uluslararası El-Mustafa Üniversitesi, İran

Özet

İran'ın modernite ile yakın karşılaşmasından önce, din adamlarının düşünce yaklaşımları, toplum ve diğer insanlarla uyumluydu, din alimleri ve ilahiyat okuyanlar genel halkla daha fazla düşünce yakınlığına sahipti. Ancak modernite ve bilimcilik, rasyonalizm, özgürlük, rölativizm ve hümanizm gibi ekollerin temellerinin yayılmasından sonra toplumda farklı spektrumlar ortaya çıktı ve bu da İran'ın dini toplumunda temellerde ve düşüncede çeşitliliğe neden oldu. İran, İslam Cumhuriyeti, yani şeriat temelli olduğunu iddia ettiğinden, din ve İslam toplumunun beslenme kaynağı olan dini medreselerin veya ilahiyat fakültelerinin din ve toplum ilişkisine bakışı iki kat önemlidir. Bu konu din ve toplum ilişkisine ilişkin yaklaşımlar şeklinde kendini göstermektedir. Dini öğretiler veya dini bilim merkezleri alanında geçmişte farklı görüş ve düşünceler olsa da, şimdi bu çeşitlilik her zamankinden daha fazla kendini göstermiştir. Toplumun basit bir yapısı olduğunda ve bu yapı, dini bir sistemde, din adamlarının görüş ve düşünceleri ile aynı olduğunda, yaklaşımdaki çeşitlilik zorunlu olarak dışlanır. Ancak bir toplumdaki yapı, temel ve düşünce çeşitliliği geniş bir statü kazandığında, din-toplum ilişkisine ilişkin din adamları arasında mutlaka farklı yaklaşımlar olacaktır. Bu metin, din ve çağdaş İran'ın sosyal durumu arasındaki ilişkiye ait dini medreselerinde ve ilahiyat fakültelerinde mevcut olan farklı yaklaşımları keşfetmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın sonucu olarak, din ve toplum ilişkisine ait genel olarak üç yaklaşım tespit edilmiştir: dondurulmuş yaklaşım, yenilenmiş yaklaşım ve yenilenen yaklaşım. İlk yaklaşımdan kasıt, din-toplum ilişkisini ele alırken şeriatı ana eksen haline getiren yaklaşımdır. Bu şekilde din, şeriat hukuku ve fıkıh yoluyla toplumla yüzleşmeli ve fıkıh, ampirik ve nesnel modellere ihtiyaç duymadan Müslümanların sosyal sorunlarına çözümler sunmalıdır. Dini medreselerde güçlü bir şekilde mevcut olan bu tutumun kökleri Şeyh Ansari, Haeri, Khoi ve Khansari gibi dini düşünürlerin görüşlerine dayanmaktadır. İkinci yaklaşım, Müslüman entelektüeller arasında daha yaygındır ve araçsal akıl, tarihsellik, anlayışın göreliliği, hümanizm ve modernitenin diğer batılı temellerini vurgular. Şebüsteri, Melikiyan, Suruş, Fazıl Meybodi ve Muhsin Kadivar gibi isimler bu tutumu desteklemektedir. Son yaklaşım ise, önceki iki yaklaşıma karşı eleştirel bir tutuma sahiptir, şeriatı korumak ve modern toplumla gerçek bir biçimde yüzleşmek için orta bir yol kat etmektedir. Bu yaklaşım daha çok dini bilim merkezlerinde destekçisi bulunan İmam Humeyni, Mutahari ve Allame Tabatabai'nin görüşlerinde bulunabilir. Bu yaklaşımın sonuçlarından biri de dini medreseler ve üniversiteler arasında derin bir iş birliğinin kurulması ve bu yaklaşım doğrultusunda araştırma enstitülerinin faaliyete geçmesidir.

Anahtar Kelimeler: İran, Din-Toplum ilişkisi, Dini Bilim Merkezleri

Siyasal Otorite Karşısında Toplumu Birleştirmek: Kaçar Dönemi İran'ında Anayasanın İlanı ve Ulema

Dr. Abdullah Özçelik, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Özet

İslam toplumunda ulemanın özellikle gündelik hayatın tanzimi ve eğitim üzerinde yadsınamaz bir etkisi olduğu muhakkaktır. 18.yüzyılın sonundan itibaren İslam dünyasının emperyal güçler tarafından işgali, müslümanların siyasi ve askeri güçlerini kaybetmesi neticesinde ortaya çıkan siyasi ve toplumsal parçalanmaya maruz kalması, müslümanlarla birlikte yaşayan ve azınlık statüsünde olan gayrimüslimlerin hükümlerine konuma gelmesi, müslümanların geri kalması Kaçar Hanedanının da yüzleştiği sorunlar arasında yer almaktadır. Bunlara ek olarak Kaçar Hanedanlığı döneminde toplumsal sınıflar arasında Şii ulemanın konumu ve yaşanan siyasi, iktisadi ve toplumsal buhranlar meşrutiyetin ilanını zorunlu kılmıştır. Çalışmanın amacı bahsedilen sorunların İslam dünyasındaki anayasacılık hareketleri içerisinde İran'ın özel konumunu ulema üzerinden anlamlandırmaktır. Çalışma çerçevesinde siyasi iktidarın sahibi olan Şah'ın konumu, Şii ulemanın nüfuzu ve bu nüfuzun toplumsal muhalefet odaklarını birleştirme yeteneği meşrutiyet üzerinden irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Anayasacılık, Toplumsal Hareketler, Ulema, Kaçar Hanedanı

İran Devrimi ve Şia Ekseni Işığında İran Siyasetinin Şekillenmesi **Dr. Sibel Ceylan Yiğit, Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye**

Özet

Bu araştırma, İran Devrimi'ni referans noktası almış ve devrimin İran siyasetini nasıl şekillendirdiğini açıklamaya çalışmıştır. Bu çalışmanın temel savlarından biri, İran Devrimi'nin Ortadoğu'da Sünni Araplara karşı bir Şii bloğunun oluşmasına neden olduğudur. Bununla beraber İran Devrimi Ortadoğu'da bir Şii kimliğinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda İran siyaseti, Devrim ölçütlerinde ele alınarak analizi yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İran, Şiilik, Şia ekseni, Ortadoğu.

Muhammed Hidayet Musaddık'ın Hayatı Üzerine Bir İnceleme **Dr. Sözer Akyıldırım, Iğdır Üniversitesi, Türkiye**

Özet

Mussadık, 20.yüzyıl İran tarihinin en önemli devlet ve siyaset adamıdır. Özellikle Şahlık aleyhtarı tutumu ve İran halkının petrol gelirlerinden daha fazla yaralanması yönündeki çabaları onu İran tarihinde özel bir mevkiye yerleştirmiştir. Mussadık'ın çocukluğu ve gençliği, İran'ın dış güçlerin nüfuz mücadelesine sahne olduğu ve bu büyük güçlerin büyük imtiyazlar elde ettiği, bazı aydınların ülkenin kurtuluşu ve modernleşmesi için yoğun çaba sarf ettiği bir dönemde geçti. İstibdatta hep karşı çıktı. Seçimleri kazanan Mussadık verdiği uzun bir mücadelenin ardından petrolün ve petrol endüstrisinin millileştirilmesine ve işletilmesine dair kanunun meclisten geçmesini sağladı. İngilizlerin tehditlerine boyun eğmedi. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ile Lahey Adalet Divanında ülkesini savunan konuşmalar yaptı. Time Dergisi tarafından yılın devlet adamı seçildi. ABD ve İngiliz istihbarat örgütleriyle iş birliği yapan General Fazlullah Zahidi'nin düzenlediği bir hükümet darbesiyle iktidardan düşürüldü.21 Aralık 1953 tarihinde önce idam cezasına çarptırıldı, ardından cezası üç yıl hapse çevrildi. Mussadık hapisaneden çıktıktan sonra uzun süre Ahmedabad'daki evinde göz hapsinde tutuldu.5 Mart 1967 yılında Tahran'da vefat etti ve Ahmedaba'daki evinin bahçesinde toprağa verildi. Başbakanlık yaptığı süre içinde maaş almadığı gibi başbakanlık masraflarını da üstlenen Mussadık, Milletinin hür ve bağımsız yaşaması için Emperyalist politikalara ve onların yerli işbirlikçilerine karşı mücadele etmiştir. Dünya siyasi tarihinde her türlü övgüyü alan bu büyük devlet adamı halkının kalbinde yaşamaya devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: İran, Petrol, İstibdat, Emperyalizm

PANEL 17

18 JUNE / HAZİRAN 2023 SUNDAY/PAZAR-18:00-20:00

Moderator: Doç. Dr. Sedat Baran, Batman Üniversitesi, Türkiye

İhvân-ı Safâ ve İsmâîlîlik: Vahiy Ekseninde Bir Karşılaştırma
Sümeysra Ökdem, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Özet

İhvân-ı Safâ onuncu yüzyılda Basra'da ortaya çıkmış, siyasi, dinî ve ilmi amaçlar ile bir araya gelmiş olan topluluğun ismidir. Faaliyetlerini gizli bir şekilde yürüten İhvân-ı Safâ, bu gizliliklerinden ötürü birtakım mezheplerle ilişkilendirilmişlerdir. Günümüze kadar hem doğulu hem de batılı araştırmacılar, İhvân-ı Safâ'yı; Dürziyye, Nusayriyye, İsmâîliyye gibi aşırı Şîî mezheplerle ilişkilendirmiş ve en yaygın kanaat İsmâîliyye mezhebi üzerine olmuştur. Araştırmamızın amacı, İhvân-ı Safâ ve İsmâîliyye topluluklarını düşünceleri açısından karşılaştırıp incelemektir. Bu sebeple araştırmamız, İhvân-ı Safâ ve İsmâîliyye topluluklarını vahiy konusu çerçevesinde karşılaştırmayı ve iki topluluğun vahiy konusundaki benzer ve farklı yönlerini irdelemeyi hedeflemektedir. Bu sayede çalışmamız iki grubun ilişkisine dair iddiaları daha farklı bir yöntemle inceleme imkanı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İhvan-ı Safa İsmâîliyye, Vahiy

Selçuklular Zamanında Horasan'da Bir Tasavvufi Kurumun Gelişimi: Hankâhlar
Dr. Efe Yeşildurak, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Özet

Horasan bölgesi, İran kültürünün etkisi ve İslâm'ın yayılışıyla birlikte kısa sürede tasavvuf cereyanının önde gelen merkezlerinden biri olmuştur. Bu durum, bölgede VIII. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan ve tasavvuf ehlinin yaşam alanı olan hankâhların inşasıyla doğrudan ilişkilidir. Hankâhlar, Selçukluların kurulduğu dönemde Belh, Nîşâbûr gibi Horasan'ın merkezî bölgelerinde hızla inşa edilmeye başlamış ve Selçukluların hüküm sürdüğü XI. yüzyılda ise sayıları 200'ün üzerine çıkmıştır. Nîşâbûr, Merv, Belh, Herat, Cürcân, Serahs, Tûs ve Bûzcân gibi birçok şehirde inşa edilen hankâhların Horasan'da bu denli artışı, bölgede tasavvuf düşüncesinin hızla yayılmasını sağlamıştır. Nitekim bu düşünce Horasan aracılığıyla da İran, Türkistan, Kafkasya ve Mısır'a kadar ulaşmıştır.

Tasavvuf ehlinin yaşam alanı olan, tasavvufî eğitimin yanı sıra sûfilerin ve halkın barınma, iâşe gibi ihtiyaçlarının karşılandığı mekânlar olan hankâhlar, her yaş ve meslek grubundan insanları bünyesinde barındırıyordu. Bu dönemde Horasan bölgesinde mezhebî çeşitliliğin artması ve devlet adamları ile servet sahiplerinin hankâh yapımına dahil olmasıyla hankâhların çoğunda kütüphane, dershane gibi bölümler yer almaya başlamıştır. Hatta bazı hankâhlar medrese işlevi görmeye başlamış ve mevcut medreselere rakip olarak görülmüşlerdir.

Horasan bölgesindeki tasavvuf ehli zamanla siyasî otoritelerden bağımsız olarak kendi hankâhlarını, öğretilerini ve teşkilatlarını geliştirmişlerdir. Horasan'da mevcut olan Melâmetîlik (Kassârîlik), Câmîyye ve Çiştîyye gibi tasavvuf ekolleri, Bağdat sûfliğinin aksine daha çok ilim ve araştırmaya önem vermişlerdir. Dolayısıyla tasavvuf ehlinin âlimlerle iç içe geçtiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde toplumun büyük kısmı tarafından itibar gören sûfiler sayesinde hem Selçuklu otoritesi güçlenmiş hem de mutasavvif ve şeyhler İslâm'ın tebliğcileri olarak görülmüş ve Selçuklu coğrafyasının tamamına yakınında pek çok hankâh inşa edilmiştir. Horasan'ın Anadolu ve Türkistan arasında köprü vazifesi görmesi, Türkistan'dan gelen sûfilerin Horasan üzerinden Anadolu'ya ulaşmalarına da vesile olmuştur.

Bu çalışmada, Selçuklular zamanında Horasan bölgesinde faaliyette olduğunu tespit edebildiğimiz hankâhların kuruluş amaçları, faaliyetleri, mezhebî teamülleri, devlet erkânı, ilim erbabı ve toplumla olan ilişkileri yanı sıra bölgedeki dağılımları gibi konulara yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hankâh, Selçuklular, Tasavvuf, Sûfi, Horasan

Hikmetu'l-Müteâliye'ye Dayalı Bir Tıp Felsefesinin İmkânı Zeynep Kocaaslan, İnönü Üniversitesi, Türkiye

Özet

Hikmet, eşyanın hakikatiyle ilgili en temel olanı, vücûdu konu edinmektedir. Varlıkların, var olmaları bakımından hikmetle irtibatları bulunmaktadır. Varlık aleminde insan, varlığı üzerinde düşünebilen bir nefis olarak -cevheri hareketi ile- tekâmül yolculuğundadır. Hareketinin istenilen şekilde ilerleyebilmesi, nefsin sıhhati konusunu öncelikli kılmaktadır. Zira, yaşarken daima karşı karşıya kaldığı sıhhate dair bir dengesizlik hali söz konusudur. Bu durumun iyi bir şekilde yönetilmesi ve arzu edilen itidale yaklaşılmaması hususunda tabibin varlığı elzemdir. Ancak tabibin insan nefesine en uygun tıp felsefesini kabullenmesi ve bu felsefeye uygun hareket etmesi gerekir. Ayrıca tabibin, insanın manevi sıhhatine dair bilgi sahibi olması, söz konusu tıp felsefesini daha değerli, kapsayıcı ve gerçekçi kılacaktır. Aşkın bir hikmet anlayışına işaret eden Hikmetu'l-Müteâliye ekolünde vücûd öncelenmiş ve felsefi sistemin temeline oturtulmuştur. Bu felsefenin genel çerçevesi ve en belirgin özellikleri, bir tıp felsefesi oluşturmak için gereken imkânı sunmaya elverişlidir. Ekolün özellikle tarih boyunca tartışılan ve çözümlenemeyen ruh-beden ayırımına getirdiği bütüncül bakış, bir tıp felsefesi açısından oldukça önemlidir. İran'da tıp felsefesi alanında yapılan çeşitli çalışmalar arasında yer alan ve henüz çok yeni olan Tıbb-ı Müteâliye, Hikmetu'l-Müteâliye ekolünden beslenmiştir. Bu çalışmada; Hikmetu'l-Müteâliye'ye dayalı bir tıp felsefesinin imkânı sorgulanmış, Tıbb-ı Müteâliye çalışmaları genel çerçevesiyle incelenmiş ve onlara temel yönleriyle bir değerlendirme getirilmiştir. Neticede bu çalışmaların taşıdığı sınırlılık aşılmaya çalışılmış ve bu felsefenin önerilmeye değer bir tıp felsefesi olduğu kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hikmetu'l-Müteâliye, Tıbb-ı Müteâliye, Tıp Felsefesi, Molla Sadrâ

Molla Sadra Şiirlerinde Amelî İrfan Eleştirisi: Molla Sadra Divanı - Pratik Tasavvuf Eleştirisi Dr. Veysel Başçı, Batman Üniversitesi, Türkiye

Özet

İslam felsefesinin İshrakî, Meşşâî, Ekberî gibi irfanî-kelâmî düşünce ekollerinin buluşma noktası hikmetü'l-müteâliye'yi kuramsallaştıran Molla Sadrâ'nın şiir divanında, amelî irfan olarak addedilen kimi pratiklere yönelik görüş ve eleştiriler mevcuttur. Molla Sadrâ kendi sentez felsefesinin ilkelerine göre kaleme aldığı bu şiirlerinde daha ziyade amellerin görselleştirilmesi ve kıyamet ile ahiret hayatının mahiyeti üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte evliyanın kutsal ruhunun dirilişi (mead-ı nüfûs-i kudsiyye), keşf ve şühûd ehlinin varlık dairesi içerisinde Hakka doğru seyri, "ölün ölmeden önce" hadisinin muktezâsı gereğince de nefsin maddî âlemin hicabından arınma niteliği hakkında görüş belirtmiştir. Söz konusu şiirlerinde mebdeye ulaşma ve onunla muttasıf olma yönteminin çeşitliliğini ve farklı algı(n)ma biçimlerini de dile getiren Molla Sadrâ, amelî irfan alanına giren seyr u sülûk ve nefisle mücadele kavramlarını ise kimi klasik âlimlerden farklı yorumlamıştır. Örneğin seyr u sülûk aşamasında maksadın farklılığından söz ederken bazı durumlarda bunun hikmet noktasında histerik bir soruna dönüşebileceğini ifade etmiştir. Ona göre; bu seyrde riya, şöret ve gösteriş gibi kimi afetler söz konusu olabilmektedir ki bu açıdan genel mana da tarikat ve tasavvufun eleştirisi de zaruridir. Tarikat yahut tasavvufun ayrılık ya da tefrika maksadıyla değil, salih amel ve ihlâs dairesi içerisindeki rasyonel bir sülûk temelinde yapılmasını öneren Molla Sadrâ, nefis tezkiyesinin gerekliliğini ise etiğe dayalı felsefi önermeler dâhilinde dile getirmiştir. Zâhirî sülûk eden salikleri dünyaperest kişiler olarak görürken hakperestlikten dem vurmüş, aynı şekilde onları iman iddiasında bulunan hikmet, ahlâk ve ilim düşmanı cahiller olarak da tasvir etmekten geri kalmamıştır. Göstermelik ve zâhirî pratiklere sahip kimi sözde sülûklere yönelik sert eleştirilerinin de olduğu bu şiir divanında Molla Sadrâ ayrıca nazarî irfanın başat ilkeleri arasında yer alan hikmet-i Muhammediyye, metafizik aşk, müminin kalbi Rahman'ın arşidir şeklindeki daha pek çok konu ve ilkeyi de işlemiştir. Yaklaşık iki bin beyitten oluşan, Farsça ve kısmen de Arapça şiirlerin yer aldığı divanın büyük bir bölümü, temsili anlatımlarla desteklenmiş mesnevi kalıbındaki şiirlerinden oluşur. Lakin bu mesneviler arasında bazı rubailer ile tasavvufi sakinâmelere de rastlamak mümkündür. Bu sunumda; meânî, beyân ve bed' gibi belâgat sanatlarına pek teveccüh göstermemiş, lafızdan ziyade manaya odaklanmışsa da iyi bir şair olduğu görülen Molla Sadrâ'nın sözü edilen divanındaki, metafizik aşkla birlikte seyr u sülûk, ashab-ı tevhid ve ashab-ı tecride dair yönelttiği kimi eleştirileri ile görüşlerini şiir örnekleriyle birlikte sunmaya ve incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Amelî İrfan, Divan, Seyr u Sülûk, Molla Sadrâ